

Estudi de les
Lliçons de català:
les converses del «Miliu»
de Ràdio Barcelona.

La divulgació de la normativa
a través de la ràdio.

TREBALL DE FINAL DE GRAU

Cristina Ramos Albertí

Dirigit per: Joan Ferrer Costa

Grau en Llengua i Literatura Catalanes

Facultat de Lletres

Universitat de Girona

Juliol de 2020

AGRAÏMENTS

Al Dr. Ferrer, per ser-hi en tot moment i resoldre'm qualsevol dubte, per fer-me la feina més agradable i presentar-me en «Miliu».

A la meva família, per donar-me totes les oportunitats possibles.

A la meva mare, per donar-me l'espai necessari per créixer en tots els sentits.

A tots aquells que us heu interessat per en «Miliu» i les seves lliçons, per recordar-me perquè vaig triar aquest treball.

A l'Alex, per compartir aquest viatge amb mi i recordar-me que no tot és tan difícil.

Índex

<u>AGRAÏMENTS</u>	<u>.....</u>
<u>0. INTRODUCCIÓ</u>	<u>1</u>
<i>Interès pel tema</i>	<i>1</i>
<i>Objectius del treball i objecte d'estudi.....</i>	<i>1</i>
<i>Estructura del treball</i>	<i>2</i>
<u>1. CONTEXT HISTÒRIC.....</u>	<u>3</u>
<u>2. ELS INTERLOCUTORS</u>	<u>9</u>
<i>2.1. Artur Balot.....</i>	<i>9</i>
<i>2.2. Toresky</i>	<i>9</i>
<i>2.3. «Miliu»</i>	<i>10</i>
<u>3. LES LLIÇONS DE CATALÀ: CONVERSES DEL «MILIU» DE RÀDIO BARCELONA</u>	<u>13</u>
<i>3.1. La preocupació per la llengua</i>	<i>15</i>
<i>3.2. Punt de partida</i>	<i>19</i>
<i>3.3. El mètode</i>	<i>20</i>
<i>3.4. Més que unes lliçons.....</i>	<i>24</i>
<u>4. CONCLUSIONS.....</u>	<u>29</u>
<u>5. BIBLIOGRAFIA</u>	<u>31</u>
<u>6. ANNEXOS.....</u>	<u>35</u>
<i>6.1. Taula de continguts de les converses.....</i>	<i>35</i>
<i>6.2. Resum dels temes de les converses</i>	<i>43</i>

0. INTRODUCCIÓ

Interès pel tema

La història de la llengua no ha sigut mai el meu fort. De fet, l'estudi de la història en general m'ha suposat sempre un gran repte. És per això que quan el Dr. Ferrer em va proposar de parlar de les *Lliçons de català*, de seguida vaig veure que hauria de situar el context històric en què es radiaven aquestes converses. Tot i així, vaig decidir deixar la porta oberta i fer un primer tast dels volums d'Artur Balot. He de reconèixer que m'hi vaig enganxar de seguida i les meves preocupacions pel context històric van quedar en segon pla. Mentre les llegia pensava en totes les coses que se'n podien dir, en tot allò que aprendria durant el camí i en els somriures que compartiria amb els interlocutors de les converses. Puc assegurar que ha estat així cada dia. Poder llegir les converses una a una, analitzar-les detingudament i fer-ne un resum amb totes les qüestions més rellevants m'ha fer notar tot l'esforç que implicava preparar-les. També he entès la raó per la qual en «Miliu» va esdevenir una figura tan important per a Ràdio Barcelona i perquè, actualment, la mateixa ràdio té un estudi dedicat al locutor Toresky. M'ha fascinat la facilitat amb la que es lliguen tots el temes, la gràcia amb què es recorda que cal tenir cura de la llengua i estimar-la i que per aprendre s'ha de ser constant. El lector potser trobarà que el capítol on es parla del context històric és massa breu i poc detallat i, probablement, tindrà raó. Tot i així, puc assegurar-li que un cop hagi llegit el treball, no es quedarà indiferent i, sens dubte, els tres personatges li hauran estirat un somris en més d'una ocasió.

Objectius del treball i objecte d'estudi

Les *Lliçons de català* no són res més (o, potser, molt més) que la transcripció d'unes converses radiofòniques que es van emetre a Ràdio Barcelona entre el 18 de juliol de 1932 i el 13 de gener de 1936. En aquestes converses hi participaven tres interlocutors. D'una banda, el locutor per excel·lència de Ràdio Barcelona d'aquella època, el senyor Toresky; el seu amigueta «Miliu», un nen preocupat per la seva llengua i amb moltes ganes d'aprendre i el professor Artur Balot, autor dels volums que ens ocupen.

L'objectiu principal del treball és l'anàlisi detallada dels continguts de les lliçons, així com la descripció de les característiques principals de les *Converses*: la problemàtica a la qual responen, les fonts de les quals parteixen i l'estructura i el mètode que segueixen.

En resum, es vol mostrar la feina feta per aquests tres personatges que volien divulgar les obres de Fabra d'una manera agradable, tal com diu l'autor en el pròleg de l'edició:

No ens proposem, doncs, [...] de passar per gramàtics ni filòlegs, sinó, solament, d'ésser uns senzills divulgadors de la formidable obra del mestre de tots, **Pompeu Fabra**. Si amb les nostres **Converses** aconseguim que els infants i el poble aprenguin un xic de gramàtica catalana i es corregeixin de molts barbarismes i frases incorrectes que empren a cada pas, tindrem la satisfacció més gran de la nostra vida, per haver contribuït a depurar una mica la Llengua dels nostres amors. (Balot 1934)

Estructura del treball

Per a poder aconseguir els objectius, s'introdueix en un primer capítol una breu perspectiva de la situació de la normativa catalana a finals del segle XIX i inicis del XX. Tot seguit es proporcionen al lector algunes dades biogràfiques dels tres interlocutors i s'expliquen les raons per les quals van preparar-se aquestes converses.

En el capítol central del treball es descriu, primerament, quan s'emetien i en què consistien *Les converses del «Miliu»*. En segon lloc, es fa una revisió resumida de les principals obres de les quals beuen les lliçons principals de *Les converses*. Tot seguit, s'analitza l'estructura i el mètode que el professor escull per a aconseguir d'una manera eficaç la divulgació de la normativa. L'últim apartat del capítol recull altres dades d'interès que fan que les *Lliçons* prenguin importància en la societat del moment.

A més a més, s'adjunten dos annexos complementaris que permeten comprendre millor tot allò que s'explica en el cos del treball. El primer està format per una taula en la qual apareixen llistades les lliçons, les correccions i totes les altres qüestions que es treballen en cada conversa, així com la data de radiació de cadascuna. Aquest és l'únic annex que conté la totalitat de les converses i, per tant, el que es correspon amb els dos volums. Per manca de temps, el segon annex recull només els continguts resumits del primer volum de converses, així com la referència directa a l'obra de Pompeu Fabra per a cada lliçó.

1. CONTEXT HISTÒRIC

La feina de divulgació que fa Balot en aquestes converses, tal com expressa Joan Solà (1977: 107-108), fou la representació d'un període important –i extens– de la història de la nostra llengua¹. És per això que és necessari fer una breu pinzellada dels principals problemes que presentava la regularització del català, especialment entre els segles XIX i XX. Amb això podrem comprendre d'on partia Fabra i quins eren els seus objectius davant la situació en la qual es trobava.

Les idees del segle XVIII, sorgides amb la il·lustració, havien deixat la llengua catalana limitada a un ús popular, ja que la llengua usada en els àmbits formals havia passat a ésser la castellana. Això va provocar que, durant els primers anys del segle XIX, la llengua es trobés en «un dels moments més crítics de la seva història» (Ginebra & Solà 2007: 30). No obstant això, la llengua catalana es continuava utilitzant al carrer i en àmbits ben diversos, com «en la vida professional, els intercanvis comercials, en la propaganda política de masses, en les relacions jurídiques privades, en els actes notariais, en l'esbarjo popular i en les interaccions culturals considerades “baixes”» (Ginebra & Solà 2007: 31). Aquest és un dels motius principals pels quals el català es va poder recuperar més endavant, perquè, tot i la castellanització constant a la que estava sotmès, encara s'utilitzava en el dia a dia de la gent. El castellà, però, era la representació lingüística del progrés i s'utilitzava per a tot allò nou que arribava amb la modernització (Ginebra & Solà 2007: 31). L'arribada del romanticisme, al primer terç del segle XIX, que havia donat importància a la història de la nació i la idea de l'individu identificat amb la pàtria, va provocar que els intel·lectuals catalans s'interessessin per una Catalunya «lligada a l'existència d'una literatura brillant i a la plenitud funcional del català» (Ginebra & Solà 2007: 31). La llengua, doncs, prenia especial rellevància, precisament pel lligam que generava entre l'individu i la seva pàtria.

Més endavant, a mitjans del segle XIX, la Renaixença catalana va representar un element clau per a la recuperació tant de la llengua, com de la literatura catalanes. Ja cap a finals de segle, es pretenia reconquerir els àmbits d'ús de la llengua catalana que havia ocupat fins llavors el castellà (Ginebra & Solà 2007: 32). Tot i així, el castellà continuava utilitzant-se en molts àmbits de la vida dels catalans i això feia inevitable que l'assimilació

¹ No podem obviar la similitud del títol d'aquests volums *Lliçons de català: Les converses del «Miliu»* amb les *Converses filològiques* (1924) de Pompeu Fabra. Al cap i a la fi, les *Lliçons* de Balot tenen el mateix objectiu que les *Converses* de Fabra, fer divulgació, en aquest cas, pels menuts, de qüestions lingüístiques diverses.

continués produint-se. La castellanització que ja s'havia produït va ésser un dels punts fonamentals contra el qual els intel·lectuals de l'època volien combatre. Com diuen Ginebra i Solà (2007: 33), el lèxic i la sintaxi del català estaven molt castellanitzats i, el que era pitjor, ni tan sols els mateixos lletraferits s'adonaven que utilitzaven el castellà per a coses tan personals com podia ésser la correspondència.

I amb el lèxic tothom s'hi veia amb cor, però partint de prejudicis greus com el de considerar castellanismes els cultismes [...], acceptant alhora sense crítica castellanismes estridents, i sovint deixant-se enlluernar per les paraules més exòtiques, que semblaven més genuïnament catalanesques. (Ginebra & Solà 2007: 34)

Amb la tornada dels Jocs Florals (1859), sorgeixen tres tendències de codificació de la llengua catalana contemporània. Per una banda, Marià Aguiló i els partidaris d'aquest model, buscaven un llenguatge basat en la literatura medieval, més depurat i amb uns «usos més genuïns de la tradició popular» (Ginebra & Solà 2007: 39). Al costat d'aquests, tot i que amb idees gairebé contràries, hi havia Bofarull i els seus partidaris, que codificaven la llengua de manera que s'acostés a la literatura moderna i als textos d'Aribau i els primers poetes cultes del segle XIX. No obstant això, aquests últims tenien clar que calia evitar els castellanismes i, en cas que fos necessària, recórrer a la llengua antiga. (Ginebra & Solà 2007: 39) Per últim, i totalment oposats als dos anteriors (per tant, contraris als academicistes), tenim Frederic Soler i els que defensaven «el català que ara es parla». En aquest cas, la intenció era que la llengua escrita fos el més fidel possible a la llengua oral de Barcelona i rodalia (Ginebra & Solà 2007: 40-41).

Tot i que d'intents de fixar una gramàtica i una ortografia normativa que regularitzés el català, n'hi havia hagut molts (Segarra 1987: 9); com anoten Ginebra i Solà (2007: 46), el problema residia en la manca d'autoritat (tant moral com política) i la manca de coneixements lingüístics que, precisament, eren els que haurien permès discernir i escollir quan s'havia d'utilitzar una grafia o un mot per sobre d'algun altre.

Com diu el mateix Balot a les converses, és necessari saber gramàtica, no n'hi ha prou amb deixar-se guiar per l'instint o –afegim nosaltres– per la bona voluntat:

MILIU.—És que jo, per instint, ho faig molt bé.

PROFESSOR.—D'això es refien també alguns escriptors catalans. Però no cal fiar-se'n massa de l'instint. Cal saber gramàtica per a fer-ho bé. (Balot 1934: 247)

Hem de tenir en compte, també, que la sintaxi no havia estat important fins que Pompeu Fabra i Antoni M. Alcover no es van proposar d'«estudiar a fons la sintaxi i demostrar als catalans i al món que el català tenia sintaxi pròpia», en reacció a les paraules de Narcís Oller, que afirmava que la sintaxi del català era, en realitat, castellana i que només es distingia per utilitzar paraules en català i no construccions pròpiament catalanes (Ginebra & Solà 2007: 51).

Amb la creació de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i la feina exhaustiva que va fer Fabra, es va poder trobar una solució definitiva als problemes que molts escriptors i filòlegs anteriors s'havien trobat.

Fabra complia les condicions esmentades anteriorment: no només era un gramàtic molt competent i disposat a analitzar a fons cada una de les qüestions que teixien la codificació d'una llengua, sinó que, gracies a la seva voluntat conciliadora, va aconseguir que les seves propostes arribessin amb efectivitat a tots els catalans². La seva reforma va ser, com diu Segarra (1987: 10), «modernitzadora i simplificadora, a més de descastellanitzadora». Marià Aguiló (1825-1897), que ja havia recuperat algunes grafies medievals i havia canviat els costums de la llengua castellana per alguns del francès, havia preparat el terreny perquè Fabra, amb la seva gran aportació, pogués preparar una ortografia moderna.

Em recolzo en les paraules de Segarra (1987: 12) per a descriure les característiques de l'ortografia que va proposar Fabra:

Fabra pretenia crear una ortografia fonètica, moderna, sense que deixés d'estar lligada a la tradició, etimològica només en l'indispensable, gramaticalment significativa sense deixar de ser convencional i, sobretot, catalana i nacional.

Amb aquests objectius i gràcies a la rebuda que havia obtingut la Normativa del 1913, es va publicar, uns anys més tard, el Diccionari ortogràfic (1917), on no només es recollien al voltant de 40.000 mots, sinó que també s'hi trobaven indicacions per a l'ús correcte d'aquelles paraules (Segarra 1987: 17).

² Recordem que, tot i que Fabra tenia moltes propostes per a la codificació de la llengua catalana, la publicació de les *Normes Ortogràfiques* (1913) només incloïa aquells preceptes amb els quals hi havien estat d'acord la majoria dels integrants de la Secció Filològica de l'IEC. (Segarra 1987: 14) Fins i tot Balot fa notar que, davant la resposta d'una proposta revolucionària, Fabra prefereix retirar-la per no sacrificar la resta de reformes que sí que tenien bona rebuda:

TORESKY.—Quin efecte faria escriure *home* sense *hac*.

PROFESSOR.—Així s'escriu quan les primeres reformes de l'«Avenç», inspirades per mestre Fabra; però com que es va esvalotar el galliner gramatical i filològic, Fabra va transigir perquè no fracassessin les esmentades reformes.

MILIU.—Ja m'és més simpàtic ara mestre Fabra, perquè és un revolucionari com jo. (Balot 1934: 165-166)

A partir de llavors, la preocupació per la codificació de la llengua va trobar resposta en les múltiples publicacions en les quals Pompeu Fabra anava recollint ja, no només qüestions d'ortografia, sinó també qüestions sobre lèxic i sintaxi.

Per concloure aquest capítol, em sembla adient referir-me a un parell de fragments de les *Lliçons*. El primer el trobem a l'inici del volum, quan es parla de la història de la llengua ja a la primera conversa. Em sembla interessant afegir-lo en el tancament d'aquest capítol perquè Balot fa un bon resum d'algunes personalitats importants de la literatura i, és clar, explica molt breument la feina de Fabra:

MILIU.—Ca!... I quan va renéixer la nostra llengua?

PROFESSOR.—Amb la restauració dels Jocs Florals, als quals devem tot el que som avui.

MILIU.—I abans no ho havia intentat ningú?

PROFESSOR.—Sí. Cal recordar, entre altres, l'Aribau, el poeta que comença a desvetllar els catalans amb la seva *Oda a la Pàtria*. [...] Després sortí mossèn Jacint Verdaguer, que fou el veritable restaurador i depurador de la nostra parla. [...] I Clavé, amb les seves cançons. [...] I Frederic Soler i Guimerà, amb els seus drames. [...] Ara tornem a ésser en plena florida, ja que contem amb un estol de poetes y prosistes, que han portat la nostra literatura a una altura envejable.

MILIU.—I tots procuren la perfecció de la nostra llengua?

PROFESSOR.—Quasi tots. I per damunt de tots, el benemèrit filòleg Pompeu Fabra, el qual ha dedicat tota la seva vida a l'estructuració del nostre idioma i ha assolit a la fi fixar unes normes, acceptades avui per tothom. Ultra això, s'han publicat pel l'Institut d'Estudis Catalans el diccionari i la gramàtica de l'esmentat filòleg, i han seguit després manuals pràctics d'Emili Vallès, Marvà i altres.

MILIU.—Sí, ara només falta que el poble senti l'afany d'aprendre a parlar bé i escriure correctament el nostre idioma. (Balot 1934: 7-8)

El segon fragment es correspon amb unes paraules que comparteixen el professor i l'alumne en motiu del Centenari de la Renaixença Catalana. Seguint amb el que hem vist abans, Balot resumeix perfectament la importància de l'*Oda a la Pàtria* d'Aribau:

MILIU.—Què és això del Centenari de la Renaixença Catalana i la vinguda de valencians i de catalans de França per a celebrar-lo?

PROFESSOR.—Senzillament, que ara fa cent anys, l'any 1833, Bonaventura Carles Aribau [...] va escriure una poesia catalana (llavors tothom escrivia en castellà) segurament en un moment d'enyorança de la Pàtria... [...] I va ésser

tal l'efecte que va produir, que tot seguit es desvetllaren altres poetes i va anar creixent l'onada fins arribar a aixecar el nostre poble que, a la fi, al cap de cent anys, es troba amb una autonomia, un govern i un parlament.

MILIU.—I tot degut a l'Aribau i a la seva poesia?

PROFESSOR.—Quasi, quasi, ja que ella fou el punt de partida.

MILIU.—I es titula...

PROFESSOR.—«Oda a la Pàtria».

MILIU.—Reciti-me-la.

PROFESSOR.—Home, tota no, que és tard i ara no és hora de poesies, sinó de gramàtica.

MILIU.—Doncs un tros, abans d'anar-nos-en, perquè jo en pugui conèixer quelcom.

PROFESSOR.—Escolta un dels fragments més interessants:

«Plau-me encara parlar la llengua d'aquells savis
que ompliren l'univers de llurs costums i lleis,
la llengua d'aquells forts que acataren els reis,
defengueren llurs drets, venjaren llurs agravis.
Mori, mori l'ingrat que, en sonar en sos llavis
per estranya regió l'accent natiu, no plora,
que en pensar en ses llars, no es consum ni s'enyora,
ni cull del mur sagrat les lires dels seus avis.»

MILIU.—És bonica, noi!

TORESKY.—Vet ací que nosaltres també hem celebrat, a la nostra manera, el Centenari de Renaixement Català.

PROFESSOR.—Gràcies a l'Emili, que hi ha pensat.

MILIU.—I a vostè, que m'ho ha explicat. (Balot 1934: 232)

Això ens demostra que *Les converses del «Miliu»* no només eren unes lliçons de gramàtica, sinó que van suposar la divulgació de molt més que una normativa: també es donava a conèixer la història de la llengua catalana i la importància de tenir-ne cura.

2. ELS INTERLOCUTORS

Com ja s'ha presentat a la introducció, a les converses que estudiem hi participen tres personatges: el locutor Toresky, el nen «Miliu» i el professor Artur Balot. En aquest capítol el lector trobarà una breu nota sobre algunes dades biogràfiques de cada interlocutor. Algunes d'aquestes dades provenen del contingut de les mateixes *Lliçons* i, d'altres, del que he pogut recollir d'altres fonts.

2.1. Artur Balot

Artur Balot (Peralada, Alt Empordà, 1879 – Barcelona, 1959) fou gramàtic, dramaturg i actor³. Es llicencià en filosofia i lletres a la Universitat de Barcelona i treballà a les oficines de la Generalitat en la tasca de correcció d'originals, després d'haver estat aprovat «en el concurs per a la provisió de places de correctors, per l'Oficina d'Ensenyament de Català per Correspondència⁴». Acabada la Guerra Civil y a causa del règim franquista, només podia treballar de telefonista a Ràdio Barcelona, així que va tornar a incorporar-se a la tasca docent de manera clandestina⁵.

Entre els anys 1932 i 1936 va formar part de les *Lliçons* com a professor de català i divulgador apassionat de l'obra del «gran mestre Fabra», com ell mateix l'anomena en més d'una ocasió. També Toresky fa notar la seva passió per la llengua en una de les converses: «TORESKY.—És que ell està enamorat de la nostra llengua i fa el que no fem la majoria de catalans. Procura parlar-la tan bé com pot⁶».

2.2. Toresky

Josep Torres i Vilalta (Barcelona, 1869–1937), més conegut pel seu nom artístic, Toresky, fou un dels locutors de Ràdio Barcelona més importants del seu moment. De fet, l'Estudi 1 de Ràdio Barcelona, el lloc on treballava el mateix Toresky, va rebre el seu nom.

Abans de dedicar-se a la ràdio, fou actor, transformista i ventríloc. L'any 1893 viatja, juntament amb la seva companyia de sarsuela, a Amèrica del Sud, on va debutar com a transformista i ventríloc per primera vegada. Així ho explica Balsebre (2001: 227):

[...] mediante cambios rápidos de vestuario, maquillaje y voz, sobre un escenario, Toresky era capaz de interpretar variados personajes en un espectáculo compuesto

³ Dins la Gran enciclopèdia catalana podem trobar una nota biogràfica sobre Artur Balot.

⁴ *Butlletí de la generalitat de Catalunya*, nº20, 30 octubre 1932, p.525.

⁵ JANÉ, A., (2017), «Les classes de català seixanta anys enrere», *Llengua nacional: publicació de l'Associació Llengua Nacional*, nº98, p. 6

⁶ BALOT, A., (1934), *Lliçons de català: Les Converses del «Miliu» de Ràdio Barcelona*. Barcelona, Llibreria Bonavia, p.80.

de pequeños sketches, donde caricaturizaba a distintos tipos de individuos (el avaro, el joven enamorado, el cateto, etc.)

En tornar, l'any 1917, es guanyà la vida amb la ventriloquia i el transformisme, fins que, l'any 1924, va ésser contractat per Ràdio Barcelona per a la tasca de segon locutor. De seguida va ser reconegut i, només dos anys després, l'any 1926, passava a ocupar el lloc de primer locutor⁷. Tal com descriu Balsebre (2001: 225), en el seu pas per Ràdio Barcelona, Toresky va esdevenir una estrella de la radio per múltiples raons. La seva singular habilitat amb la veu i la seva creativitat li van proporcionar un lloc privilegiat dins les cases dels radiooients, especialment entre el públic infantil i familiar.

Va esdevenir una figura molt important per a la beneficència radiofònica i, gràcies a aquestes accions, la Creu Roja el premia amb la Creu de Plata l'any 1932, així com la Creu de Beneficència amb distintiu blanc, l'any 1933, atorgada pel govern republicà.

La seva autobiografia, *Una vida. Toreski*, es va publicar l'any 1937.

2.3. «Miliu»

L'estrella del nostre treball, en «Miliu», va nèixer l'any 1932 d'una manera ben curiosa. En una entrevista publicada el 12 de febrer de 1932 a *El Día Gráfico*, Toresky explicava el següent:

La Dirección me comunicó cierto día la necesidad de intercalar en el enunciado de anuncios algo que distrajese al público; algo que amenizase mis parlamentos y yo me di en estudiar qué podría ser este algo. Y una tarde, entre anuncio y anuncio, surgió una voz de niño —el del portero—, que me pedía unos mistos para su papá. Al poco rato, la voz volvía a pedirme papel de fumar; más tarde, era tabaco, y la mía contestaba: “Dile a tu padre que si quiere que fume yo y así le ahorro trabajo.” Éste era el primer chiste y la primera aparición de Miliu. Al terminar mi trabajo aquella tarde la Dirección me advertía que era poco serio que dejase llegar hasta mi cabina al chico del portero. Descubrí que no había tal chico, sino que ya había aparecido aquel “algo” que había de entretener a los oyentes entre anuncio y anuncio. Me felicitaron por mi hallazgo y luego en casa mi mujer, la única que estaba desde mediodía en el secreto, me comunicó el buen efecto que la aparición de la voz del

⁷ Carreras, N., (2013), «Muñecos de ventriloquia en la radio», *Fantoche: arte de los títeres*, nº7, p. 50

niño producía para los radioescuchas. Desde aquel momento Miliu no se ha separado de mi lado en mis horas de trabajo. (Balsebre 2001: 230-231)

Para alegrar los anuncios por el micrófono, Toresky se puso a jugar con los dos registros de su voz. Empezó el diálogo entre él y Emilio. Y en seguida empezaron a llover cartas de todos los niños catalanes, saludando al gracioso amiguito y expresando el deseo de conocerle.

Imatge 2: Fragment del text de la revista Estampa, 15 de novembre de 1930

Imatge 1: Toresky i Miliu (Estampa, 15 de novembre de 1930)

I, efectivament, el nen de vuit anys que va presentar-se aquell dia a Ràdio Barcelona va continuar apareixent darrere els micròfons. Tard o d'hora, el vailet va haver de comparèixer en diferents ocasions davant del poble i es va reencarnar en un ninot de ventrillòquia amb qui els més petits van simpatitzar encara més. El personatge d'en «Miliu» va ésser un dels grans representants de la beneficència radiofònica. Tal com hem esmentat abans, juntament amb Toresky, va recollir tota mena de donacions per a causes benèfiques diverses. Artur Balot fa aquesta observació en una de les *Lliçons* que ocupen el nostre treball:

PROFESSOR.—Tens raó, «Miliu». Tu ja has devingut una Institució i, encara que et volguessin ara catalanitzar el nom, tu sempre fores el *Miliu*. [...] (Balot 1934: 308-309)

En «Miliu» que ens trobem a les *Lliçons* d'Artur Balot és un nen preocupat per la seva llengua i disposat a estudiar de valent. Carreras ens explica l'origen d'aquesta necessitat d'aprenentatge:

Además de las funciones publicitarias y caritativas, no podemos olvidar que *Miliu* fue uno de los propagandistas y difusores del uso correcto de la llengua catalana. Hecho curioso porque la mayoría de los detractores de *Toreski* [...] le afeaban un uso chabacano del catalán, así como el poner en boca del niño algunos comentarios sobre la situación social de las clases trabajadoras o sobre la “mala vida” de los cabarets y tugurios barceloneses. [...] Pero Radio Barcelona, quizá aprovechando esas críticas sobre la vulgaridad y ordinariez de su catalán, puso en las ondas un

programa dirigit per Artur Balot, professor de la Generalitat, per corregir y depurar esas expresiones lingüísticas incorrectas que estaban no solo en labio de *Toreski* y *Miliu* sino en los de muchos ciudadanos de Barcelona. (Carreras 2013: 52)

Del paper que va jugar el vailet en l'èxit de les converses se'n parlarà en el capítol següent, on s'analitzen totes les qüestions relatives a les *Lliçons*.

Àngel Tarrach, escultor de Barcelona, va crear una escultura de bronze d'en «Miliu» per a la Sociedad Española de Radio Difusión. Actualment, es troba dins els jardins del Temple de la Sagrada Família, a Barcelona. El nen va tenir tanta fama que fins i tot la Colla gegantera i grallera de l'Associació de veïns i veïnes de la Sagrada Família van incorporar el gegantet «Miliu», creat per Francesc Cisa, l'any 2009, que representa tots els infants del barri⁸.

Imatge 4: Escultura del Miliu, d'Àngel Tarrach

Imatge 3: El gegantet Miliu de la Sagrada Família

⁸ Dades sobre el gegantet Miliu extretes del web de la ciutat de Barcelona: <https://www.barcelona.cat/culturapopular/ca/ambits-festius/imatgeria-festiva/gegants-i-gegants-de-motxilla/gegantet-miliu-de-la> (últim accés: 12/02/2020)

3. LES LLIÇONS DE CATALÀ: CONVERSES DEL «MILIU» DE RÀDIO BARCELONA

Les *Lliçons* que ens ocupen es van començar a radiar a Ràdio Barcelona el dilluns 18 de juliol de 1932. S'emetien els dilluns a un quart de vuit amb poques irregularitats: es feien pauses d'algunes setmanes per vacances de Nadal o qüestions diverses i es reprenien gairebé sempre un dilluns. Era un programa dirigit a les famílies catalanes i, en especial, als nens que s'estimaven la seva llengua i volien aprendre a parlar-la millor. Així ho explica el mateix «Miliu» el primer dia:

MILIU.—Sí, senyor. Voldria conèixer ben bé la meua llengua, per expressar-me ben correctament i també per a saber-la escriure.

TORKESKY.—I a qui has d'escriure tu, mocós?

MILIU.—Deixi-ho córrer vostè. Ja ho sé jo. I a més, també, perquè tots els meus amiguets que m'escolten, els petits radiooients de Catalunya, puguin aprendre-la amb mi.

TORKESKY.—I com que és tan decidit, no va fer més que pensa-ho i *pam...*

MILIU.—Sí, i *pum*, vaig, i ho demano als senyors Directors de Ràdio Barcelona.

TORKESKY.—I aquests, que no li saben negar res, hi han accedit de seguida; sobre tot tractant-se d'una qüestió cultural, ja que Ràdio Barcelona no ha escatimat mai res quan s'ha tractat de treballar per la cultura catalana. (Balot 1934: 1)

És a dir, mentre el nostre alumne «Miliu» millorava el seu català, els nens i nenes que escoltaven aquestes lliçons també n'anaven aprenent. La proposta de Ràdio Barcelona, doncs, pretenia divulgar el «model de llengua estàndard des del rigor de la lingüística de Pompeu Fabra» (Figueres i Artigues 2005: 128). De fet, també ho diu així el mateix Artur Balot a la nota que afegeix al primer volum de l'edició impresa, quan diu que només pretenen «ésser uns senzills divulgadors de la formidable obra del mestre de tots, Pompeu Fabra» (Balot 1934).

Les converses del «Miliu» van captar l'atenció de molts vaillets i adults que de seguida van escriure per a fer consultes de tota mena:

MILIU.—Ai! ara que me'n recordo!

PROFESSOR.—Què passa?

MILIU.—Que he rebut una carta.

PROFESSOR.—Una altra? No és pas d'un altre vell?

MILIU.—No, aquesta és d'un noi com jo.

PROFESSOR.—Ah! Ja m'agrada això! Pot ésser interessant!

MILIU.—Sí que ho és. És d'un noi d'Arbera!

TORESKY.—Per què no li deies abans, que el senyor Balot hauria pogut contestar a les preguntes que fa?

PROFESSOR.—Ah! Consulta i tot? [...] Doncs, dilluns que ve, cal que aquestes preguntes siguin les primeres que em facis. (Balot 1934: 168-169)

La simpatia que generava el personatge d'en «Miliu» afavoria, sense dubte, l'abast que tenien aquestes converses.

Com ja hem dit, l'objectiu d'aquestes converses era la descripció de les principals qüestions ortogràfiques i de la morfologia. De tota manera, també era una eina important per la correcció del lèxic castellanitzat que utilitzava la societat en aquell moment. D'això últim se'n parlarà amb més detall a l'apartat següent (§ 3.1). En el primer volum editat d'aquestes converses s'hi treballa tota la ortografia i, fins i tot, s'inicien alguns temes de morfologia. El segon volum es centra en acabar les qüestions sobre morfologia i s'hi estudien algunes nocions sobre sintaxi del català⁹. Després d'un any d'emissió, el professor fa notar que ja han parlat de gairebé totes les qüestions d'ortografia i que, per tant, aviat començaran a treballar la morfologia:

MILIU.—[...] Sap que ja deu fer a vora d'un any que fem classe!

PROFESSOR.—En tal dia com demà, dia 18 de Juliol, vam donar la primera lliçó. [...] És veritat, per això, que tot rient, rient, hem fet moltes correccions de llenguatge i hem vist quasi tota l'ortografia que, ara, tu i els petits radiooients, podríeu anar repassant i el nou curs ens podríem dedicar a la *morfologia*. (Balot 1934: 297-298)

Ara que hem presentat les dades generals relatives a les *Lliçons*, dedicarem els propers apartats del capítol a descriure amb més detall tot allò que m'ha semblat d'interès i que caracteritza *Les converses del «Miliu»*. Primer descriurem la situació a la qual responen aquestes *Lliçons*, és a dir, la situació de la llengua que ens presenten els personatges i els seus propòsits per a millorar-la (§ 3.1). Seguidament esmentarem les referències que pren Balot per a les qüestions que es treballen en les converses, fent, és clar, especial èmfasi en les obres de Fabra (§ 3.2). M'ha semblat interessant dedicar, també, un lloc al treball per a descriure el mètode didàctic que es segueix, així com l'estructura de les converses (§ 3.3). Finalment, es recullen altres curiositats relatives als continguts de les converses (§ 3.4).

⁹ Recordem que, tot i que en alguna ocasió es fa referència al segon volum de les *Lliçons*, en aquest treball no se'n parlarà extensament.

3.1. La preocupació per la llengua

La preocupació per la llengua és, evidentment, el motiu pel qual s'inicien les *Lliçons de català* i es podria dir que, gràcies als interlocutors, es presenten tres punts de vista que, tot i partir de posicions diferents, desemboquen en la mateixa idea: cal treballar per la depuració del català.

D'una banda, la figura del nen «Miliu» es correspon amb la voluntat de millora i de futur pròsper de la llengua, relacionada amb la idea que cal ensenyar als més petits per aconseguir una depuració de la llengua també en els grans. Aquesta idea apareix explícita en les *Lliçons*:

MILIU.—Oh! és que la culpa no és meva. Jo parlo com sento parlar els grans.

PROFESSOR.—Tens raó, «Miliu». Els grans en tenen la culpa. Tant que diuen que estimen Catalunya i no tenen cura de parlar la llengua catalana.

TORESKY.—Doncs, digui, senyor mestre que, a Catalunya, ara passarà a l'inrevés: els petits ensenyaran els grans.

PROFESSOR.—No passarà; ja passa. Sortosament, la joventut que puja ja es preocupa de corregir els seus pares. Gràcies a això, potser arribarem a assolir la depuració del nostre idioma. (Balot 1934: 3-4)

El senyor Toresky, que ja era força gran quan va participar en aquestes converses, mostra com algú que ha crescut en una societat castellanitzada també pot procurar la millora de la llengua, malgrat ell mateix hagi de fer un esforç molt gran per a parlar correctament. I, com li diu Balot en una de les converses, allò important és que no vol imposar la seva manera de parlar per sobre de les paraules correctes:

MILIU.—Noi, el senyor Toresky s'assembla a «Un vell català».

TORESKY.—Es que ho sóc de vell.

PROFESSOR.—Jo també d'anys, però no d'esperit.

MILIU.—El senyor Balot fa com jo, que sempre tindrè vuit anys. Ell sempre serà jove.

PROFESSOR.—I no estic enamorat del segle dinovè, malgrat haver-hi nascut, perquè és el segle que a Catalunya imperava el provincialisme i es parlava en dialecte, en un dialecte castellanitzat, en què s'empraven tots aquests girs castellaníssims [...].

TORESKY.—Sí, vaja, totes les paraules que formen el meu vocabulari.

PROFESSOR.—Però a vostè se li poden tolerar perquè reconeix que són castellanismes que, com passa a molts catalans, els té tan arrelats, que li costa molt de treure-se'ls de sobre i, sobretot, no els vol imposar.

TORESKY.—Ah, no! mai de la vida! (Balot 1934: 146)

Per últim, és clar, tenim el professor Artur Balot qui, com bé diu al fragment anterior, tot i haver nascut al segle dinovè, creu que la llengua catalana encara té molta feina per fer. Amb aquestes lliçons vol fer arribar la feina de Fabra d'una manera agradable a tots els radiooients de Catalunya. De fet, la seva voluntat de depuració de la llengua també s'esmenta en diverses ocasions dins *Les converses*:

MILIU.—És que el senyor Balot cada dia es torna més exigent.

TORESKY.—És que ell voldria la perfecció del llenguatge. (Balot 1934: 277)

La seva aportació per assolir aquesta «perfecció del llenguatge» comença per fer notar als oients que la llengua que utilitzen no és correcta i que els cal anar incorporant les correccions adients:

MILIU.—Ai, ai! No he dit pas “traje”, sinó *trajo*.

TORESKY.—I així ho diuen molts catalanistes i així es veu en molts anuncis catalans de sastreries.

PROFESSOR.—Sí, tot això és veritat. Però, malgrat la bona intenció d'aquests catalanistes, que dieu, i la bona voluntat dels sastres i amos de basar, que anuncien en català, el mot *trajo* és incorrectíssim i s'hauria de bandejar del nostre idioma.

MILIU.—I com s'hauria de dir? [...]

PROFESSOR.—Allò que serveix per a vestir-nos, no pot ésser altra cosa que un *vestit*.

MILIU.—És veritat.

PROFESSOR.—I doncs, quines ganes de complicar les coses!

MILIU.—Ja ho sabeu, sastres i amos de basars de robes fetes! No anuncieu *trajos*, sinó *vestits*. (Balot 1934: 81)

Ja sigui perquè s'esmenta que els catalanoparlants fan moltes incorreccions, o perquè els mateixos comerciants fan un ús equivocat d'alguns mots, com s'exemplifica en el fragment anterior. Fins i tot ens trobem que, amb la voluntat de corregir la llengua, es produeixen encara més errors:

PROFESSOR.—[...] No fessis com aquell batlle que catalanitzava els mots castellans d'una manera molt especial. Per remarcar que havien acomiadat un gran personatge d'una manera entusiasta, deia: «Li hem fet un gran *despit*».

TORESKY.—Ha!, ha! És bona questa.

MILIU.—Sembla allò del *Tibidab*.

TORESKY.—I del *rat*.

PROFESSOR.—I de l'*enfat*.

MILIU.—«Per oblidar aquest *enfat*, d'aquí un *rat* anirem al *Tibidab*...»

TORESKY.—«... I després farem el *despit*».

MILIU.—He!, he! Que és recargolat!

PROFESSOR.—Això ens ensenya que hem de fugir de totes les exageracions, sobretot quan no tenen una base gramatical. N'hi ha que es creuen que, suprimint les *os*, ja està tot arranjat. (Balot 1934: 269)

Hem de valorar que Balot no té por de reconèixer que, en ocasions, ell també fa incorreccions i que, al cap i a la fi, és inevitable que se n'escapi alguna de manera puntual.

TORESKY.—Es que tu no penses en res. Ets molt *tonto*.

PROFESSOR.—Tampoc es pot dir *tonto*.

MILIU.—Ela! que a vostè també l'han enganxat.

TORESKY.—Doncs ho diu tothom.

PROFESSOR.—Sí, és veritat; aquest mot el diu tothom, àdhuc a mi m'escapa a voltes.

(Balot 1934: 57)

Al costat d'aquestes situacions, els interlocutors també troben moments per fer notar al públic que la llengua catalana és tan bonica com qualsevol altra, recomanant, alhora, un dels representants més importants de la literatura en català.

MILIU.—Així, doncs, estan equivocats aquells que diuen que la nostra llengua no és sonora?

PROFESSOR.—Sí, «Miliu», sí; una llengua, amb tants matisos, per força ha d'ésser flexible i apta per a expressar tota mena de sentiments, des dels més violents als més dolços i suaus. I els que no ho creguin que llegeixin Verdaguer i ho veuran. (Balot 1934: 16)

De fet, no només es valora la pròpia llengua, sinó que s'insisteix en el fet que totes les llengües són especials i que s'han de valorar per la seva singularitat:

MILIU.—De llengües, també n'hi ha de riques i de pobres?

TORESKY.—Ja ho crec; oi, senyor Balot?

PROFESSOR.—Sí, però no tant com la gent pensa. El que passa és que hi ha llengües que, per a expressar unes idees determinades, tenen més riquesa de paraules que altres i, en canvi, per a expressar altres conceptes, en tenen menys. [...] Així és que totes les llengües, si fa o no fa, estan al mateix nivell d'això que en diuen riquesa de paraules, que també respon a les seves característiques diverses i modalitats diferents... [...] (Balot 1934: 284-285)

Per tant, és important no menysprear cap llengua, sinó estimar la pròpia i procurar que totes les llengües tinguin el seu lloc en el món. També en el fragment següent, el professor explica la importància de valorar els matisos i les diferències entre llengües i dialectes:

PROFESSOR.—I doncs, «Miliu», ¿Ja t'has barallat força amb la vocal neutra?

MILIU.—Què més voldria que poder-m'hi barallar! Li clavaria cada pinya...[...] Vol res més empipador que aquesta vocal? Qui fos lleidatà o valencià! [...]

PROFESSOR.—Però, què hi farem si la Naturalesa ha fet que tinguéssim aquesta fonètica especial, tan peculiar nostra, que ens diferencia dels altres, i té l'avantatge que la nostra llengua sigui més rica en matisos i, per tant, tingui més sonoritat! [...] La fauna i la flora són diferents a tots els països i, àdhuc dins d'un mateix país, hi ha matisos, perquè a la Naturalesa no hi ha res absolutament igual. El mateix passa amb les llengües. Cada país té la seva; i cada llengua té diferents matisos dialectals, com els tenim dintre Catalunya, ja que no es parla igual el català a les comarques gironines, que a les barcelonines, o tarragonines, i menys a les lleidatanes. Igual passa amb el castellà, que no es parla igual a Castella la Vella, que a Castella la Nova, i no parlem del castellà parlat a l'Aragó, a Andalusia i a les altres regions; i, si generalitzem més, veurem que l'anglès d'Anglaterra no és igual al parlat als Estats Units d'Amèrica, ni el castellà d'Espanya al de les repúbliques sud-americanes.

MILIU. —Doncs, digui que el món és una Torre de Babel?

PROFESSOR. — Tu ho has dit. La Torre de Babel es el símbol de la confusió que es produeix sempre que l'home vol anar contra la Naturalesa. Quan l'Imperi Romà va voler imposar la seva llengua a tots els països dominats per ella, amb el temps el llatí es corrompé i nasqueren les llengües diverses que es parlen avui als diferents països, anomenats llatins. (Balot 1934: 97-98)

Com hem dit anteriorment, no hem d'oblidar que per a Balot és necessari preocupar-se primer de la pròpia llengua i, sobretot, no avergonyir-se'n ni menysprear-la.

PROFESSOR.—Ja et dic que sí, que s'abusa d'aquest mot *amateur*. Serà que a alguns els deu sonar millor un mot estranger que el propi d'*aficionat*, que és el que realment significa. És que potser els sembla que la paraula *aficionat* és despectiva, que els rebaixa. [...] Llavors tindria raó la *gente bien* de menysprear la nostra parla, titllant-la d'ordinària. Ja vaig dir-te en una altra ocasió que de gent ridícula que s'estimava més parlar una llengua estranya que no pas la seva, n'hi havia arreu del món. Per això el Dant ja en el seu temps digué: «Vergonya eterna a aquells qui menyspreant llur idioma, lloen el dels altres». (Balot 1934: 194-195)

Així doncs, amb la revisió de tots els fragments anteriors, podem concloure que tant el locutor Toresky, com Artur Balot eren molt conscients de la situació complicada en la qual es trobava la llengua catalana. Queda palès que, amb les seves aportacions a les

converses, pretenien advertir als catalanoparlants de la situació i, alhora, recordar-los que la llengua catalana és tan bella com qualsevol altra llengua.

3.2. *Punt de partida*

Com ja hem esmentat anteriorment, la font de la qual partien les lliçons que el professor Balot feia arribar als radiooients de Catalunya era, majoritàriament, l'obra de Pompeu Fabra. De fet, hem pogut reduir les fonts d'aquests temes a algunes obres concretes de l'extensa feina de Fabra per a la correcció de la llengua catalana (veieu l'annex § 6.2 per a més informació sobre les referències de cada lliçó). Per començar, creiem que Balot va prendre l'estructura externa –i, en ocasions, l'ordre intern– de les seves lliçons ortogràfiques del manual «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*) publicat l'any 1931. En aquesta obra es recullen les qüestions ortogràfiques i gramaticals bàsiques de manera breu i entenedora. Tal com fa Balot en les seves lliçons (veieu § 3.3), aquesta obra (i tota la de Fabra, en general) fa ús d'un gran nombre d'exemples per a aclarir qualsevol concepte descrit. També es creu que, especialment pel segon volum i per algunes de les correccions que fa Balot en les converses, es partia de *Les principals faltes de gramàtica (Maneres d'evitar-les)* que s'havia publicat l'any 1925 i que recull algunes de les faltes més importants en relació a la gramàtica catalana. És clar, no podem oblidar la *Gramàtica catalana* (1918/1933), obra referencial per excel·lència, on es poden trobar recollits la majoria dels temes treballats. Creiem, però, que Balot només feia ús de la Gramàtica en casos molt concrets. Era més accessible, tenint en compte el públic al qual anaven dirigides les *Lliçons*, el temari descrit en els dos manuals citats anteriorment. És molt probable que també fes ús de la *Ortografia catalana* de l'any 1925 per a consultar algunes qüestions purament ortogràfiques, com els accents diacrítics.

Per últim, també cal fer especial esment de les múltiples referències al Diccionari general de la llengua catalana, de l'any 1932, també de Fabra:

A) MILIU.—Ja me'n *captinc*... Eh, quina parauleta!

TORESKY.—D'on l'has tret?

MILIU.—La vaig llegir en un imprès.

PROFESSOR.—Doncs, mira, està molt mal usada. [...] Escolta com defineix mestre

Fabra el verb *captenir-se*: «Obrar de tal o tal manera en una circumstància donada, *comportar-se*. *Es captinqué com un home fora de seny. Es captinquérem molt cruelment envers ell. captenir-se* (de tal o tal manera) d'alguna cosa, obrar (de tal o tal manera) envers algú, tocant alguna cosa».

(Balot 1934: 158)

B) MILIU.—Com que a vegades he vist escrit *guixeta!*

PROFESSOR.—Sí, així ho escrivien alguns per fugir de la *taquilla*. [...] Ara ha acceptat mestre Fabra el mot *taquilla* al darrer diccionari, fent constar, però, que és un castellanisme. (Balot 1934: 189)

A més de l'obra de Fabra, el professor aconsella als seus alumnes la consulta de diferents obres d'altres personalitats de l'època:

PROFESSOR.—Per als casos dubtosos de si s'ha d'escriure amb *s* o *c*...

MILIU.—Què s'ha de fer?

PROFESSOR.—Doncs, consultar els diccionaris o les gramàtiques de Pompeu Fabra, Vallès i Marvà, on hi ha llargues llistes dels mots que s'escriuen d'una i d'altra manera.[...] (Balot 1934: 37)

En el fragment anterior es recomanen els diccionaris i les gramàtiques no només de Fabra, sinó també de Vallès i Marvà. També s'esmenta un llibret de C. A. Jordana on es comparen el català i el castellà, publicat l'any 1968:

TORESKY.—I... escolti, senyor Balot: quan volem anar a passeig, bé diem «anem a *donar* una volta»?

PROFESSOR.—Sí, en aquest cas concret, la nostra llengua vacil·la. Tothom diu: «*Fer* mitja volta», en el sentit de giravoltar, però, en canvi, molts diuen la frase que heu dit abans, «anar a *donar* una volta», en el sentit d'anar a passejar. [...] Segons diu Jordana en «El català i el castellà comparats», aquesta vacil·lació pot tenir un origen molt llunyà en el nostre idioma o pot ésser el resultat de la influència castellana. (Balot 1934: 292-293)

Llegint les *Lliçons*, doncs, s'obté una visió general de quines eren les referències importants en allò relatiu a la regularització del català, a més del gran Pompeu Fabra.

3.3. *El mètode*

Per a poder aconseguir la divulgació de la gramàtica catalana de la manera més efectiva possible, les converses segueixen sempre una estructura molt regular. Per començar, els interlocutors es saluden i es posen el dia. És en aquest moment quan sorgeixen, amb les intervencions d'en «Miliu» –i, ocasionalment, de Toresky–, un gran nombre de barbarismes diversos que el professor s'afanya a corregir.

MILIU.—El que és ben manifest és la necessitat de les meves interrupcions perquè vostè vagi fent correccions de llenguatge. (Balot 1934: 355)

Tot seguit, i abans d'encetar lliçó nova, es repassa la lliçó anterior. En «Miliu», amb el guiatge del professor, recita les normes i els exemples que, segons ens expliquen, sol dur anotats:

TORESKY.—I ara, «Miliu», no comencis amb la xerrameca de cada dilluns, i vés al gra. A veure, què duies escrit en aquells papers que llegies ara mateix al hall, mentre esperàvem l'hora de la lliçó?

MILIU.—Doncs, en l'un, hi repassava les parauletes de la lliçó passada i uns mots que vull consultar al senyor Balot, i en l'altre una cosa que ja sabran després.
(Balot 1934: 193)

Per últim, el professor explica la lliçó nova, tot posant exemples amb l'ajuda d'en «Miliu». És una fórmula molt efectiva perquè s'insisteix en la necessitat de repassar sempre el que s'ha fet amb anterioritat i, així, no oblidar tot el que ja s'ha après. A més, arriba un moment en què el «Miliu» decideix escriure una novel·leta:

PROFESSOR.—I què és això?

MILIU.—Un escrit meu.

TORESKY.—Que has escrit una comèdia?

MILIU.—No, encara no. He començat per un conte. (Balot 1934: 195)

A més de divertir els oients amb un conte ben interessant, gràcies a aquest escrit es dedica molt més temps a la correcció de barbarismes. Fins i tot en «Miliu» reconeix que el propòsit del seu escrit és, precisament, aquest:

PROFESSOR.—I ara, seguim amb la novel·la; si no, no l'acabarem mai.

MILIU.—Oh! Jo només l'escric perquè vostè em vagi corregint les meves incorreccions. (Balot 1934: 234)

Tanmateix, no només es fan correccions de barbarismes i s'estudien les principals normes ortogràfiques, sinó que també es parlen d'altres qüestions relacionades amb el lèxic o amb alguns aspectes gramaticals que solen aparèixer dins *Les principals faltes de gramàtica* (1925) de Pompeu Fabra.

Al mateix temps, en «Miliu» s'ocupa d'anar recordant als petits radiooients que un bon mètode d'estudi inclou prendre nota de tot allò que és important:

MILIU.—Caram, senyor Toresky, si hi haguéssim *sigut*...

PROFESSOR.—Ep! Una altra incorrecció! [...]

MILIU.—Apunteu, nens; no s'ha de dir *he sigut*, sinó *he estat*. (Balot 1934: 3)

I, és clar, ell també va agafant apunts en tot moment:

PROFESSOR.—Prepara el llapis que es tracta d'una llista una mica llarga.

MILIU.—Doni'm un paper senyor Toresky.

TORESKY.—Té. Ací en tens un full ben llarg.

MILIU.—Ja estic a punt, senyor Balot. (Balot 1934: 174)

Seguint amb els consells d'estudi, es recorda que no és bo estudiar de cop, sinó que és una tasca que s'ha d'anar fent a poc a poc i amb constància. Només així es poden assolir coneixements sòlids:

A) TORESKY.—Ja deus estar content, oi?

MILIU.—Sí, perquè a més de no haver berenat, com li he dit, això del català va resultant molt complicat i s'ha de prendre a petites dosis; altrament ens reprendria a mi i als amiguets que escolten. Per cert que l'altre dia un em va dir que volia *vindre* ací. (Balot 1934: 22)

B) PROFESSOR.—Ja n'hi ha prou, de moment. El que m'interessa és que, quan tornis de les vacances, em sàpigues explicar ben bé, i amb força exemples, quan s'ha d'escriure *s i c o ç* trencada.

MILIU.—No li asseguro, senyor mestre, perquè tindrè tantes ganes de jugar!...

PROFESSOR.—Home, jo crec que un quart diari bé el podries dedicar a repassar tot el que hem estudiat fins ara; i llavors podries fer un resum brillantíssim de la lliçó. (Balot 1934: 38)

C) TORESKY.—El primer que feia era atipar-se ben bé, i després a jugar tot el dia.

MILIU.—No és veritat, que un dia vaig estudiar força.

TORESKY.—Sí, un dia que jo et vaig castigar perquè m'havies fet enfadar molt i no et vaig deixar sortir.

MILIU.—Això; aquell dia vaig fer tots els *quarts* que vostè m'havia aconsellat que fes diàriament.

PROFESSOR.—Mal fet. Es un mal sistema, que no aconsellaria als nens que ens escolten, perquè pot produir un empatx. (Balot 1934: 41)

Tot i que les lliçons anaven dirigides al públic infantil, és clar que el programa no només l'escoltaven els infants. Per això calia, també, procurar corregir el màxim de qüestions possibles i, per tant, aprofitar qualsevol ocasió. En el fragment següent veiem com els dos adults s'esforcen per a convèncer en «Miliu» de la necessitat de corregir tot allò que és incorrecte. Fins i tot si forma part de la «gramàtica superior»:

MILIU.—Home, si una paraula és catalana, l'usi com l'usi haurà de continuar essent-ho.

TORESKY.—Ei, tu! A veure si voldràs donar lliçons al mestre.

MILIU.—És que el senyor Balot cada dia es torna més exigent. [...] Que corregeixi els castellanismes, bé; però les paraules catalanes, no.

TORESKY.—Si són mal usades, bé les ha de corregir.

PROFESSOR.—Té raó el senyor Toresky. No basta que les paraules siguin catalanes, ho ha d'ésser també la manera d'ésser combinades, la construcció de les frases.

MILIU.—Bé, però això és gramàtica superior.

TORESKY.—I vols dir que tu ets inferior?

MILIU.—No, però sí elemental.

PROFESSOR.—Ja tens una mica de raó, ja... [...] Però si es presenta l'avinentesa de corregir alguna paraula mal usada o alguna construcció incorrecta, bé hem de fer-ho. (Balot 1934: 277-278)

L'esforç que demana aprendre i, en concret, desaprendre les construccions i el lèxic propis del castellà desemboca, com diu el professor en el fragment següent, en una llengua ben parlada i, en conseqüència, en una llengua bella:

MILIU.—Bé. Fixi's, senyor mestre, que dic *bé* i no *buenu*.

TORESKY.—Sí, ara ho dius; però així que el senyor professor és fora, sempre dius *buenu*.

MILIU.—Oh, noi! No es treu així com així un vici tan arrelat. Oi, senyor mestre?

PROFESSOR.—Veritablement, costa una mica; però ens hi hem d'esforçar, perquè així com resulta bell un llenguatge qualsevol parlat correctament, no hi ha res més horrorós que una parla adulterada. (Balot 1934: 18)

Un altre punt que resulta interessant i el qual, malauradament, només podem descriure breument, és la referència constant a la Pedagogia moderna. A l'any 1912, Pertusa i Pérez i Gil Muñoz publicaren el primer volum d'un tractat titulat *Pedagogía Moderna. Tratado de la enseñanza*. No s'ha estudiat la relació exacta d'aquest tractat amb les idees que Balot defensa en les seves converses. De tota manera, la proximitat temporal i el fet que s'utilitzés aquesta obra en moltes escoles (Molero 2014) fa creure que quan Balot esmenta la Pedagogia moderna, pot prendre'l de referència. En qualsevol cas, es fa notar que en aquest tipus d'ensenyament, el professor només ha d'acompanyar l'alumne per a que ell mateix dedueixi les regles que cal aprendre:

MILIU.—Estic *enutjat* amb vostè.

PROFESSOR.—Amb mi? Per què?

MILIU.—Perquè em fa treballar massa. [...] Que em fa dir tota la lliçó a mi i vostè s'està aquí ben repapat.

PROFESSOR.—La Pedagogia moderna té tendència que el mestre sigui un simple guia de l'alumne, sense enfarfegar-lo amb explicacions massa extenses, que més aviat porten confusions al seu cervell i el converteixen en un memoriós i no en un xicot veritablement comprensiu, que és el fi que s'ha de proposar tot

professor. Així, doncs, aquest ha de procurar per tots els mitjans que el noi, amb exemples pràctics, ell sol aprengui a deduir les regles que se'n desprenen. (Balot 1934: 377)

La Pedagogia moderna, a més, considera que és important que l'alumne s'ho passi bé mentre aprèn, un dels punts fonamentals en molts mètodes d'ensenyament actuals:

MILIU.—Caram! Endevinalles també, senyor Balot.

PROFESSOR.—Totes les coses que no se saben, ho semblen.

MILIU.—Vinga, vinga, que ja m'agrada això. [...] Si tot fent broma aprenc, tot això que hauré guanyat.

PROFESSOR.—Tens raó, «Miliu». Aprendre, tot jugant, ha d'ésser el lema de la Pedagogia moderna. (Balot 1934: 289)

En definitiva, *Les converses del «Miliu»* no eren, ni de bon tros, converses lliures sense cap mena de criteri. Ben al contrari, si les analitzem detingudament, ens adonem que l'estructura d'aquestes està al servei del mètode. La repetició constant de les lliçons apreses, així com la manera d'introduir conceptes nous a través d'exemples són algunes de les característiques que, sense dubte, van afavorir l'èxit d'aquestes converses.

3.4. *Més que unes lliçons*

En darrer lloc, m'agradaria dedicar un últim apartat a descriure altres aspectes que m'han semblat interessants durant l'estudi d'aquestes *Lliçons*. El que hem vist fins ara, tot i ésser el més rellevant, no seria tan especial si esborrèssim del text les intervencions humorístiques d'en «Miliu» i el senyor Toresky. Per sort, Artur Balot va escoltar els consells dels seus amics, tal com afirma al pròleg de l'edició, i no va prescindir-ne:

En ésser-me proposada la publicació d'aquestes **Converses**, vaig pensar primerament de convertir-les en un manual de gramàtica dialogada i de treure'n la part humorística que havia estat escrita pensant en el «Miliu» de **Ràdio Barcelona**. Però alguns amics m'aconsellaren que, al contrari, les publicqués tal com havien estat radiades, ja que precisament la intervenció del simpàtic vailet, amb els seus estirabots graciosos, era el que més havia contribuït a popularitzar aquestes lliçons i a divulgar el coneixement del nostre idioma entre els petits i els grans. (Balot 1934)

Hauria estat injust, doncs, acabar aquest capítol sense parlar de les intervencions divertides que protagonitza en «Miliu» durant les converses. Fer una llista de totes elles seria gairebé impossible, però els fragments següents en són una petitíssima mostra:

A) PROFESSOR.—Ets un as, noi.

TORESKY.—Un ase deu voler dir.

MILIU.—No faci jocs de paraules ara que estudiem. (Balot 1934: 199)

- B) PROFESSOR.—Tampoc m'agrada *de quan en quan*.
 TORESKY.—Ho veus? Vés gallejant, vés gallejant! També caus tu.
 MILIU.—Home, jo sóc petit.
 TORESKY.—I jo sóc massa gran.
 MILIU.—Ara sí que ha dit una gran veritat. Ja és massa gran per a certes coses. (Balot 1934: 274)
- C) TORESKY.—Noi, amaga't que el senyor Balot comença a empipar-se.
 MILIU.—No m'agafarà pas perquè m'amagaré darrera d'aquell *biombo*.
 PROFESSOR.—Jesús, Jesús! Però com ho fas, criatura, per a parlar tan malament!
 MILIU.—Sí, miri, dient el que sento dir. [...]
 TORESKY.—Ara s'ha calmat. Ja pots sortir del *biombo*.
 PROFESSOR.—No!
 TORESKY.—No surtis que es torna a enfadar!
 PROFESSOR.—No, vull dir que no digueu més *biombo*, si us plau.
 TORESKY.—Ah! Ja pots sortir del...
 MILIU.—No digui més *biombo*, que hi tornarem a ésser. (Balot 1934: 363-364)

Ara bé, el locutor i el vailet no són els únics que ens diverteixen amb les seves sortides gracioses. Fins i tot el professor explica un anècdota personal a causa d'una confusió d'en «Miliu»:

- MILIU.—Escolti, senyor Bolet.
 PROFESSOR.—Ei! Que jo no em dic Bolet.
 MILIU.—Si de vegades li equivoco el nom, és que, de moment, no me'n recordo.
 PROFESSOR.—Per cert que això em recorda una anècdota de quan era jove. [...]
 Estava jo en un col·legi de professor. Tenia uns vint-i-dos anys. [...] Hi havia un noi de la pell del diable [...], no se'l podia aguantar, un dia va abusar tant de la meva paciència [...] que tot i no essent partidari de posar la mà a sobre de ningú [...] li vaig estirar una mica les orelles. [...] I segons sembla hi tenia mal i li va sagnar una mica.
 MILIU.—Com es devia espantar!
 PROFESSOR.—Afigura't, jo que, en ma vida, havia tocat cap noi! [...] Bé. Però ara ve la segona part.
 MILIU.—S'hi va tornar?
 PROFESSOR.—Ell no, però d'una mica més el seu pare em mata!
 MILIU.—Això ja es fa interessant!
 TORESKY.—Que matin el senyor Balot t'interessa?
 MILIU.—No, home, vull dir l'argument del drama.

PROFESSOR.—I gruixut que era l'argument!

MILIU.—Un garrot?

PROFESSOR.—Que el duia el pare tot enfurismat. Va entrar. Jo era a la portaria en aquell moment. Sort que ell no em coneixia.

MILIU.—Sinó se la carrega!

PROFESSOR.—Ja ho crec. Va començar dient: «¿Dónde está este señor Balat, Balet, Balit, Balot, o como se llame?»

MILIU.—I vostè mutis, és clar!

PROFESSOR.—Tu diràs... En aquell moment va sortir el senyor Director, va emportar-se aquell pare furiós al despatx, i allà el va poder convèncer. [...]

MILIU.—Caram! Ja no faré enfadar mai ningú. No fos cas que, per culpa meva, matessin un locutor. (Balot 1934: 185-186)

En una clau menys humorística però no menys humana, en ocasions el professor aprofita per a aconsellar en «Miliu» i educar-lo també en qüestions de la vida. N'és un exemple el fragment següent, en el qual el professor li recomana apartar-se de tots aquells que no estiguin disposats a acceptar les correccions que ell pugui oferir-los:

MILIU.—Noi, que fila prim.

TORESKY.—Així ho ha de fer; si no, tu ens engegaries cada paraulota!

MILIU.—Les aprenc al carrer.

PROFESSOR.—Doncs, en comptes d'aprendre-les, el que has de fer és corregir les que diguin els altres nois.

MILIU.—No m'escoltarien.

PROFESSOR.—Doncs, si tan mesells són, aparta-te'n, que no hi aprendràs res de bo. (Balot 1934: 297)

O, també, quan es recorda als infants –i no tan infants– que de la guerra cal fugir-ne perquè només provoca desgràcies per a tothom:

TORESKY.—Ja ha sortit el guerrer?

MILIU.—Jo sempre.

TORESKY.—I allò de *guerra a la guerra*?

MILIU.—És veritat. No me'n recordava!

PROFESSOR.—Te n'has de recordar. Els nens no han de voler la guerra, que els deixa sense pares, sense germans, sols en la vida i en mig de dol i misèria.

MILIU.— Que és del Comitè Català contra la Guerra?

PROFESSOR.—No. Per a *blasmar* la guerra [...], n'hi ha prou de tenir una mica de cervell i una mica de cor. (Balot 1934: 251-252)

Per últim, i a tall de dada curiosa, tenim un fragment en el qual en «Miliu» es refereix a un equilibrista anomenat Robledillo i que, és clar, els radiooients deuriem identificar fàcilment. La imatge que segueix la citació està datada de l'any 1915. Això ens permet relacionar-ho amb el món de l'espectacle que Toresky coneixia molt bé.

MILIU.— Per equilibris vingui amb mi. Semblo l'hereder d'en Robledillo. (Balot 1934: 353)

Imatge 5: Robledillo, extret de la Biblioteca Nacional de España, Eco Artístico, n° 199, 25 de maig de 1915

Un cop descrites totes aquestes qüestions, resulta evident que, com dèiem, les *Lliçons de català* van esdevenir unes píndoles agradables i, alhora, prou rigoroses que de ben segur deuriem afavorir, en poca o molta mesura, la correcció de barbarismes i, amb tot, la depuració del català dels inicis del segle XX.

4. CONCLUSIONS

Els objectius del treball eren, d'una banda fer una anàlisi detallada del contingut de les converses, així com de la manera com s'introdueixen els conceptes treballats i, de l'altra, veure quines n'eren les fonts principals. També es pretenia situar al lector a través d'una breu introducció al context històric de la normativa d'inicis del segle XX i unes paraules sobre cada un dels interlocutors.

Com ja s'havia introduït en el capítol sobre els interlocutors, *Les converses del «Miliu»* van sorgir com a resposta a les incorreccions que feia el vailet i, és clar, els catalans en general¹⁰. Hem vist que el nen insisteix que, si parla malament, és perquè parla tal com parla la gent al carrer. Aquest és el problema d'arrel, doncs, i és el que Balot vol solucionar. Per a aconseguir-ho, vol apropar la normativa del moment als radiooients de Ràdio Barcelona. Els tres participants, locutor, alumne i professor, es dediquen a mostrar i corregir un gran nombre de barbarismes, a més d'escoltar i aprendre la normativa ortogràfica i morfològica del català.

Per que fa al punt de partida, ha resultat senzill localitzar les fonts principals de les lliçons de cada conversa, ja que Balot explicita que la seva intenció és, concretament, divulgar l'obra de Fabra. Ha estat possible, en qualsevol cas, reduir el ventall –tinguem en compte l'obra de Fabra als anys 30 ja era força extensa– a només algunes obres. D'una banda, les correccions relatives a errors gramaticals que es fan en el primer volum –i, probablement, els continguts sobre morfologia que es treballen en el segon– provenen de *Les principals faltes de gramàtica (Maneres d'evitar-les)* (1925). De l'altra, els continguts d'ortografia, així com la majoria d'exemples, van ésser extrets de *L'ensenyament del català (Butlletí dels Mestres)* (1931). També es creu que es van consultar dues obres més extenses per a l'explicació detallada d'alguns fenòmens. Aquestes obres són la *Ortografia catalana* (1925) i la *Gramàtica catalana* (1918-1933). En l'annex § 6.2 es poden trobar, a més d'un resum de les converses del volum primer, les referències concretes d'on s'han extret cada una de les lliçons principals. Tanmateix, dins les converses es parla explícitament d'altres obres de referència, com el *Diccionari general de la llengua catalana* (1932) o gramàtiques d'altres autors. Per a més informació, veieu §3.2.

Sobre el mètode que segueixen les lliçons, hem comprovat que es caracteritzen per mantenir sempre una estructura regular que facilita la comprensió dels seus continguts (veieu § 3.3). Els radiooients podien identificar amb facilitat en quin moment es repassava

¹⁰ Per a més informació sobre com es tracta la preocupació per la llengua dins les converses, veieu § 3.1.

la lliçó anterior, sempre fent servir molts exemples, i quan començava la lliçó nova, a més del diàleg inicial en el qual es corregeixen molt barbarismes.

Val la pena dir que una de les característiques que fan les *Lliçons* especials i atractives al públic és, precisament, les intervencions divertides del «Miliu» i el senyor Toresky. El mateix Balot explica al pròleg dels volums editats que els seus amics li havien recomanat no suprimir aquestes intervencions, atès que eren aquestes les que n'havien facilitat l'èxit. D'això i d'altres qüestions que van fer de les *Lliçons* mot més que un simple manual de gramàtica, se'n parla de manera més extensa en l'apartat § 3. 4.

L'extensió de les converses i el gran nombre de correccions i lliçons que es poden recollir dels dos volums editats ha provocat que no s'hagin pogut estirar tots els fils que anaven apareixent durant el camí. És per això que dedico els següents paràgrafs a esmentar algunes de les futures extensions que es podrien derivar d'aquest primer treball.

Per començar, caldria elaborar un resum detallat del contingut de les converses recollides al segon volum. D'aquesta manera es podria tenir una visió general de les fonts exactes de totes les *Converses* i, alhora, de l'evolució del nivell de dificultat de les lliçons. A partir del resum complet de les *Lliçons de català* es podrien comparar els barbarismes que s'usaven a inicis del segle XX amb les incorreccions que es fan actualment. A més, es podria elaborar una llista de correccions en la qual figuressin els barbarismes i la seva forma correcta, així com l'explicació que hi fos adient.

En segon lloc, seria bo d'indicar explícitament d'on sorgeixen cada una de les correccions i qüestions treballades a les converses, a més de les lliçons principals. Això demanaria una feina extensa i rigorosa de recerca no només dins les obres de Fabra, sinó també en altres obres de referència del moment.

La relació entre el mètode del professor i el tractat de *Pedagogía Moderna* (1915) de Pertusa i Périz i Gil Muñoz també és un altre fil que no hem pogut estirar. És una qüestió interessant per a l'anàlisi més profund de la didàctica present en les *Lliçons* i en l'ensenyament de principis del segle XX.

En darrer lloc, una feina més lleugera però no menys interessant podria ésser la recopilació dels fragments de la novel·leta que escriu en «Miliu» per a les *Lliçons*. D'aquesta manera es podria construir un text complet que podria incloure el text inicial amb barbarismes i el text corregit pel professor, que incorporaria totes les paraules correctes.

5. BIBLIOGRAFIA

- ‘Més converses de Toresky amb Miliu’ (anys 20), https://cadenaser.com/emisora/2014/07/14/audios/1405291478_660215.html (últim accés: 15/07/2020)
- ‘Toresky i Miliu’ (anys 20), https://cadenaser.com/emisora/2014/07/14/audios/1405291476_660215.html (últim accés: 15/07/2020)
- BALOT, A. (1934). *Les Converses del "Miliu" de Ràdio Barcelona: Lliçons de català*, Primera sèrie, Barcelona: Llibreria Bonavia.
- BALSEBRE, A. (2001), *Historia de la radio en España, Volumen I (1874-1939)*, Madrid, Cátedra.
- Butlletí de la generalitat de Catalunya*, nº20, 30 octubre 1932, p.513-576.
- CARRERAS, N. (2013), «Muñecos de ventriloquia en la radio», *Fantoche: arte de los títeres*, nº7, p.48-61
- CENDRÓS, T. (1999), «La emisora que inventó la radio», *El País Digital*, nº 1286, 10 de novembre de 1999, Barcelona.
- FABRA, P. (1925) *Les principals faltes de gramàtica (Manera d'evitar-les)*, dins les *Obres completes de Pompeu Fabra*, volum 4, <http://ocpf.iec.cat/ocpf.cgi> (últim accés: 20/07/2020)
- FABRA, P. (1925) *Ortografia catalana*, dins les *Obres completes de Pompeu Fabra*, volum 4, <http://ocpf.iec.cat/ocpf.cgi> (últim accés: 20/07/2020)
- FABRA, P. (1918/1931) *Gramàtica catalana*, dins les *Obres completes de Pompeu Fabra*, volum 6, <http://ocpf.iec.cat/ocpf.cgi> (últim accés: 20/07/2020)
- FABRA, P. (1931) «L'ensenyament del català» (*Butlletí dels Mestres*), dins les *Obres completes de Pompeu Fabra*, volum 4, <http://ocpf.iec.cat/ocpf.cgi> (últim accés: 20/07/2020)
- FIGUERES I ARTIGUES, J. M. (2005), «Guerra i informació radiofònica. La programació de Ràdio Barcelona durant la Guerra Civil espanyola (1936-1939)», *Treballs de Comunicació*, nº 19, setembre de 2005, Barcelona, p. 113-160

- GINEBRA, J., & SOLÀ, J. (2007). *Pompeu Fabra: Vida i obra*. Barcelona: Ed. Teide.
- JANÉ, A., (2017), «Les classes de català seixanta anys enrere», *Llengua nacional: publicació de l'Associació Llengua Nacional*, n°98, p. 5-7
- MOLERO, J. A. (2014), «Antonio Gil Muñoz», *Personajes en su historia. Estudios Biográficos*, juliol-setembre 2014, http://www.gibralfaro.uma.es/biografias/pag_1933.htm (últim accés: 18/7/2020)
- SEGARRA, M. (1987). *Història de la normativa catalana*. Barcelona: Enciclopèdia catalana.
- SOLÀ, J. (1977) *Del català incorrecte al català correcte*, Barcelona: Edicions 62.

6. ANNEXOS

6.1. Taula de continguts de les converses

Conversa	Data	Lliçó principal	Correccions	Altres
Volum I				
1	18/07/ 1932	Origen de la LLENGUA CATALANA	Sapiguer, sigut, sobresalient	
2	25/07/ 1932	<i>Les vocals</i>	Húngaro, Calvo, Bueno, Carmetlo	
3	01/08/ 1932	<i>Les consonants</i>	Vindre i pervindre	
4	08/08/ 1932	Valor fònica de les consonants	Adelantar i mono	
		La S <i>sonora</i> i la S <i>sorda</i>		
5	15/08/ 1932	Ortografia de la S <i>sonora</i> i la S <i>sorda</i>	Atrassat, tindre, poguer, vec, allavores, quasi bé	Explicació del significat de Cristófol
6	05/09/ 1932	<i>Lletres mudes</i>	Tio, despedir	Explicació del mot <i>àdhuc</i>
7	12/09/ 1932	<i>L'apòstrof</i>	Asiento, sentar-se, frai, primo, pito, sereno	
8	19/09/ 1932	<i>Per i per a</i>	Rato, tonto, tonteria	
9	26/09/ 1932	<i>Repàs</i>	Algo, enterar, pues, enredo, enredon, voi, camarer, cuidado, curar	Enunciació del tema de la lliçó vinent
10	03/10/ 1932	<i>La vocal neutra</i>	Alabar, tanto, nombrar, nombradia, modo, dos (dues), fastidi, fastidiar	
11	10/10/ 1932	Continuació de la <i>vocal neutra</i>	Trajo, pllassos, aplassar, intermig, Aristòteles	
12	17/10/ 1932	Final de la <i>vocal</i> <i>neutra</i>	entregar, garganta	El pronom demostratiu neutre <i>ço</i>
		O i U		
13	24/10/ 1932	B i P	Carinyo, cuento, cuenta, conde, mistos, concejal	

14	31/10/ 1932	C i G	Castilla, tenir que, dec fer	
15	07/11/ 1932	D i T	Oir, oïdo, gosar, disfrutar, guasson, guassa, sèrio, lograr, sabrós, atmòsfera	
16	12/12/ 1932	B i V	Aparato, anyadir, quitar, hermós	
17	19/12/ 1932	Continuació B i V	Panys, juguets	
Pausa per vacances de Nadal (2 setmanes)				
18	09/01/ 1933	G i J	Busson, pantorrilles	<i>Vostè i vos</i>
19	16/01/ 1933	Repàs de G i J	Ditxa, a la cuenta, sello, sigle	<i>Baix i sota</i>
20	23/01/ 1933	H		<i>Llur</i>
				<i>Captenir</i>
21	30/01/ 1933	CH	Siervo, lentes, apellido, despido	<i>Don i En</i>
				Formulari Epistolar
22	06/02/ 1933	<i>Paraules que s'escriuen igual i es diferencien per l'accentuació</i>	Correccions ortogràfiques	Significat de: <i>sometent, locutor, complet, complet i emparar</i>
23	13/02/ 1933	<i>Continuació de les paraules que s'escriuen igual i es diferencien per l'accentuació</i>	Tetxo, xasco, huelga, membrillo, golosina, gloton	
24	20/02/ 1933	<i>Continuació de les paraules que s'escriuen igual i es diferencien per l'accentuació</i>	Gasto, además i bueno, lutxa, nano	<i>Plaçons</i>
				<i>Taquilla o guixeta</i>
				<i>Callista</i>
25	27/02/ 1933	<i>Continuació de les paraules que s'escriuen igual i es diferencien per l'accentuació</i>	Hall, amateur, avantsala, vistasso, acera, andèn, mulettes, limosna, abillar-la, desabrotxar, aconteixement	<i>El "Mili" escriu una novel·leta</i>

26	16/03/ 1993	<i>Continuació de les paraules que s'escriuen igual i es diferencien per l'accentuació</i>	Les set i mitja, asco, locura, barato, necetats, dematí, trasnotxar, hèroe, quarto, gabinet, assomar, estripaquèntos, abrumar, abotxornar, juerga, fancatxeles, pàrrafos, enmienda	<i>Continua la novel·leta del "Mili"</i>
27	20/03/ 1993	<i>Conclusió de les paraules que s'escriuen igual i es diferencien per l'accentuació</i>	Estropici, jugat, llibre, actrís, emperatrís, averiguar, librea, quefe, ojalà, bocina	<i>Sentir i escoltar</i>
				<i>Esmorzar, dinar i sopar</i>
				<i>Continua la novel·leta del "Mili"</i>
28	10/04/ 1933	<i>Noms masculins en català i femenins en castellà</i>	Resbalar, bassura, cruce, súcia, vivienda, recibidor, silló, ambient, assombrats, quartos, peles	<i>Esquerre-a</i>
				<i>Nombre i número</i>
				<i>Continua la novel·leta del "Mili"</i>
29	24/04/ 1933	<i>Noms masculins en castellà i femenins en català</i>	Lo, después, monedero, íntegro, desprecio, menyspreuar, malo	Centenari de l'«Oda» de l'Aribau
		<i>Noms que tenen dos gèneres</i>		<i>Continua la novel·leta del "Mili"</i>
30	08/05/ 1933	Accentuació	Nano, tragar, al fi i al cap, pillo, atrás, antes, borrar, borrador, topo, gorrero, papagaio	<i>Continua la novel·leta del "Mili"</i>
		Particularitats de la I i de la U		
31	22/05/ 1933	<i>Continuació de les particularitats de la I i de la U</i>	Fiera, interrompim, omplenar, arriba	<i>Continua la novel·leta del "Mili"</i>
		Enunciació de la DIÈRESI		
32	29/05/ 1933	Continuació de la DIÈRESI	Pesombre, averiguar, peres, comes	<i>Fulls i fulles</i>
33	12/06/ 1933	Continuació de la DIÈRESI	Quant més	<i>Quan i quant</i>
				<i>Tan i tant</i>

34	19/06/ 1933	Continuació de la DIÈRESI	Rencorós, xacolata, despidos, susto, quant antes	<i>Amicalment i amigablement</i>
35	26/06/ 1933	<i>Estudi de la X</i>	Freqüentment, de quan en quan, per lo tant, menos mal, menys mal, del mal el menys, prompte, calitat	
36	03/07/ 1933	<i>Continuació de la X</i>	Bones tardes, sueño, paquita, francisco	<i>Frases intraduïbles</i> <i>Riquesa de paraules</i>
37	10/07/ 1933	<i>Repàs de la X</i>		<i>Continua la novel·leta del "Mili"</i>
		Coses que els castellans DONEN i els catalans FAN		
38	17/07/ 1933	<i>Tx, L·L, M-MP-N, QU-CU</i>	Emprendat, prenda, requiebro, veranejar	<i>Conclusions de la novel·leta del "Mili"</i>
39	16/10/ 1933	<i>R i RR</i>	Vago, sabiduria, emplear, amparo, Angelita, Rosita, Miliu	<i>Emprar i emparar</i>
40	23/10/ 1933	<i>S i SS</i>	Tamany, del mateix	<i>Emprar i usar</i>
41	30/10/ 1933	<i>Mots compostos</i>	Paradògic	Diferències entre «Ir y venir» i <i>Anar i venir</i>
42	13/11/ 1933	<i>L'article</i>	Canvis de temps del castellà al català	<i>Vam, vau</i>
43	27/11/ 1933	<i>Continua l'article</i>	Lo, comparativa, circumcisió, xubasco, xubasquero, las, llàpissos	
44	11/12/ 1933	<i>Acaba l'article i comença el nom</i>	Tinc que, dec dir-li, quita, aguardar, destino, es pega, tiesso, bandeja	
45	08/01/ 1934	<i>Femení dels noms</i>	Sonrisa, hereder, heredar, quin o qual per «cuyo», desterro,	

			enterro, pago, cobro, abolengo, modo	
46	15/01/1994	<i>Continuació del femení dels noms</i>	Ondes i ones, quartos, fondo, biombo, ciervo, apariències	
47	22/01/1934	<i>Continuació del femení dels noms</i>	Ensanxe, ensanxar, apeadero, apear-se, enfado, tretxo, piruetes, bailables, baile	
48	29/01/1934	<i>Plural dels noms</i>	Lletreros, ròtuls, mando	«Amunt i avall» i «a dalt i a baix»
				<i>Manament, comanament, comandament</i>
				<i>Demanda, comanda</i>
				<i>Nombre i número</i>
Volum II				
49	05/02/1934	<i>Continuació del plural dels noms</i>	Garbo, paio, «jamón en dulce», tocino, tocinares, tocineria, limpiar	
50	09/04/1934	<i>Continuació del plural dels noms</i>	Enseguida, enseguit, de seguit, pertènixer, fulano, zutano	
51	30/04/1934	<i>Continuació del plural dels noms</i>	òdio, donar-se compte, rissa, aixís, aixins, aixina, aixines, aixòs, daixòs, cosso, llàpissos, dillunsos	
52	07/05/1934	<i>Continuació dels noms que fan el plural en os</i>	Tatxar i esborrar, empapar, gimnàsia, ditxós, calabosso	
53	28/05/1934	<i>Conclusió del plural dels noms</i>	Pel matí, per la tarda, pel vespre	
			Al fer-se de dia, de nit	
			Pensar en treballar	
54	04/06/1934	<i>Comença el Verb</i>	Empenyar i desempenyar	

			Pavero i embustero	
			Els demás	
55	11/06/ 1934	Continua el <i>Verb</i>	Ocorreix, yo, ya, a granel	
56	18/06/ 1934	Continuació del <i>Verb</i>	Permanèixer, provar (per emprovar), primerís, remanent	
57	25/06/ 1934	Continuació del <i>Verb</i>	Arrepentir-se, numerós	<i>Entropessar</i>
				<i>Dempeus</i>
58	02/07/ 1934	Continuació del <i>Verb</i>	Roce, endanyar, danyina, mantecado, fer-se la boca aigua, soberbi	
59	16/07/ 1934	Continuació del <i>Verb</i>	Ida i vuelta, quita i pon, tiro, canyó	
60	23/07/ 1934	Continua el <i>Verb</i>	Escamar, pelotó, trapecio, ditxo	<i>Tota vegada que</i>
				<i>Escamot</i>
				<i>A mig</i>
61	30/07/ 1934	Continuació del <i>Verb</i>	Brotxe, plata, entorpir	
62	06/08/ 1934	Continuació del <i>Verb</i>	Canes, llealtad, leteria, panaderia, capa caída o caiguda, rapidès, sensatès, fluïdès	
63	01/10/ 1934	Final del <i>Verb</i>	Estragos, maco	
		Començament del <i>Pronom</i>		
64	23/10/ 1934	Continuen els <i>Pronoms</i>	Mostrador, gènere, màrmol, marmolista, atissa, desahogat	
65	29/10/ 1934	Continuen els <i>Pronoms</i>	Anar (com auxiliar), arredrar, atareat, damunt dels genolls	
66	05/11/ 1934	Continuen els <i>Pronoms</i>	Luego, hasta, hasta luego, llanceros, nada menos	<i>No res menys</i>
				<i>No gens menys</i>
67	12/11/ 1934	Continuen els <i>Pronoms</i>	Sacatapos, hetxures, hombrera, hombro	
68	19/11/ 1934	Continuen els <i>Pronoms</i>		<i>Averanys i viaranys</i>

			Ensimismat, garantit, ocorreix, interrompeix, violon, alquila	<i>Tot content, tota sola</i>
69	10/12/1934	Continuen els <i>Pronoms</i>	Paio, patronatge, esmerat, esmero, retxassar, aspavientos, incurrit	
70	17/12/1934	Continuen els <i>Pronoms</i>	Rodilles, arrodillar-se, curses de braus, tino, portar a cap	
		<i>Llur ofici en l'oració</i>		
71	18/02/1935	Continuen els <i>Pronoms</i>		<i>Fantasia sobre la família gramatical</i>
72	25/02/1935	Continuen els <i>Pronoms</i>	Tartamudejar, remanent, reflexar	<i>Suma que segueix</i>
73	11/03/1935	Continuen els <i>Pronoms</i>	Botar i botadura, peliaguts, pulgades, pulgar, suelto	<i>Llançar i llençar</i>
74	18/03/1935	Continuen els <i>Pronoms</i>	«Jalar», agrado, casi	<i>Calar</i>
				<i>Gust i grat</i>
75	01/04/1935	Continuen els <i>Pronoms</i>	Boquilla, tamboret, cigarret, favorèixer, florèixer, prevalèixer	
76	08/04/1935	Continuen els <i>Pronoms</i>	Lleno, sospetxa, maniatar, mano a mano, tropessar, siquiera, solsament	
77	29/04/1935	Continuen els <i>Pronoms</i>	Cadera, pareja, xistu, mimos, fiero, manso	
78	13/05/1935	Final dels <i>Pronoms personals</i>	Ruïdo, rasgos, a grans rasgos, en resumides quèntes, rellevos, adorno	
79	20/05/1935	<i>Adjectius i pronoms possessius, demostratius i interrogatius</i>	Marxitar, quadernillo, resma	
80	03/06/1935	Comencen <i>Pronoms relatius</i>	Buhardilla, trasto, mançana, moreno	
81	17/06/1935	Continuen els <i>Pronoms relatius</i>	Codejar, alto copete, alto rango, mal hermano, hermano,	

			quin hermano, quin mano, repuesto	
82	01/07/1935	Continuen els <i>Pronoms relatius</i>	Graciosa, gaseosa, frescura, tremendo, empaque, llargar, cossa, llusco	
83	08/07/1935	Continuen els <i>Pronoms relatius</i>	Endutxar, pastel, pastelero, pasteleria, pastejar, se'm fa la boca aigua	
84	15/07/1935	Continuen els <i>Pronoms relatius</i>	Sacatapos, sacatrapos, se les porta	
85	22/07/1935	Continuen els <i>Pronoms relatius</i>	Remendo, arreglo, tabarra, curtir, curtit, curtidor	<i>Llauna i lata</i>
86	23/09/1935	Continuen els <i>Pronoms relatius</i>	Ditxosos, colar, colmo, fueros	
87	07/10/1935	Continuen els <i>Pronoms relatius</i>	Colmado, des de luego, no passi cuidado, alcançar	
88	21/10/1935	Continuen els <i>Pronoms relatius</i>	Saborejar, relleno, alhaja	<i>Medi i mitjà</i>
89	28/10/1935	<i>Numerals i quantitius</i>	Apoi, apoiar; agravi, agraviar; desagravi, desagaviar; alivio, aliviar	
90	13/11/1935	<i>Adjectius indefinits</i>	Sosso, platillo; sombreria, sombrero	
91	18/11/1935	Final dels <i>Pronoms</i>	Limpiabotes, bailarina, intrincat	
92	02/12/1935	<i>L'adverbi</i>	Pajarera, empenyo	
93	09/12/1935	Continuació dels <i>Adverbis</i>	Atrassar, juerga (anar de)	
94	16/12/1935	<i>Les preposicions</i>	Enredadera, escupidera	
95	23/12/1935	Final de les <i>Preposicions</i>	Constipat	
96	13/01/1936	Última de «Lliçons de Català»	Polvos	
		LES CONJUNCIONS		

6.2. Resum dels temes de les converses

Dins aquest annex apareixen transcrits els passatges més importants de cada conversa. Els hem classificat, és clar, segons la conversa, segons si es tracta de la lliçó, de les correccions o d'altres qüestions. Dins les lliçons centrals de cada conversa hem afegit una referència que les relaciona amb les obres de Pompeu Fabra. D'aquesta manera, podem corroborar que Artur Balot prenia de referència les seves publicacions, com ja mostra moltes vegades durant les converses. Hem procurat triar l'obra més propera a les dates de les *Lliçons*, per garantir que el filòleg hauria tingut accés a aquella obra en concret, en cas que l'hagués consultada. També cal anotar que algunes qüestions es comenten en més d'una obra i, per tant, hem escollit la que més s'ajustava al contingut de la conversa. Pel que fa als fragments corresponents a les correccions que ofereix el professor, apareixen sempre amb la paraula incorrecta i la opció que es recomana com a correcta.

En els casos en els quals el fragment era massa extens, hem afegit un petit resum del que es comenta.

CONVERSA 1^a:

1. *Lliçó*:

Origen de la LLENGUA CATALANA

MILIU.—Oh! i als nens catalans els agradarà molt de saber la història de llur llengua.

Escolti: sempre s'ha parlat català a Catalunya? [...]

PROFESSOR.—Ni sempre s'ha parlat català a Catalunya, ni sempre se n'ha dit Catalunya, del nostre país. [...] Escolta: segurament que tu, saps quins foren els primers pobladors de la nostra Península?

MILIU.—Sí, senyor; *els ibers i els celtes, que s'ajuntaren i formaren el poble celtiber*. [...]

Es parla d'aquesta qüestió durant tota la conversa. Es fa una breu explicació de la història de la llengua: comença pels primers poblats de la península. Passa per la «corrupció» del llatí, que va generar les diferents llengües que es parlen a la península (català, castellà i galaicoportuguès); s'esmenta l'època d'esplendor del català, així com la decadència i la restauració dels Jocs Florals. S'enumeren noms de grans autors de la literatura catalana dels diferents segles i es fa referència al moment que viuen com una «plena florida». És clar, es parla de Pompeu Fabra, qui «ha dedicat tota la seva vida a l'estructuració del nostre idioma i ha assolit a la fi fixar unes normes» (p. 2-8)

2. Correccions:

2.1. Sapiguer:

MILIU.—No, és que voldria demanar-li un favor al senyor Professor, si no li havia de *sapiguer* greu.

PROFESSOR.—Atura't; primerament no diguis mai més *sapiguer*, que és incorrecte. [...] Doncs, com deia, no s'ha de dir mai *sapiguer*, que és una adulteració que el poble ha fet del mot *saber*. (p. 2)

2.2. Sigut:

MILIU.—Caram, senyor Toresky, si hi haguéssim *sigut*...

PROFESSOR.—Ep! Una altra incorrecció! [...]

MILIU.—Apunteu, nens; no s'ha de dir *he sigut*, sinó *he estat*. (p. 3)

2.3. Sobressalient:

MILIU.—Ho veu, senyor Toresky; si jo en sé molt d'història. Al col·legi em van dar *sobressalient*.

PROFESSOR.—I van tres. [...]

MILIU.—I com s'ha de dir doncs?

PROFESSOR.—*Excel·lent*. [...]

MILIU.—L'apunto. Amiguets, no s'ha de dir *sobressalient*, sinó *excel·lent*. (p. 5)

CONVERSA 2ª:

1. Lliçó:

Les vocals

MILIU.—Eh, eh, ves quantes són les vocals, senyor Toresky! Cinc: *a, e, i, o, u*.

PROFESSOR.—Bé, sí; dit d'aquesta manera, sembla que tu tinguis raó. Però tu saps els diferents sons d'aquestes vocals?

El Professor li explica els diferents sons vocàlics i, amb l'ajuda del Miliu, posen exemples de paraules per a cada so.

PROFESSOR.—Quants sons, doncs, hi ha en català?

MILIU.—Dos de *e* i dos de *o*, quatre; la *i* i la *u*, sis, i la *a* clara i aquesta vocal neutra tan difícil, *vuit*.

PROFESSOR.—Això és, cinc vocals i vuit sons. (p. 10-16)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra:

I. La lletra *e* pot tenir dos valors :

e oberta : — *cel, govern, terra, peu, tendre, perd*
e tancada : — *fet, primer, neu, sega, pedra, pell, madeixà*

II. La lletra *o* pot tenir dos valors :

o oberta : — *or, cosa, prova, nostre, gros, poble, nou*
o tancada : — *pou, jove, genoll, gota, força, llop*

Imatge de la *Gramàtica catalana*, 1918/1933, p. 151, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra. Se'n parla de la pàgina 143 fins la 152.

2. *Correccions:*

2.1. Húngaro:

MILIU.—Sí, senyor, un dia vaig veure un *húngaro* que en feia ballar un.

PROFESSOR.—*Húngaro*, no; *hongarès*, es diu. (p. 11)

2.2. Calvo:

TORESKY.—Paciència, «Miliu», que «amb paciència i constància, a tot s'arriba en aquest món».

MILIU.—Noi, amb gaires sentències com aquesta el senyor Toresky es tornarà *calvo*.

PROFESSOR.—*Calb*. [...] (p. 11)

2.3. Bueno:

MILIU.—Això de *buenu* no deu estar gaire bé, veritat senyor Professor? Precisament, a la lliçó d'avui, quan hem parlat de la *e* tancada, hem posat com a exemple bé. I, a més, fixi's que el senyor Professor no ho diu mai això de *buenu*. (p. 14)

2.4. Carmetlo:

TORESKY.—Ara has fet allò que va dir el senyor Mestre l'altre dia: que els petits ensenyen als grans. Per la paga et daré tres caramels.

MILIU.—Visca. I el felicito pels caramels.

TORESKY.—Oh! ja m'anava a escapar de dir *carametlos*, però m'he aguantat. (p. 14)

CONVERSA 3ª:

1. Lliçó:

Les consonants

PROFESSOR.—Després de les vocals, què et sembla que ve?

MILIU.—Les consonants. [...] *Be, ce, cehache...*

PROFESSOR.—Ep! Aquesta no existeix en català.

MILIU.—No? I doncs com s'escriu *xocolata, xicot, xiulet...*

PROFESSOR.—Senzillament, amb *xeix*. [...] Aquella lletra que vosaltres en dieu *equis*.

Repassen totes les consonants, indicant quines no formen part del català, els seus noms i els sons d'algunes consonants. Es parla de la divisió de consonants sordes i sonores.

(p. 18-22)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

Se'n parla dins la *Gramàtica catalana*, 1918/1933, des de la pàgina 143 a la 160, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Vindre:

MILIU.—Sí, perquè a més de no haver berenat, com li he dit, això del català va resultant molt complicat i s'ha de prendre a petites dosis; altrament ens reprendria a mi i als amiguets que escolten. Per cert que l'altre dia un em va dir que volia *vindre* ací.

PROFESSOR.—Ai! Mare de Déu! [...] Una paraula esgarrifosa que els puristes no poden sofrir. Has dit *vindre*. *Vindre* és una forma dialectal de *venir*, que és la paraula pura, derivada de la llatina *venire*. (p. 22-23)

2.2. Pervindre:

MILIU.—Així també seran dolentes les paraules formades per *vindre*, com *pervindre*.
[...]

PROFESSOR.—Doncs el mot més català és *esdevenir*. (p. 23)

3. Altres:

3.1. Colom:

MILIU.—*Immens*? Jo sempre havia dit *inmens*.

PROFESSOR.—Mal dit.

MILIU.—Això ho diuen els castellans.

PROFESSOR.—Per raons fonètiques. Perquè els costa de pronunciar les emes finals de paraula o síl·laba. [...] D'ací podria venir aquesta confusió del nom de *Colom*, dit per ells «Colón». (p. 20)

CONVERSA 4ª:

1. *Lliçó*:

Valor fònica de les consonants:

MILIU.—Bé. I de què ens parlarà avui?

PROFESSOR.—De la valor fònica de les consonants. [...] No seguirem un ordre rigorós en tractar de la valor fònica de les consonants; començarem per una de les que més es diferencien del castellà, i que amb més signes gràfics pot ésser representada.

MILIU.—Quina és aqueta lletra tan comprometedora?

PROFESSOR.—La *s*.

Parlen dels valors fònics de la *s* i s'explica en quines posicions es troben aquests valors. Es fa alguna pinzellada de les normes ortogràfiques per a utilitzar les grafies que representen aquest so: *s*, *ss*, *z*, *c*, *ç*. (p. 27-32)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

13. La lletra *s* té dos valors :

s sorda : — *savi, sucre, dansa, premsa, molsa*
s sonora : — *casa, nosa, rosella, misèria, cosina*

Imatge de la *Gramàtica catalana*, 1918/1933, p. 154, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. *Correccions*:

2.1. *Adelantar*:

MILIU.—*Adelanti'm* alguna cosa.

PROFESSOR.—Ei! Hem d'anar amb compte amb les paraules! [...] *Adelantar* ve de *adelante*.

MILIU.—Que en català és *endavant*.

PROFESSOR.—O *avant*.

MILIU.—Així direm *avançar*, oi?

PROFESSOR.—Això mateix. (p. 27)

2.2. Mono:

PROFESSOR.—*Mono...*

MILIU.—*Mico...*

PROFESSOR.—Mono, no; i mico amb prou feines; del que tu vols dir, en català se'n diu *simi*. (p. 30)

CONVERSA 5^a:

1. Lliçó:

Ortografia de la S sorda i la S sonora:

PROFESSOR.—Que no et recordes que em vas preguntar quan s'havia d'escriure *s* i quan *c* o *ç* trencada?

MILIU.—Té raó! I això serà la lliçó d'avui? [...]

PROFESSOR.—Procurarem donar algunes regles per a facilitar el bon ús d'aquestes lletres. [...] La majoria de vegades que les paraules castellanes hi hagi *c* o *z*, en català hi ha *c* o *ç* trencada. [...] Però no sempre és així. [...] S'escriuen amb *ç* trencada totes les paraules acabades en *ança* i *ençà*, derivades d'altres. (p. 35-36)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

El dígraf *ss* té el so de *s* sorda. Ex. : *passar, tassa, vessar, missa, possessió, demanadissa*. Alguns mots amb *ss* (tals com *impressió, dissolut, premissa*) són sovint pronunciats amb *s* sonora; en canvi, un gran nombre de mots amb *s* intervocàlica (tals com *adhesió, centèsim, entusiasme*) són freqüentment pronunciats amb *s* sorda. Cal evitar aquesta pronunciació errònia del dígraf *ss* i de la *s* intervocàlica : aquell ha d'ésser sempre pronunciat *s* sorda; aquesta, *s* sonora, llevat en els mots com *antesala, contrasegell, antisocial, gamosèpal, &..* damunt esmentats.

La lletra *c* té el so de *s* sorda quan va davant de *e* o de *i*. Ex. : *cel, recent, poncem, accés, cirera, gràcia, concís, succint*.

La lletra modificada *ç* té també el so de *s* sorda. Ex. : *glàçar, lliçó, força, cançó, vençut, calçar*.

La lletra z té el so de s sonora. Ex. : *zel, zero, alzina, colze, onze, donzella, catorze, esmorzar*. En general no és usada sinó en principi de paraula i darrera de consonant. Entre vocals no apareix sinó en un petit nombre de mots presos del grec. Ex. : *vizòfag, paleozoic, bizantí, piezòmetre*. És un defecte molt generalitzat, i que cal evitar curosament, el de pronunciar s sorda la z d'un gran nombre d'hellenismes (tals com *zona, topazi, trapezi, amazona*).

Imatges de la *Gramàtica catalana*, 1918/1933, p. 154-155, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Atrassat:

MILIU.—Es molt *atrassat*, vostè!...

PROFESSOR.—Ja hi som!

TORESKY.—A veure si l'*atrassat* seràs tu, ara! [...]

MILIU.—Ela!, que vostè també hi ha caigut! [...]

PROFESSOR.—Sí, tots dos. No compreneu que, en català, no es pot dir mai *atrassat*, que ve d'«atrás».

MILIU.—Té raó que en català és *endarrera*.

PROFESSOR.—Per tant, direm...

MILIU.—*Endarrerit*. I jo que, sempre que el rellotge se m'endarrereria, deia que se m'*atrassava*! (p. 34-35)

2.2. Tindre:

MILIU.—Es que jo voldria *tindre* una mica de conversa amb vostè.

PROFESSOR.—No m'agrada això.

MILIU.—Conversar amb mi no li agrada?

PROFESSOR.—Sí, fill meu, sí. Aquest *tindre* dialectal que acabes de dir...

MILIU.—S'ha de dir *tenir*, oi?

PROFESSOR.—Aquesta és la paraula correcta. (p. 38)

2.3. Poguer:

MILIU.—Jo voldria *poguer* desvesar-me'n.

PROFESSOR.—Una altra.

MILIU.—*Poguer* tampoc es pot dir?

PROFESSOR.—Tampoc; el mot correcte és *poder*. (p. 39)

2.4. Vec:

MILIU.—Sí, senyor, ja ho *vec*, ja!

PROFESSOR.—Ja ho *veig*; si no, semblarà que parles de *beguda*. (p. 39)

2.5. Allavores:

TORESKY.—«Miliu», val més que no obris la boca, creu-me.

MILIU.—Com em corregiria, *allavores*?

PROFESSOR.—Tens raó, «Miliu», i ara n'acabes de dir una altra. Has dit *allavores*. Es a dir: que de dues paraules bones que hi ha per expressar això, que són *aleshores* i *llavors*, tu, i molts com tu, en feu una de dolenta: *allavores*. (p. 39).

2.6. Quasibé:

PROFESSOR.—[...] Passa igual que amb el *quasibé*, que és incorrecte; com que el *quasi*, sol té el mateix significat que *gairebé*, molt correctíssim, doncs la gent ajunta el *quasi*, que sol és correcte, amb el *bé* de *gairebé* i en fa el mot incorrecte *quasibé*. (p. 39)

CONVERSA 6ª:

1. Lliçó:

Lletres mudes:

PROFESSOR.—Ara, per donar una mica de varietat a les lliçons, parlarem de les *lletres mudes*. [...] Doncs, la primera és la *hac*. [...]

MILIU.—I n'hi ha d'altres així?

PROFESSOR.—Sí, en català n'hi ha 6 més. [...] La R, la P, la B, la T, la D i la S.

MILIU.—I sempre ho són?

PROFESSOR.—No; en certs mots i segons on estan col·locades. [...] (p. 44)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

5. Notem, en fi, que en certs mots apareixen lletres que no representen cap so (lletres mudes). Així, la *r* és muda en *flor*, *dur*, etc.; la *t*, en *ma-* / [8] *lalt*, *punt*, etc.; la *d*, en *fecund*, etc.; la *p*, en *camp*, etc.; la *b*, en *tomb*, etc. (Les

lletres emmudides a la fi d'un mot, reapareixen en els seus derivats: *floreta*, *duresa*, *malaltia*, *apuntar*, *fecundar*, *camperol*, *tombar*.)

La lletra *h* és sempre muda. Ex.: *home*, *hora*, *exhalar*, *inhumà*, *ahir*, *vehement*, *prohibició*.

Imatges de la *Ortografia catalana*, 1925, p. 716-717, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Tio:

MILIU.—Està bé. Quin *tio* aquest senyor!

PROFESSOR.—I ara! Què és això?

MILIU.—Què he dit una mala paraula?

PROFESSOR.—I tant! Primerament la paraula *tio* no és catalana.

MILIU.—Ja ho sé, és *oncle*.

PROFESSOR.—I, segonament, la frase és de mal gust i ordinària. (p. 42)

2.2. Despedir:

MILIU.—Ara sí que ja devem haver acabat i ens podem *despedir*.

PROFESSOR.—Què és això de *despedir*? [...]

MILIU.—I, doncs, com s'ha de dir?

PROFESSOR.—*Acomiadar*. [...]

MILIU.—Doncs res, perdoni, i acomiadem-nos com a bons amics. (p. 48)

CONVERSA 7^a:

1. Lliçó:

L'apòstrof:

PROFESSOR.—Parlarem de l'apòstrof. Ja saps què és l'apòstrof? [...]

MILIU.—Aquella mena de coma que es posa al costat d'una lletra i enlaire.

PROFESSOR.—I per què s'hi posa?

MILIU.—Per a indicar que hi falta una vocal.

Expliquen en quins casos es fa servir l'apòstrof en català: *el + vocal/h*, *la + a/e/o*, *la + i/u* tòniques. Explica l'ús de les contraccions *del* i *al*, «que es desfan davant de paraula començada amb vocal o *hac*.» (p. 55-56)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

L'article *el* (així com l'arc. *lo*) és reemplaçat per *l'* davant un mot començat en vocal (precedida o no de *h*). Ex.: *l'home*.

L'article *l'* no es contreu amb les dites preposicions: davant vocal o *h* no s'escriurà, doncs, *al*, *del* i *pel*, sinó a *l'*, *de l'* i *per l'*. Ex.: *porta-ho a l'avi*, *baixa de l'arbre*, *passa per l'altre carrer*.

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels mestres*), 1931, p. 924, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra. Se'n parla des de la pàgina 924 fins la 926.

2. Correccions:

2.1. Asiento i sentar-se

TORESKY.—Bona nit, senyor Balot. Faci el favor de seure.

MILIU.—Sí, prengui *asiento*.

PROFESSOR.—Mal començament. [...] «Asiento» és castellà; d'ací el verb «sentar-se». [...] Doncs hem dit que la mateixa incorrecció en què s'incorria amb el mot *asiento*, en comptes de *seient* o *setí*, s'incorria amb el verb *sentar-se*. Quan es tracta de prendre *seient*, és *seure* i *asseure* quan es fa seure algú. Mai «sentar», ni *assentar*, ja que aquesta darrera paraula vol dir: apuntar, inscriure, anotar, etc. (p. 49-50)

2.2. Frai

MILIU.—«Decíamos ayer» ...

TORESKY.—Apa. No facis bromes!

MILIU.—Com, bromes! Si això és la frase cèlebre d'aquell *frai*.

PROFESSOR.—Fra.

MILIU.—Fra?

PROFESSOR.—Sí, *fra*. De «fray», «fraile», de *fra*, *frare*. (p. 50)

2.3. Primo, pito i sereno:

TORESKY.—Sí; ja m'has ben pres per *primo*.

MILIU.—Miri que el senyor Mestre el renyarà.

TORESKY.—Doncs, per *pito* del *sereno*.

PROFESSOR.—Ni *pito*, ni *sereno* són catalans.

TORESKY.—Doncs, què s'ha de dir?

MILIU.—Ah! No ho sé jo. Això el senyor Mestre.

PROFESSOR.—Doncs, s'ha de buscar una altra frase, com: «M'has pres pel fill de la portera», una mica vulgar i potser ofensiu per a les porteres, o millor: «Ja en fas el bon Jesús, de mi». (p. 51-52)

CONVERSA 8ª:

1. Lliçó:

Per i per a:

PROFESSOR.—Ara, ja que hem parlat de contraccions, vull parlar-te d'una de ben senzilla, i que, no obstant, fa rodar el cap a molta gent. [...] *Pel*.

MILIU.—No me'l vol pas prendre?

PROFESSOR.—No es tracta del *pèl* que tu creus [...]; sinó de la contracció de *per* i *el*, que fa *pel* i no *pèl*, contracció que molts no saben fer i que altres confonen amb *per al*.

Explica quan es fa servir un i altre. (p. 62-64)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

PER

127. Aquesta preposició es contrau amb els articles *el* i *els*: les contraccions són *pel* i *pels*. Ex.: *Passava pel carrer.* | *Corria pels caminals.* Però: *Passa per l'altre carrer.* V. § 27. Són vulgars *pe-l'*, *pe-la* i *pe-les*, així com la forma *p'* usada algun cop davant de *algú* i *algun*.

La preposició *a* es pot adjuntar a la preposició *per* formant la preposició composta *per a*. Ex.: *Lleis i doctrines aquí posades PER A vosaltres.* Aquesta preposició dóna amb els articles *el* i *els* les combinacions *per al* i *per als*. Ex.: *Hi ha una carta per al teu germà.* | *Han fet una tribuna per als convidats.* Però: *Una ploma per a l'alumne.*

Imatge de la *Gramàtica catalana*, 1918/1933, p. 119, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra. Se'n parla des de la pàgina 119 fins la 121.

2. Correccions:

2.1. Rato:

MILIU.—Millor. Així li haurà vingut bé per reposar un *rato*. [...]

TORESKY.—És clar, home, *rato* és castellà.

MILIU.—Doncs com s'ha de dir?

PROFESSOR.— *Estona, moment*. M'havies d'haver dit: «Li haurà vingut bé per a reposar una *estona* o un *moment*». (p. 57)

2.2. Tonto:

TORESKY.—Es que tu no penses en res. Ets molt *tonto*.

PROFESSOR.—Tampoc es pot dir *tonto*. [...] Hi ha una paraula ben catalana i ben viva en algunes comarques de Catalunya per a expressar aquest concepte. [...] *Totxo*. [...] Doncs, es pot dir: *bajà, babau, capsigrany, clatellut, enze, estult, llonze, taboll, neci, tou, met, pec, ruc, sabatasses, ximplet, pallús, pampana*. (p. 57-58)

2.3. Tonteria:

MILIU.—Deixem-ho... I de la *tonteria*, doncs, com se'n diu?

PROFESSOR.—Quan es refereix a qualitat de *bajà* o *estult*: *Estultícia, bladeria, tabolleria, niciesa, peguesa, ruquesa, totxeria*. I quan es refereix a la dita o al fet d'un *bajà*: *bajanada, bertranada, sabatada, rucada, neulada*. (p. 62)

CONVERSA 9^a:

1. *Lliçó*:

Només s'hi fa repàs de la lliçó anterior.

2. *Correccions*:

2.1. *Algo*:

TORESKY.—*Algu és algu*, que deia aquell.

PROFESSOR.—Si era un castellà el que ho deia, molt bé. Si era un català, molt malament.

MILIU.—I, de la manera que ho ha dit el senyor Toresky, més malament encara.

TORESKY.—Ja ho sé, home, que s'ha de dir *un xic, alguna cosa o quelcom*. (p. 65)

2.2. *Enterar*:

MILIU.—I així s'ha pogut *enterar* de les darreres noves.

PROFESSOR.—No es pot dir *enterar*.

MILIU.—No? Doncs és molt corrent.

PROFESSOR.—Per dissort nostra... Si la gent reflexionés, comprendria que aquest mot, *enterar*, ve d'*enter* i no de *saber*, que és el que es vol expressar amb l'esmentada paraula: *arribar a saber o conèixer una cosa*.

MILIU.—Ah! Ja ho sé, de *saber, assabentar*. (p. 65)

2.3. *Pues*:

PROFESSOR.—Bé, deixem això, i continuem la nostra conversa.

MILIU.—Continuem-la, *pues*.

PROFESSOR.—Ara sí que m'has ben fumut. [...]

MILIU.—Sí, home; *doncs*. [...] (p. 66)

2.4. *Enredo i enredon*:

TORESKY.—Ara t'han enganxat per *enredon*.

MILIU.—Ai, senyor Toresky, que em sembla que l'enganxat serà vostè.

TORESKY.—Per què?

MILIU.—Perquè això d'*enredon* fa flaire d'èsser un castellanisme. [...] Home, a mi em sembla que un *enredon* deu ésser un *embolicaire*.

PROFESSOR.—Això mateix. «Enredón» en castellà ve d'«enredar» que en català és *embolicar*. Així, doncs, «enredo» que també diuen alguns, molt mal dit per cert, serà *embolic*, *embull*, *embrolla*; i «enredón», *embolicador*, *embolicaire*, *embrollador*, *embrollaire*, *trapella*. (p. 66-67)

2.5. Voy i camarer:

MILIU.—*Voy*, senyor mestre.

PROFESSOR.—Què és això de *voy*?

TORESKY.—Has semblat un *camarer*, ara.

PROFESSOR.—Ni *voy*, ni *camarer*.

MILIU.—*Emboliqui's*; també n'hi ha per a vostè.

PROFESSOR.—En comptes de *voy*...

MILIU.—*Vinc*, ja ho sé, senyor mestre.

PROFESSOR.—I doncs, per què has dit *voy*?

MILIU.—M'ha escapat.

PROFESSOR.—I en comptes de *camarer*...

TORESKY.—*Cambrer*, de *cambra*. També m'ha escapat. (p. 67)

2.6. Cuidado:

TORESKY.—Ha dit *cura*.

MILIU.—*Cura!* I què vol dir?

PROFESSOR.—Allò que la gent vol significar amb la paraula *cuidado*, que és un castellanisme. (p. 67)

2.7. Curar:

MILIU.—I doncs, allò de *curar* els malalts?

PROFESSOR.—Pròpiament, vol dir tenir-ne cura («cuidado»), encara que, pel sentit que se li ha dat generalment, també pot significar *guarir-los*. (p. 68)

CONVERSA 10^a:

1. Lliçó:

La vocal neutra:

PROFESSOR.—Però, és clar, com que les dues són vocals neutres es pronuncien igual. Per això avui, com vàrem dir al final de la lliçó passada, començarem a parlar

de l'ortografia de la vocal neutra, o sigui de quan s'ha d'escriure *a* o *e*, cosa que molts confonen tot sovint i que es presta a moltes equivocacions. [...] Hem dit que la vocal neutra constitueix aquell so intermedi entre la *a* i la *e*, que és el que desorienta la gent, ja que igual sona el *cove*, acabat en *e* que la *cova* acabada en *a*. [...]

Expliquen la norma ortogràfica per escriure *a* o *e* en contextos de vocal neutra. Es posen exemples dels següents casos: femenins acabats en *a*, masculins acabats en *e*, masculins que acaben en *a*, femenins que acaben en *e*, plurals acabats en *s*, *m*, *n*, *u* que porten *e*, adjectius d'una o dues terminacions, adjectius d'una terminació que acaben en *e*, adjectius acabats en *cte*, *pte*, *ple*, *gne* tenen dues terminacions *e* pel masculí i *a* pel femení. (p. 74-80)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

1. Els noms terminats en *a* són per regla general femenins. Ex. *dona*, *planta*, *platja*, *casa*, *plaça*, *cosa*, *pluja*, *la regla*.

Hi ha, però, un nombre considerable de mots masculins acabats en *a* (en llur majoria acabats en *ma*); entre altres, *anagrama*, *diploma*, *idioma*, *problema*, *tema*; *-monarca*, *patriarca* i els altres en *-arca*; *-herborista*, *ciclista*, *egoista* i els altres en *-ista*; *-suïcida*, *homicida* i els altres en *-cida*; *-poeta*, *pirata*, *gimnasta*, *planeta*, *trànsfuga*.

2. Els noms terminats en *e* són per regla general masculins. Ex.: *metge*, *exemple*, *cilindre*, *himne*, *arbre*, *el regle*, *el mestre*.

Hi ha, però, un nombre considerable de noms femenins acabats en *e*; entre altres, *àgape*, *catàstrofe*, *cúspide*, *el·lipse*, *higiene*, *mare*, *torre*.

Imatge de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 909, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Alabar

MILIU.—Doncs, miri, el senyor Balot es podria *alabar* d'ésser el primer. [...]

PROFESSOR.—Has dit *alabar*. [...]

MILIU.—Què s'ha de dir, doncs?

PROFESSOR.—*Lloar* o *elogiar*. I si aquest verb castellà «alabar», està en forma reflexiva, «alabar-se», s'ha de traduir per *lloar-se*, *vanar-se*, *vanagloriar-se*, *vanagloriejar-se*, *jactar-se*. Així, doncs, tu m'havies d'haver dit: «es podria ben *vanar* o *vanagloriar* d'ésser el primer»; mai *alabar*, ni tampoc *vantar*, com

deien alguns catalanistes primitius, puix *vantar* no vol dir res i *vanar-se* i *vanagloriar-se* venen de *va, vana*, cosa vana o inflada, presumptuosa. (p. 73)

2.2. Tanto

MILIU.—Està bé. Apunti's un *tanto*. [...]

PROFESSOR.—[...] *Tanto* és un castellanisme. Quan vol dir unitat de compte de molts jocs, és *punt*, i quan vol significar la peça o tros d'alguna cosa que serveix per a comptar els punts de guany dels jocs, és *fitxa*. Així tu *havies* de dir-me: «va un *punt* per vostè». (p. 74)

2.3. Nombrar

TORESKY.—Molt bé, Miliu, pel *vanar-me*. Veig que tens memòria. Et *nombrarem campeón*.

MILIU.—Ai, quina ganyota que ha fet el senyor Balot.

TORESKY.—Pel *campeón*? Ja ho he dit expressament. És *campió*, oi senyor professor?

PROFESSOR.—Sí, *campió*.

MILIU.—N'ha dit una altra. [...]

PROFESSOR.—*Nombrarem*. [...] *Nombrar* ve de «nombre». Així, doncs, en català, de *nom*....

MILIU.—*Nomenar*. (p. 74-75)

2.4. Nombradia

PROFESSOR.—I si de «*nombrar*» n'hem de dir *anomenar* o *nomenar*, de *nom*, ¿què direm en comptes del derivat, que fa tan malament la gent quan diu *nombradia*?

MILIU.—*Anomenada*. (p. 75)

2.5. Modo

MILIU.—Si sempre ho fes d'aquest *modo*, que bé, oi?

PROFESSOR.—Si sempre ho fessis d'aquest *modo*, molt malament. [...] Dit d'aquesta *manera* no. Fixa't en el que acabo de dir: «Dit d'aquesta *manera*, no». [...]

MILIU.—Ja ho entenc; en comptes de *modo*, *manera*.

PROFESSOR.—O *faisó* o *guisa*, i també *mode*, però amb *e* final [...].

MILIU.—I, doncs, quan vulguem dir *pocs modos* a algú?

PROFESSOR.—Se li diu *desvergonyit* o *poca-vergonya*.(p. 75)

2.6. Dos (dues)

TORESKY.—Quantes barbaritats!, que diu ell. [...] Pel que jo he pogut entendre, almenys dos.

PROFESSOR.—No es diu *dos* sinó *dues*. *Dos* és masculí i *dues* femení.

MILIU.—Recordi-se'n; *dugues*.

PROFESSOR.—No *dugues*, com acabes de dir tu, i de *faisó* viciada diu molta gent, sinó *dues, dues*. (p. 76)

2.7. Fastidi i fastidiar

MILIU.—Em *fastidia* que el senyor Toresky no es vulgui quedar mai *enredera*.

PROFESSOR.—Ui, ui, ui! Quin dia! Quants barbarismes! [...] S'ha de dir *fastiguejar*, *enutjar*, *fúmer*, *empipar*, etc. I en comptes de *fastidi*, *fastig* o...

MILIU.—*Empipament*. (p. 76)

CONVERSA 11ª:

1. Lliçó:

La vocal neutra

PROFESSOR.—Molt rebé. Ara, continuarem l'estudi de la vocal neutres. Hem vist aquesta vocal en els noms i adjectius; anem a veure-la en les formes verbals i en els derivats. [...] Els verbs a les terceres persones dels singulars sempre tenen com a vocal neutra final la *a*. Exemples: *Parlava, pensaria, tocava, canta...* [...] Sols *córrer* (i els seus derivats), *omplir* i *obrir*, fan la tercera persona del singular del present d'indicatiu i la segona del singular de l'imperatiu en *e*: *corre, discorre, omple, obre*. [...] I ara ve la regla aquella que diu que, les formes verbals que tenen vocal neutra davant de *s, m, n* i *u*, s'escriuen sempre amb *e*. Així, *cantes, cantaves, cantàvem...* [...] Regla ben fàcil de recordar per cert, ja que no té excepcions. [...] Una altra regla ben senzilla. [...] Tots els *infinitius* o *noms de verb*, acabats en vocal neutra, s'escriuen també en *e*: *Viure, prendre, ploure...* (...) I, per últim, anem a la vocal neutra en els derivats. [...] La *a* i la *e* fortes dels primitius es converteixen en vocal neutra en els derivats. Així, de *ferro, e forta, ferrer, ferradura*, vocals neutres; de *casa, a forta, caseta, casolà*, vocals neutres. [...] I aquesta vocal neutra dels derivats s'escriurà *a* o *e*, segons hi hagi *a* o *e* als primitius. [...] El mateix passa amb les formes verbals de la primera conjugació, que s'escriuen amb *a* o *e*, segons la forta que tinguin en alguna forma: *Parlaves, parlaré*,

parlaria, amb *a*, de *parla*; *pensava*, *pensaré*, *pensaria*, amb *e*, de *pensa*. (p. 86-88)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

En el verb, la *e* és terminació del present d'indicatiu dels verbs de la segona i tercera conjugació i del present d'infinitiu. Ex.: *corre*, *omple*, *obre* (del verb *obrir*), *rebre*, *admetre*, *absoldre*, *vendre*, *complaure*. En canvi (amb *a*): *pensa*, / [22] *parla*, *obra* (del verb *obrar*), *pensava*, *escrivia*, *deia*, *pensaria*, *càpiga*, *vulga*, *fóra*, *haguera*.

19. En el verb: si diem *causa*, *causes*, etc., escriurem *causem*, *causeu*, *causar*, etc.; si diem *pensa*, *penses*, etc., escriurem *pensem*, *enseu*, *pensar*, etc.; si diem *paga*, *pagues*, etc., escriurem *paguem*, *pagueu*, *pagar*, etc.; si diem *prega*, *pregues*, etc., escriurem *preguem*, *pregueu*, *pregar*, etc.; – si diem *voga*, *vogues*, etc., escriurem *voguem*, *vogueu*, *vogar*, etc.; si diem *juga*, *jugues*, etc., escriurem *juguem*, *jugueu*, *jugar*, etc.

Cal, però, advertir que aquesta regla és sols aplicable d'una manera rigorosa als verbs de la primera conjugació. Així tenim: *naixem*, *nai-* / [24] *xeu*, *naixia*, *nascut*, etc., malgrat *neix*, *neixes*, *traiem*, *traieu*, *traquem*, *traqueu*, etc., malgrat *treu*, *treus*, *trec*, *tregui*; *sortim*, *sortiu*, *sortir*, etc., malgrat *surt*, *surts*; *cosim*, *cosiu*, *cosir*, etc., malgrat *cus*, *cuses*; *collim*, *colliu*, *collir*, etc., malgrat *cull*, *culls*; *escopim*, *escopiu*, *escopir*, etc., malgrat *escup*, *escups*.

Imatge de la *Ortografia catalana*, 1925, p. 724-725, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Trajo

MILIU.—Com fa l'home el senyor Toresky, perquè porta un *trajo* nou. [...] No he dit pas “traje”, sinó *trajo*. [...]

PROFESSOR.—Allò que serveix per a vestir-nos, no pot ésser altra cosa que un *vestit*. [...]

MILIU.—Ja ho sabeu, sastres i amos de basars de robes fetes! No anuncieu *trajos*, sinó *vestits*. (p. 81)

2.2. Plassos

PROFESSOR.—Oh! i ara que fas aquesta crida als sastres i amos de basars de robes fetes, [...] també se'ls podria afegir, tant a ells, com a altres industrials que anuncien gèneres a pagar un tant, que no usessin el castellanisme que usen per expressar aquesta idea.

MILIU.—Vol dir la paraula *plassos*?

PROFESSOR.—Aquesta. Això és una adaptació ridícula de “plazos”. I això no s’ha de fer mai, tenint com tenim una paraula ben catalana per a expressar-ho [...]. *Termini*, o siga el terme o temps fixat per a realitzar el pagament. (p. 81-82)

2.3. Aplassar

PROFESSOR.—I ja que parlem d’aquests plassos tan incorrectes, usats en comptes dels correctíssims *terminis*, parlarem d’un derivat que en fa la gent, ben malament per cert, quan vol donar idea d’una cosa que es difereix per una altra ocasió. [...]

MILIU.—*Aplassar*. [...] I doncs, com s’ha de dir?

PROFESSOR.—Formant un derivat de *dia* o de *jorn*. [...] *Adiar*. [...]

MILIU.—*Ajornar*. (p. 82)

2.4. Intermig

PROFESSOR.—Molt bé. Anem, doncs, al repàs de la vocal neutra. A quina vocal es dóna aquest nom?

MILIU.—A la que té un so *intermig*...

PROFESSOR.—*Intermedi*. (p. 83)

2.5. Aristòteles:

TORESKY.—Adéu, *Aristòteles*.

PROFESSOR.—*Aristòtil*. [...]

TORESKY.—Jo em creia que els noms propis no canviaven!

PROFESSOR.—Com en diuen els italians de *París*?

TORESKY.—*Parigi*.

PROFESSOR.—I com en diuen en anglès, de la capital que nosaltres anomenem *Londres*?

TORESKY.—*London*.

PROFESSOR.—Ho veieu si canvien? (p. 84)

CONVERSA 12^a:

1. Lliçó:

Final de la vocal neutra

PROFESSOR.—No t’espantis home que la regla general en aquests casos és senzillíssima, perquè s’escriuen ordinàriament igual que en castellà. Així, en germà, s’escriu amb *e* la vocal neutra, perquè també hi ha *e* en castellà: «hermano»; jardí, amb *a*, perquè també hi és en castellà... [...]

MILIU.—I aquesta regla no falla mai?

Professor.—Sí, hi ha unes quantes excepcions.

MILIU.—Ai, que partirem!

PROFESSOR.—No; no les direm, perquè no podem perdre temps fent llistes de noms que s'aparten de les regles generals. En aquests casos el millor que es pot fer és consultar els diccionaris de Pompeu Fabra o Emili Vallès. (p95-96)

O i U

PROFESSOR.—Això que hem vist que passava amb la *a* i la *e* fortes dels primitius, que en els derivats es convertien en vocals neutres, també passa amb la *o* forta o tònica [...] però es pronuncia *u*. Així la *o* de *sabó* sona com a *u* en els derivats, *sabonera*, *ensabonar*; i la de *for*n, igualment en *for*ner i *enfor*nar. Per saber, doncs, si hem d'escriure *o* o *u* en les paraules en què es pronuncia *u* aquesta vocal febre o àtona, ens haurem de regir per la forta del primitiu. Per més que hi ha uns pseudo-derivats que conserven la *u*, malgrat tenir *o* en els primitius: *vulcanisme*, de *volcà*; *bucal*, de *boca*; *mundà*, de *món*; *dulcificar* de *dolç*. [...] En algunes formes verbals passa igual. Així, *portava*, *portaré*, *portem*, amb *o*, de *porta*. Menys els verbs *sortir*, *cosir*, *tossir*, *collir* i *escopir*, que de *surt*, *cus*, *tus*, *cull*, i *escup*, amb *u*, fan amb *o*, *sortim*, *cosia*, *tossiren*, *collissis* i *escopiria*. [...] I també una *o* o una *u* del principi, o del mig, s'escriuen igual que en castellà. [...]

MILIU.—I també hi ha paraules que no segueixen la regla i les hem de consultar al diccionari?

PROFESSOR.—Això. I prou per avui. (p. 96)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

ORTOGRAFIA – VOCALS O-U

(Núm. 51)

1. Hi ha un cert nombre de noms (substantius i adjectius) terminats en o i d'altres terminats en u no subjuntiva. Aquests conserven la u en el femení i els derivats; aquells, en canvi, deixen caure la o en llurs femenins i derivats. Exemples: *ingenu, ingènu, ingenuïtat; exigu, exigua, exigüïtat; ritu, ritual; guerxo, guerxa, guerxesa, guerxar-se; ferro, ferrer, ferrar.*

2. A una o forta del primitiu correspon en els derivats una o feble; a una u forta del primitiu correspon en els derivats una u feble. Exemples: *fort, forta, fortesa, enfortir; curt, curta, curtedat, curtejar; coll, collar, collada; ull, ullet, ullera.*

Són excepcions aparents d'aquesta regla alguns llatinismes pseudo-derivats de paraules en què una u llatina ha estat mudada en o, els quals conserven la u originària: *boca, bocada, bocassa, bucal; dolç, dolçor, endolcir, dulcificar; corb, corbat, curvatura; jonc, joncar, jonquera, juncàcies; forc, forca, forcat, forquilla, bifurcació; món, mundà; concórrer, concurrent; exclòs, exclusió.*

Cp.: *volcà vulcanisme, ortiga urticària, polvoritzar pulverulent, mostela mustèlid, cònsol consular, &.*

3. En els verbs de la primera conjugació, a una o i a una u fortes de les formes rizotòniques corresponen respectivament una o i una u febles en totes les altres formes. Exemples: *gronxa, gronxes, &, gronxem, gronxeu, gronxar, &; punxa, punxes, &, punxem, punxeu, punxar, &; sua, sues, &, suem, sueu, suar, &; lloa, lloes, &, lloem, lloeu, lloar, &; voga, vogues, &, voguem, vogueu, vogar, &; juga, jugues, &, juguem, jugueu, jugar, &.*

4. ORTOGRAFIA COMPARADA. En general, a o i a u febles castelleses, inicials o medials, corresponen respectivament o i u catalanes. Exemples: *hidrófobo hidròfob, parábola paràbola, oreja orella, contento content, hormiga formiga, sostener sostenir; prófugo pròfug, fórmula fórmula, mujer muller, humilde humil, tumulto tumult, suspender suspendre.*

Excepcions:

I. A u castellana correspon o catalana: *ajuar aixovar, aturdir atordir, aturrullar atorollar, brújula brúixola, capítulo capítol, cartulina cartolina, cingulo cingol, círculo círcol, cubrir cobrir, cumplir complir, escabullirse escapollir-se, escúpulo escúpol, escupir escopir, esdrújulo esdrúixol, furúnculo furóncol, gubernamental governamental, Juan Joan, jugar joglar, juventud joventut, lúbulo llúbol, muñón monyó, nutrir nodrir, pulir polir, pulverizar polvoritzar, resurgir ressorgir, rubí robí, ruín roí, sufrir sofrir, surgir sorgir, surtir assortir, suspiro sospir, título títol, tullirse tolir-se, turrón torró, urdir ordir.*

II. A o castellana correspon u catalana: *bofetada bufetada, montaña muntanya, sobornar subornar, sofocar sufocar, soportar suportar, tormento turment, zahorí saurí.*

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 911-912, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. *Correccions:*

2.1. *Entregar*

MILIU.—Jo el buscava per allà fora, perquè volia que em corregís una carta, que he escrit a un amic meu.

PROFESSOR. —Doncs, ací em tens.

MILIU.—Ara vaig a *entregar-la-hi*.

PROFESSOR.—Primera ensopegada. [...] Doncs *entregar* és un castellanisme que s'ha de traduir per *donar*, *remetre* o *lliurar*. (p. 89)

2.2. *Garganta*

TORESKY.—Això depèn de com diguis la lliçó.

MILIU.—Oh, jo bé, com sempre; per més que avui em fa una mica de mal la *garganta*.
[...]

PROFESSOR.—Parlem d'aquesta *garganta*, que ens has clavat entre cap i coll. [...]

TORESKY.—És clar, com que la *garganta*, que has dit tu, és la part interior del coll.

PROFESSOR.—Això mateix. I llavors d'aquesta *garganta* castellana se'n diu, en català, *gargamella*, *gola*, *gorja*. [...]

TORESKY.—Escolti, senyor Balot. I quan aquesta *garganta* s'usa en geografia per expressar un pas estret entre muntanyes, com se'n diu llavors?

PROFESSOR.—*Gorja*, *coll*, *congost*. (p. 90)

3. *Altres:*

3.1. *Pronom demostratiu neutre ço*

MILIU.—M'agrada aquesta paraula *congost*. Sembla una cosa de menjar.

PROFESSOR.—Doncs és *ço* que els castellans en diuen *garganta*, *desfiladero*, *cañada*.

MILIU.—Està bé això de *ço*. Però no es diu, oi?

Professor.—Efectivament, el *ço* és arcaic.

MILIU.—Com el senyor Toresky.

PROFESSOR.—No. En aquest cas, vull dir que és un mot medieval. I el senyor Toresky no ho és de l'edat mitja. [...] Doncs, com hem dit, el *ço* és un pronom demostratiu neutre arcaic, que equival al castellanisme *lo*, que tant usa el nostre poble: «*Lo* que jo he vist». «*Lo* que m'han dit». «*Lo* que més m'agrada»... [...]

MILIU.—I hauríem de dir sempre *ço*?

PROFESSOR.—No. Encara que aquest *ço* sigui arcaic, és recomanable en alguns casos, però sempre quan, com en els exemples que hem posat nosaltres, vagi davant del relatiu que: «*ço* que he vist», «*ço* que més m'agrada», «*ço* que vol el

mestre». També es pot usar en les expressions «ço del meu», «ço del teu», significant «allò que és meu», «allò que és teu», i en forma de conjunció, «per ço com», que equival a *perquè*.

MILIU.—I quan no es vol usar el *ço*, com s'ha de substituir el *lo*?

PROFESSOR.—A voltes es pot substituir per *el* [...], podem substituir-lo per *allò*, o per *la cosa*. (p. 90-92)

CONVERSA 13^a:

1. Lliçó:

B i P

PROFESSOR.—Doncs bé; ara estudiarem, en els casos aquests de confusió, quan s'ha d'escriure *b* i quan *p*. [...] En principi de paraula s'escriuen amb *b* les síl·labes *ab*, *ob*, *sub*, però no la síl·laba *cap*, que s'escriu amb *p*. [...] Hi ha algunes excepcions. [...] I són *apte*, *optar*, *òptic*, *òptim*, que s'escriuen amb *p*, i *cabdell*, *cabdal* i *cabdill*, amb *b*. [...] Fora de les quatre síl·labes apuntades, generalment s'escriu *p* davant de *t*, *c*, *s* o *n*, i *b* davant de *d*. [...] En fi de paraula i darrera vocal, s'escriu generalment la sorda *p*, tant si els femenins i derivats porten també *p*, com no. [...] Però al fi de paraula, i darrera consonant, s'escriu *b* o *p* segons tinguin *b* o *p* els derivats. [...]

MILIU.—Sense excepcions.

PROFESSOR.—Alguna, que la direm dilluns vinent, en fer el repàs. (p. 103-105)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

23. La lletra *ϕ* sona *ϕ* o *b* (d'acord amb les regles I i II del § 18) :

So *ϕ* : — *captar*, *precepte*, *adopció*, *capçal*, *eclipsi*, *capsa*
capficar, *cop*, *cep*, *esquerϕ*
So *b* : — *capgirell*, *capmàs*

La lletra *b* sona *b* o *ϕ* (d'acord amb les regles I i II del § 18) :

So *b* : — *abdícar*, *objecte*, *abnegació*, *subversiu*, *subjecció*,
cabdell, *molibdén*
So *ϕ* : — *abstracte*, *observar*, *obtenir*, *subtil*, *dissabte*, *adob*,
verb, *hidròfob*

Les dues lletres *ϕ* i *b* són mudes darrera de *m*. Ex. : *camϕ*, *romϕ*, *temps*, *compte*, *redempció*, *tomb*, *ambdós*, *amb* (davant d'un mot començat en consonant).

Imatge de la *Gramàtica catalana*, 1918/1933, p. 159, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. *Correccions:*

2.1. *Carinyo*

MILIU.—Després del seu discurs, ja m’hi he reconciliat, i ja que es tracta d’una cosa tan nostra, procuraré estudiar-la amb més *carinyo*.

PROFESSOR.—[...] En català és *afecte, voluntat, estimació*. Així tu havies de dir: «procuraré estudiar-la amb més *voluntat*». (p. 98-99)

2.2. *Cuento, cuenta i conde*

MILIU.—Escolti senyor Balot. Fa temps que no m’explica cap *cuento*.

PROFESSOR.—Com vols que t’expliqui *cuentos*, que dius tu, si tinc prou feina a corregir-te. [...] No ho veus que *cuento* es castellà!

MILIU.—[...] Com se’n diu doncs?

TORESKY.— *Compte*.

PROFESSOR.—Aneu-hi amb *compte* amb aquest *compte*. [...]

TORESKY.—No se’n diu *compte*, senyor Balot?

PROFESSOR.—*Compte*, tal com vostè ho diu, amb *m* i *p* muda, *compte*, vol dir «*cuenta*», i també *cura* (anar amb *compte*).

MILIU.—Ah, ja ho sé! *Comte*, sense *p*.

PROFESSOR.—Tampoc. *Comte*, amb *m* i sense *p*, *comte*, vol dir «*conde*». [...] Del «*cuento*» castellà se’n diu *conte* en català, amb *n*, *conte*. (p. 101-102)

2.3. *Mistos*

TORESKY.—Sí que fumaria, però no tinc *mistos*.

PROFESSOR.—Emili: digues al senyor Toresky que se’n diuen *llumins*. De *llum*, *llumí*.

MILIU.—Ja ho ha sentit, senyor Toresky. Se’n diuen *llumins*. (p. 101)

2.4. *Concejal*

MILIU.—Noi, que bé s’explica el senyor Toresky! Que tira per *concejal*?

PROFESSOR.—*Compte*!

TORESKY.—No es pot dir *concejal*, sinó *regidor*.

PROFESSOR.—O *conseller*. I de l’*alcalde*, en correcte català, se n’hauria de dir *Conseller en cap*, com antigament... [...] (p. 103)

CONVERSA 14^a:

1. Lliçó:

C i G

PROFESSOR.—S'escriu *c* davant de *c*, *t*, *s* o *z*.

MILIU.—I la *g*, quan s'escriu?

PROFESSOR.—Davant de *m*, *n*, *d* o *g*. [...]

PROFESSOR.—Espera't, que hi ha excepcions. [...] Ho són: *Acme*, *dracma*, *aràcnid*, *estricnina*, *icnèumon*, *icnografia*, *tècnic*, *anècdota*, *sinècdoque*, que s'escriuen amb *c*; i segons la regla general s'haurien d'escriure amb *g*. [...] Ara aquella regla comú a totes aquestes parelles de consonants sordes i sonores. [...]

MILIU.—[...] En fi de paraula, darrera de vocal, la sorda. [...]

PROFESSOR.—Molt bé. I a la fi de paraula, darrera de consonant?

MILIU.—La que necessiti per als derivats. (p. 110-112)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

C-G

1. Davant consonant:

cc: – *accent*, *accelerar*, *acció*, *occident*, *succés*, *succint*, *cocció*, *dicció*, *projecció*, *conducció*.

ct: – *pacte*, *arquitecte*, *delicte*, *docte*, *producte*, *tractat*, *amicte*, *olfactori*.

cs: – *dacsà*, *facsimil*, *fúcsia*, *fucsina*, *sacsar*, *sacsó*.

cz: – *èczema*.

gm: – *fragment*, *estigma*, *augment*, *diafragma*, *estalagmita*, *pigmeu*.

Excepcions: *acme*, *dracma*.

gn: – *digne*, *sagnar*, *regne*, *cognom*, *magne*, *magnòlia*, *diagnosi*, *igni*, *ignomínia*, *impregnar*, *impugnar*, *lignit*, *maligne*. Excepcions: *aràcnid*, *estricnina*, *icnèumon*, *icnografia*, *tècnic*.

gd: – *maragda*, *amígdala*, *Magdalena*. Excepcions: *anècdota*, *sinècdoque*.

gg: – *suggerir*.

2. En fi de paraula, hom escriu per regla general *c*. Ex. : *sac*, *drac*, *buirac*, *manyac*, *sec*, *rec*, *rebrec*, *doblec*, *dormilec*, *ric*, *amic*, *fredolic*, *pessic*, *poc*, *groc*, *xaloc*, *manyoc*, *feixuc*, *poruc*, *rústec*, *préssec*, *túixec*, *públic*, *equivoc*, *estómac*; – *desfalc*, *folc*; – *arc*, *forc*, *corc*; – *blanc*, *trenc*, *blavenc*; – *fresc*, *fosc*, *bosc*.

Excepcions. Hom escriu *g*:

1. Darrera consonant, en aquells mots els femenins i els derivats dels quals presenten una *g*: *alberg* (*albergar*), *amarg* (*amargar*, *amargós*), *gorg* (*engorgar*), *llarg* (*llarga*, *llargària*, *allargar*), *soberg* (*soberga*, *soberguejar*), *xamberg* (*aixambergat*), *demiürg* (*demiúrgia*), *dramaturg* (*dramatúrgia*), *taumaturg* (*taumatúrgia*); – *sang* (*sangonós*), *oblong* (*oblonga*), *fang* (*fangós*,

fanguera), *dring* (*dringar*), *diftong* (*diftongar*); – així mateix *burg*, *exerg*, *pigarg*, *areng*, *rang* (=cast. *rango*), *reng*, *míting*, *púding*.

2. Darrera vocal, en els mots en *-fag*, com *zoòfag*, *sarcòfag*, en els mots en *-fug*, com *centrífug*, *febrífug*, en els mots en *-leg*, com *pròleg*, *anàleg*, *sacríleg*, i en els mots *demagog*, *pedagog*, *hidragog*, *tussílag*, *estrateg*, *nàufrog*, *ossífrag*, *pèlag*, *mucílag*, *cartílag*, *areòpag*, *càstig*, *pròdig*, *pèmfig*, *buldog*, *grog* (nom d'una beguda).

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 915-916, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Castilla

TORESKY.—«Acabáramos», que diuen a *Castilla*.

MILIU.—Em sembla que, en català, se'n diu Castella, oi senyor Balot?

PROFESSOR.—Sí, en català de *castell*, *Castella*; així com en castellà, de *castillo*, *Castilla*. (p. 105)

2.2. Tenir que

MILIU.—Sí, home, tingui. Jo no em *tinc que* amagar de res.

PROFESSOR.—Vet ací que ara has dit una frase, molt corrent al nostre poble, que sona molt malament i que ja no pot ésser més incorrecta. [...] Primerament, el verb *tenir* no és cap verb auxiliar. El que serveix per això és el verb *haver*.

MILIU.—Ah, ja! Havia de dir: «No m'*he d'*amagar de res».

PROFESSOR.—Això. I en cas d'usar el verb *tenir*, únicament podria ésser mig tolerables sense el *que*: «No em *tinc d'*amagar de res»; però mai «no em *tinc que* amagar de res». Però el gir més correcte i el sol que s'hauria d'usar sempre, és el que has dit darrerament. (p. 105-106)

2.3. Dec fer

MILIU.—Així *dec* dir-ho, oi?

PROFESSOR.—Aquest *dec* tampoc no m'agrada. [...] I, com hem vist amb el verb *tenir*, també se'l fa servir moltes vegades d'auxiliar, sense cap necessitat. [...] Ho hauries pogut dir, ben correctament: «Així *he de* dir-ho?», o «Així *cal* que ho digui?» [...] (p. 106)

CONVERSA 15^a:

1. *Lliçó*:

D i T

MILIU.—Queda alguna altra parella encara?

PROFESSOR.—Sí, la *d* i la *t*. [...] *D*, com has vist, en la síl·laba inicial *ad*. *Advertir*.

MILIU.—I, doncs, *atles* perquè és un *t*?

PROFESSOR.—Perquè és una excepció.

MILIU.—Ja hi som. I n'hi ha més?

PROFESSOR.—Sí, *Atlàntic*, *atleta*, *atmosfera*. [...] I també s'escriuen amb *t*, en comptes de *d*, quan aquesta síl·laba inicial, segueix *z*; *atzar*, *atzur*. [...] En tots els altres casos, escriurem generalment *t*: *ratlla*, *cotna*, *setze*. [...] Sols direm, per acabar, aquella regla general de final de paraula, comuna a totes aquestes parelles.

MILIU.—Sí, que, després de vocal, s'escriu la sorda. [...]

PROFESSOR.—I després de consonant...

MILIU.—*Sorda* o *sonora*, segons els derivats. (p. 119-120)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

D-T

1. Davant consonant:

a. En principi de paraula, hom escriu *ad* (amb *d*). Ex.: *addició*, *adjacent*, *adjectiu*, *adjudicar*, *adjunt*, *adjutori*, *adminicle*, *admirar*, *adscriure*, *adverar*, *adverbi*, *advocat*.

Excepcions: *atlas*, *atlàntic*, *atleta*, *atmosfera*, i davant *z*: *atzavara*, *atzera*, *atzembla*, *atzur*, etc.

b. Abstracció feta d'aquesta síl·laba inicial, hom escriu generalment *t*:

tg: – *viatge*, *heretge*, *sutge*, *petge*.

tj: – *platja*, *viatjar*, *jutjar*.

tll: – *espatlla*, *ametlla*, *guatlla*, *esquitllar*, *vetlla*, *motlle*, *bitlla*.

tm: – *aritmètica*, *logaritme*, *etmoide*, *ritme*, *sotmetre*. Excepció: *cadmi*.

tn: – *cotna*, *reguitnar*, *ètnic*. Excepció: *equídnid*.

ts: – *potser*, *lletsó*, *sotsobre*.

tx: – *esquitxar*, *cartutxera*, *despatxar*, *tatxar*, *reprotxar*.

tz: – *dotze*, *tretze*, *guitza*, *horitzó*, *Llàtzer*, *sutze*.

2. En fi de paraula, hom escriu per regla general *t*. Ex.: *prat*, *fat*, *posat*, *set*, *paret*, *net*, *nét*, *petit*, *florit*, *nebot*, *brot*, *illot*, *brut*, *mut*, *orellut*, *àpat*, *vímet*, *inèdit*, *antídot*; – *alt*, *malalt*, *empelt*, *esvelt*, *molt*, *tumult*; – *art*, *fart*, *cert*, *curt*, *conhort*, *fort*; – *sant*, *elegant*, *evident*, *lluent*, *quint*, *pont*, *font*, *punt*; – *ast*, *ferest*, *rebot*, *post*; – *text*, *pretext*, *mixt*.

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 916-917, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Oir i oïdo

MILIU.—Bona nit, senyor Balot, ja és ací? Que ve a *oir* música?

PROFESSOR.—Home, a propòsit d'*oir*. Si bé aquest verb, pròpiament, significa l'acció de percebre els sons, ha caigut tant en desús, al nostre poble, que sols s'usa en el sentit d'*oir missa*. Fora d'aquest cas, el verb que s'ha generalitzat més per a expressar l'acció d'*oir*, és *sentir* que, encara que en sentit recte es refereix a percebre amb els sentits les impressions dels objectes o, moralment, a tota mena de pena o afecte de l'esperit, és més usat en l'accepció susdita. [...]

MILIU.—I doncs, l'*oïdo*?

PROFESSOR.—*Oïda* [...], quan es refereix al sentit de l'audició i acció d'*oir*. [...]

MILIU.—El que sento és les estirades que a vegades em dona el senyor Toresky de les *oïdes*. [...]

PROFESSOR.—No, home, l'aparell que ens serveix per oir o sentir és l'*orella* i el sentit de l'*oïda*. (p. 113)

2.2. Gosar i disfrutar

MILIU.—Ah!, bé, com sempre. Ja sap que jo hi *goso* amb això.

PROFESSOR.—Ai, ai, com estem avui! [...] *Gosar*.

MILIU.—I això no és català?

PROFESSOR.—Sí. Però no amb el significat que tu li vols donar. *Gosar* en català vol dir *atrevir-se*, equivalent al castellà «osar». [...]

MILIU.—No; jo volia dir que *disfrutava*.

PROFESSOR.—Un altre castellanisme.

MILIU.—Tampoc no es pot dir *disfrutar*? [...] Doncs, com?

PROFESSOR.—*Gaudir, fruit, gojar*. (p. 113-114)

2.3. Guason, guasa i sèrio

TORESKY.—No sé si et cregui, que et tornes molt *guason*.

MILIU.—Ai, Reina Santíssima, quina ganyota que ha fet el senyor Balot. [...] Per aquesta *guasa* seva.

TORESKY.—No; si jo ho he dit en *sèrio*.

PROFESSOR.—Ni *guason*, ni *guasa*, ni *sèrio*. [...] Si tot avui no feu més que parlar-me amb aquell caló, que en deien abans municipal. *Guasa*, en català és *burla, plageria, xanxa* [...], *xangla, berba, folga*. [...] I un *guason* serà un...

MILIU.—*Burleta*.

PROFESSOR.—Un *folgós* o un *plaga*. [...] Ara parlarem d'aquest *sèrio*.

MILIU.—No es pot dir *sèrio*?

PROFESSOR.—No; sinó *seriós*. (p. 114-115)

2.4. Lograr

MILIU.—Bé, doncs, tornime-les a dir, que me les copiaré; a veure si així *logro* recordar-me'n.

PROFESSOR.—Ara sí que m'has fumut amb aquest *logro*.

MILIU.—És clar, *logro* és del verb «lograr», que és castellà, oi? [...] Doncs miri si sóc totxo; ara, per més que fes, no trobaria la paraula catalana apropiada.

TORESKY.—Home, potser es pot dir *obtenir*. [...]

MILIU.—Calli, que ara recordo haver-ne llegit una de molt bonica. [...] *Assolir*.

PROFESSOR.—Molt bé. Encara n'hi ha una altra. [...] *Aconseguir*. (p. 116)

2.5. Sabrós

MILIU.—Noi, que ha d'ésser *sabrós*.

PROFESSOR.—No es diu *sabrós*, sinó *saborós* de *sabor* o *gustós*. (p. 119)

2.6. Atmòsfera

PROFESSOR.—Sí, Atlàntic, atleta, atmosfera.

MILIU.—*Atmòsfera*, dirà, oi senyor Toresky?

TORESKY.—Jo sempre ho he sentit a dir així.

PROFESSOR.—Doncs és *atmosfera*, igual que *fotoesfera*, *estratosfera*, i tots els compostos d'*esfera*. (p. 120)

CONVERSA 16^a:

1. *Lliçó*:

B i V

PROFESSOR.—[...] Avui parlarem d'unes altres que, sense confondre's en aquest sentit de sordes i sonores, es confonen molt en pronunciar-les, tant en català com en castellà. [...] La *B* i la *V*. [...] I quantes vegades haureu llegit *buen bino*, amb *b* alta. [...] Primerament escriurem sempre *b...* [...] davant de *l* i *r*. (p. 127-128)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

B – V

20. En una gran part de Catalunya la *v* (que s'escau sempre en principi de síl·laba) és pronunciada com la *b* (bilabial sonora). Així, són molts els qui no poden recolzar en llur pronúncia la recta escriptura de les dues lletres *b* i *v*.

Les regles següents els poden ajudar a recordar les grafies correctes de llur bilabial sonora:

I. Davant *l* i *r*, s'escriu sempre *b*, mai *v*. Ex.: *bla*, *problema*, *ablatiu*, *poble*, *rebre*, *cobrir*, *pobre*, *braç*.

II. Les terminacions de l'imperfet d'indicatiu (verbs de la 1^a) són amb *v*. Ex: *cantava*, *parlaves*, *trobàvem*, *menjàveu*, *arribaven*.

III. Dins les diferents formes d'un mateix mot i dins els mots d'una mateixa família de mots (primitiu i derivats), la *v* alterna amb la *u*, i la *b* amb la *p* o la *b* pronunciada *p*. Ex.: *nou*: *nova*, *novell*, *renovar*; *tou*: *tova*, *estovar*; *blau*: *blava*, / [25] *blavor*, *emblavir*, *blavejar*; *neu*: *nevar*; *escriu*, *escriure*: *escriuint*, *escrivim*, *escrivà*, *escrivent*; *beu*, *beure*: *bevent*, *bevem*, *bevedor*, *beverri*; *mou*, *moure*: *movent*, *movem*, *moviment*; – *llop*: *lloba*, *llobet*; *estrep*: *estrebadà*; *cap*: *cabota*, *acabar*; *corb*: *corba*, *encorbar*; *corb*: *corbera*, *corbató*.

Cal, però, tenir en compte que la regla anterior és solament aplicable als veritables derivats. Així tenim: de *corb*, *corba*: *encorbar*, però *curvatura*, *curvilini*; de *calb*, *calba*: *encalbir*, però *calvície*.

Assenyalem entre els mots que apareixen més o menys sovint escrits erròniament amb *b* en lloc de *v* o viceversa:

arrova, *avarca*, *avet*, *avorrir*, *avortar*, *bava*, *canvi*, *cascavell*, *cavall*, *covard*, *investir*, *esvelt*, *fava*, *gavatx*, *gleva*, *govern*, *gravar*, *llavi*, *pavelló*, *provar*, *raval*, *savi*, *taverna*, *trèvol*, *vernís*, *vermelló*;

arribar, *beina*, *baró*, *bena* (cast. *venda*), *berbena*, *berruga*, *biga*, *besllum*, *bolcar*, *debanar*, *mòbil*, *probable*, *rebotar*, *rebolcar*, *saba*, *sabó*, *treball*, *trobar*.

Imatge de la *Ortografia catalana*, 1925, p. 725-726, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Aparato

MILIU.—Esperi's que treuré aquest *aparato* d'ací, que fa nosa.

PROFESSOR.—Compte Emili amb el parlar; si no, no n'eixirem mai. [...] Has dit *aparato*.

MILIU.—Té raó. Em sembla que ja sé com se'n diu en català. Esperi's. A... *pa*... [...] *A-pa-rell*.

PROFESSOR.—Això és. I quan amb aquesta paraula, *aparato*, es vol significar ostentació de magnificència, aparell fastuós, se'n diu *estufera* o *pompa*. (p. 121)

2.2. Anyadir

PROFESSOR.—I, ara, a veure si comencem el repàs.

MILIU.—Sí, senyor, però no hi *anyadeixi* excepcions.

PROFESSOR.—Ja me n'has dit una altra. [...]

MILIU.—Ja ho sé que és *afegit*.

PROFESSOR.—O *afegitó*. (p. 122)

2.3. Quitar i hermós

MILIU.—Però això no *quita* que jo no sigui molt *hermós*!

PROFESSOR.—Ai Mare de Déu! Quan comences no tens aturador [...]; podies haver dit: «Això *no vol dir*».

MILIU.—Ah ja; «Això *no vol dir* que jo no sigui molt *hermós*».

PROFESSOR.—I tu et creus que ja està bé així?

MILIU.—Caram! Quin altre disbarat hi ha?

PROFESSOR.—El mot *hermós*.

MILIU.—Doncs, com s'ha de dir?

PROFESSOR.—Formós si és una cosa de formes ben fetes; però són més usats, *bell*, *bonic*, etc. (p. 122)

CONVERSA 17^a:

1. Lliçó:

B i V

PROFESSOR.—Generalment es corresponen en català i castellà la *b* i la *v* o la *u*. [...] Falta una sola regla, ben senzilla i sense excepcions. [...] Els imperfectes d'indicatiu dels verbs de la primera conjugació, que en castellà sempre són amb *b*, en català sempre són amb *v*. [...] (p. 134-136)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

Se'n parla dins la *Ortografia catalana*, 1925, p. 724-725, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Panys

MILIU.—Un dia d'aquests vaig veure anunciat en una botiga de robes: «Bons panys, bons panys». [...] Suposem que volia dir *panyos*.

PROFESSOR.—Això és una equivocació. [...] De primer em pensava que no et referissis a una serralleria i que volgués dir: «panyos i claus».

MILIU.—Oi que valia més que diguessin *panyos*?

PROFESSOR.—No; mai de la vida.

MILIU.—I doncs, com?

PROFESSOR.—*Draps*. [...]

TORESKY.—Miri que tothom se'n riuria, perquè es creurien que es tracta d'un *drapaire*.

PROFESSOR.—Això és una equivocació. *Draps* és qualsevol roba o teixit, especialment de llana. I quan algú, sobretot una noia, es posa el millor vestit que té, la gent diu: «Mira, com llueix els seus drapets.» [...]

MILIU.—I del *panyero*?

PROFESSOR.—El *draper*. Abans, [...] quan passava aquest home, que quasi tothom avui en diu el *panyero*, llavors quasi tothom en deia el *draper*. La prova és que a Catalunya hi ha molta gent que es diu de cognom *Draper*. [...]

MILIU.—Té raó, perquè si els *drapers* venen *draps*, què vendran els *drapaires*? [...]

PROFESSOR.—Molt senzill: el *draper* ven els draps bons, nous, tot just fabricats, i el *drapaire*...

MILIU.—Ara ho entenc. El *drapaire* ven els *draps* dolents, vells i gastats, que ja no serveixen més que per a llançar. [...] (p. 129-130)

2.2. Juguets

TORESKY.—No senyor, no. Ara que ell es distrauria millor amb *juguets*, que amb la lliçó.

PROFESSOR.—Ja hi som.

MILIU.—Ela, que l'han enganxat!

TORESKY.—A mi?... Què he dit?

PROFESSOR.—Una cosa que us la sento dir molt, *juguets*.

TORESKY.—I doncs, com s'ha de dir?

MILIU.—*Joguines*, home, *joguines*. (p. 131)

CONVERSA 18^a:

1. Lliçó:

G i J

PROFESSOR.—Doncs s'ha d'escriure *g* davant de *e* i de *i*, com *gegant*, *genet*... [...] En català és més senzilla l'escriptura d'aquestes lletres, perquè llevat de molt poques excepcions [...], davant de *e* i de *i*, com hem dit, sempre *g*; i davant de *a*, *o*, i *u*...

MILIU.—Sempre *j*. (p. 144)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

G-J

Davant *e* i *i*, hom escriu per regla general *g*. Ex.: *gelar, gener, germà, geni, gent, genoll, gep, geografia, gerani, ginesta, ginebre, argent, marge, origen, nitrogen, canonge, neuràlgia, astrologia, restringir, infringir, distingir, pluges, enveges, passegen, vegi*; —*viatge, metge, jutge, viatgi*.

Excepcions: Hom escriu *j*:

I. Davant *ecc* i *ect*. Ex.: *abjecte, projecte, injectar, subjecció, injecció, adjectiu*.

II. En el mots següents: *jeia, jeure, jerarquia, jeroglífic, jejúnum, jersei, majestat* i alguns noms propis, com *Jesús (jesuïta, etc.), Jeroni (o Jerònim), Jeremies, Jerusalem, Jehovà*.

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 917, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Busson

MILIU.—Aquest dia vaig sentir una paraula molt estranya. [...] Esperí's... ara la tinc; *bústia*. Existeix?

PROFESSOR.—Sí. Escolta com la defineix mestre Fabra: «Caixa fixada a la paret d'un estanc, a la porta d'una casa, etc., que té una obertura estreta per on poden tirar-s'hi cartes, targetes, plecs, etc.; per extensió, l'obertura per on es tiren les cartes al correu.

MILIU.—Així és un *busson*.

PROFESSOR.—És això que tu en dius *busson*, que no deixa d'ésser un castellanisme, ja que ve del castellà *buzón*. (p. 140)

2.2. Pantorrilles

MILIU.—A vostè no li agrada veure unes *pantorrilles* ben fetes?

TORESKY.—I ara, ves amb què surts ara!

MILIU.—Es que ho feia per veure si el senyor Balot em corregia.

PROFESSOR.—Doncs bé, de les *pantorrilles* que dius tu, se'n diu una altra cosa en català.

TORESKY.—Com?

MILIU.—*Sures*. [...]

PROFESSOR.—Almenys és el nom llatí. [...]

TORESKY.—I no es pot dir *cama*?

PROFESSOR.—És clar que sí. (p. 141)

3. *Altres:*

3.1. *Vostè i Vós*

PROFESSOR.—Res de lliçó. Els pares del teu amic probablement que són uns bons senyors, enamorats de Catalunya i de la nostra parla i, amb tota seguretat que creuen de bona fe que, per aixecar el nivell educatiu català, cal tractar tothom de *vostè*, sense pensar que aquest tractament no té gens de tradició catalanesca. Potser s'han cregut que aquest locutor, parlant així en plural, «heu sentit», «ara sentireu», tractava de tu els respectables radiooients, cosa que em sembla que no ha passat mai pel seu cap.

MILIU.—Ja els ho vaig dir, jo. [...] Doncs, que els devia tractar de *vós*.

PROFESSOR.—Aquesta deu ésser segurament la intenció del locutor de 7 a 9 del vespre. [...] Ells mateixos ho haurien de comprendre així, quan fan notar que a pagès, tot justament, on s'han conservat més purs els nostres costums i les nostres tradicions, és on precisament es conserva aquest tractament tan digne i cerimoniós. No és que es tracti solament de *vós* al pagès, sinó al senyor, a l'amo (que deien abans), al posseïdor de grans heretats. [...] I de *vós* tractaven als Reis i als Papes, i als prínceps i als nobles, i tota persona *honorable* era tractada de *vós* [...]. El tractament de *vostè* és purament democràtic, no en l'alt sentit d'aquesta paraula, sinó de la manera que molts entenen aquesta paraula. [...] I com que a ciutat, per les influències estranyes que rebem de tota mena, ens anem oblidant de les característiques nostres respecte a aquest punt del tractament, també anem arraconant aquest *vós*, tan seriós i baronívol, tan distingit i honorable, per tractar de *vostè* el primer desconegut que trobem pel carrer. [...] (p. 138-139)

CONVERSA 19^a:

1. *Lliçó:*

Només es fa repàs de la lliçó anterior.

2. *Correccions:*

2.1. *Ditxa*

MILIU.—Té raó. Ens sacrificuem per l'Amistat! [...] Quina *ditxa*, oi, ésser així?

PROFESSOR.—Ei! Compte amb les paraules! [...]

MILIU.—I doncs, com se diu?

PROFESSOR.—*Sort, benaurança, felicitat.*

MILIU.—I *ditxós*?

PROFESSOR.—*Sortós, benaurat, feliç.*

MILIU.—I si jo, ara, en aquest temps, dic: «*Ditxós fred*»?

PROFESSOR.—Llavors és *enujtós, enfadós o maleït*. (p. 148-149)

2.2. A la cuenta

MILIU.—Ah! I no es pot ésser *ditxós* en català?

TORESKY.—*A la cuenta, no.*

PROFESSOR.—Ai, que patirem! [...]

MILIU.—[...] I aquella *cuenta* del senyor Toresky?

PROFESSOR.—Quan tu has preguntat si *no es podia ésser ditxós en català*, ell, en comptes de contestar-te: «*A la cuenta, no*», t'havia d'haver dit: «Sembla que no» o «Es veu que no» (p. 148-149)

2.3. Sello

MILIU.—Com se'n diu d'un *sello*?

TORESKY.—*Segell*. (p. 149)

2.4. Sigle

TORESKY.—És una *cuenta* del *sigle* XIX.

MILIU.—*Segle*, home, *segle*.

TORESKY.—És que en el XIX en dèiem *sigle* del *segle*. (p. 149)

3. *Altres:*

3.1. Baix i sota

MILIU.—Diu *Un vell català*, que fan molt mal fet els locutors de Ràdio Barcelona d'anunciar: «cantat per l'Orfeó Català, *sota* la direcció del mestre Millet».

PROFESSOR.—I doncs, com ho haurien de dir?

MILIU.—*Baix* la direcció.

PROFESSOR.—I ara! Aquest *vell català*, amb tots els respectes deguts als seus cabells blancs, està completament equivocat. [...] Doncs bé, com hem dit, tant *baix* com *sota* són adverbis de lloc, però sols *sota* pot usar-se com a *preposició*; i per aquest motiu i no cap altre, i contra el parer dels vells catalans dialectals que encara pensen en castellà, s'ha de dir «*sota* la direcció» [...]. Així ho han acordat mestre Fabra i els altres notables filòlegs i gramàtics de l'«Institut d'Estudis Catalans», i així ho escrivent els nostres clàssics i així ho han conservat els que no s'han contaminat de castellanisme. (p. 145-147)

CONVERSA 20ª:

1. Lliçó:

H

PROFESSOR.—Ara ens ocuparem de la *hac*.

MILIU.—I per què serveis la *hac*?

PROFESSOR.—Per a res. [...]

MILIU.—I doncs, per què l'escrivim?

PROFESSOR.—Purament per raons etimològiques.

MILIU.—I no hi ha regles?

PROFESSOR.—No.

MILIU.—I, doncs, com sabrem quan l'hem d'escriure?

PROFESSOR.—El que no sap l'etimologia, ho ha d'aprendre amb la pràctica. [...] Un pot guiar-se amb el castellà.

MILIU.—I no enganya mai aquesta guia?

PROFESSOR.—Alguna vegada. De moment, hi ha algunes paraules que, en castellà, tenen *hac* i que en català, conserven la *f* llatina. [...] I, després, altres que, en català, són amb *hac* i, en castellà no, i viceversa...

MILIU.—I les direm dilluns que ve. (p. 160)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

H

1. Els mots <catalans> provinents de mots llatins amb *h* conserven generalment aquesta *h* (Ex.: llatí *hospitalis*: cat. *hostal*), i hom manté així mateix la *h* originària en els mots presos del llatí i altres llengües (*hospital*, *alcohol*, *menhir*) i transcriu l'esperit aspre per *h* en els manlleus fets al grec (hemistiqui ἡμιστάχιον). Exemples:

hostal (de *hospitalis*), *haver* (de *habere*), *ham* (de *hamus*), *herba* (de

herba), *ho* (de *hoc*), *home* (de *homo*), *hora* (de *hora*), *hort* (de *hortus*), *host* (de *hostis*), *ahir* (de *heri*). Hom escriu, però, sense *h* : *Espanya* (de *Hispania*), *oreneta* (de *hirundo*), *ordi* (de *hordeum*), *aura* (de *hedera*);

hàbil, *habitar*, *hèrnia*, *història*, *homicida*, *honest*, *honor*, *hospital*, *horror*, *humà*, *humor*, *humil*; *adherència*, *dehiscent*, *exhalar*, *exhumar*, *inexhaurible*, *conhort*, *cohesió*, *inherent*, *inhumà*, *prohibir*, *subhasta*, *transhumant*, *vehicle*, *anihilar*; *-harem* (àrab), *hègira* (àrab), *hurra* (angl.), *handicap* (anglès), *hulla* (fr.), *hotel* (fr.);

harmonia, *hecatombe*, *hectòmetre*, *hegemonia*, *hel·lènic*, *helmint*, *hemicycle*, *hemorràgia*, *hendecasil·lab*, *heptàgon*, *heroi*, *heterodox*, *hexàgon*, *homogeni*, *hidrogen*, *higiene*, *hipèrbole*, *hipòtesi*, *horografia* (ὄρα) [però *orografia* (ὄρος)].

2. ORTOGRAFIA COMPARADA. Són rars els casos en què el català i el castellà discrepen en l'ús de la *h* (abstracció feta dels mots en què a una *f* catalana correspon una *h* castellana): *ahir ayer*, *ham anzuelo*, *hivern invierno*, *his-sar izar*, *subhasta subasta*, *filharmònic filarmónico*, *subtrahend substraendo*; *hueso os*, *huevo ou*, *huérfano orfe*, *horchata orxata*; *hendecasil·lab endecasil·labo*.

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 917-918, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

No es fan correccions rellevants.

3. Altres:

3.1. Llur

MILIU.—Aquest dia, un amic meu va usar la paraula *llur*.

PROFESSOR.—Ah! Està bé. Ara que és una parauleta que s'ha d'usar amb molt de compte perquè, sinó, fa un efecte desastrós.

MILIU.—No significa *seu*?

PROFESSOR.—Sí, però no referint-se a un sol posseïdor, sinó a més d'un. [...]

MILIU.—Va dir: «Ahir vaig anar a passeig amb el meu amic Peret i *llur* pare».

PROFESSOR.—Ui! Mare de Déu! El que jo et deia! Ací és molt mal usat aquest *llur*.

Hauria d'haver dit: Ahir vaig anar a passeig amb el meu amic Peret i el *seu* pare. [...]

MILIU.—I el *llur* no pot ésser plural, no pot dir-se *llurs*?

PROFESSOR.—Ja ho crec. [...]

MILIU.—Així el *llur* no té femení?

PROFESSOR.—No. Sols té dues formes, una per al singular, *llur* (*cosa d'ells* o *d'elles*) i una altra per al plural, *llurs* (*coses d'ells* o *d'elles*). (p. 153-155)

3.2. Captenir

MILIU.—Ja me'n *captinc*... Eh, quina parauleta!

TORESKY.—D'on l'has treteta?

MILIU.—La vaig llegir en un imprès.

PROFESSOR.—Doncs, mira, està molt mal usada. [...] Escolta com defineix mestre Fabra el verb *captenir-se*: «Obrar de tal o tal manera en una circumstància donada, *comportar-se*. *Es captingué com un home fora de seny. Es captinguérem molt cruelment envers ell. captenir-se* (de tal o tal manera) d'alguna cosa, obrar (de tal o tal manera) envers algú, tocant alguna cosa». (p. 158)

CONVERSA 21^a:

1. *Lliçó*:

Final de H i CH

PROFESSOR.—Que la *hac* figura també el final de les interjeccions: *Ah!*... [...] També *Bah!*... I ara anem a la *ce hac*. [...] Sols s'usa en noms estrangers, com *chic*, *lunch*. [...] La conserven alguns cognoms com *Bosch*, *Roch*, *Estorch*. (p. 168)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

[En català ha estat usat des d'antic el dígraf *ch* amb dos valors diferents: — 1. Pronunciat *k*: *sach*, *amich*, *llarch*, *pròlech*. Aquest *ch* ha estat modernament reemplaçat per *c* o *g* (*sac*, *amic*, *llarg*, *pròleg*); però es troba encara usat en els noms propis (Ex.: *Aymerich*, *Rosich*, *Poch*); — 2. Pronunciat *tx*: *flecha*, *planxa*. Aquest *ch* és actualment usat sols a València; a Catalunya es troba reemplaçat per *tx* o *x* (*fletxa*, *planxa*).]

* Les tres lletres *y* (en tant que no forma part del dígraf *ny*), *k* i *w* no apareixen sinó en alguns noms propis i mots estrangers. Ex.: *Layret*, *York*, *darwinisme*.

Imatge del *Gramàtica catalana*, 1918/1933, p. 144-145, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. *Correccions*:

2.1. Siervo:

MILIU.—Servil deu venir de *siervo*.

PROFESSOR.—*Serf* o *esclau*. (p. 164)

2.2. Lentas

TORESKY.—Espera't que em posaré els *lentas*.

MILIU.—*Ulleres*, home, *ulleres*. (p. 165)

2.3. Apellido

TORESKY.—Ja ho fèiem així, quan solament dèiem l'*apellido*.

MILIU.—El *cognom*.

TORESKY.—Ai, sí! el *cognom*. [...] (p. 162)

2.4. Despido

MILIU.—Quan un ja ho ha dit tot...

TORESKY.—Ah! Vols dir el *despido*.

MILIU.—No, home, *despido* és castellà... Ja ho tinc. *Comiat*. (p. 164)

3. Altres:

3.1. Don i En

MILIU.—A propòsit de tractaments. Volia fer una consulta al senyor Balot. [...] Que es pot dir *Don* en català?

PROFESSOR.—Al diccionari no hi és pas.

TORESKY.—I doncs, com es fa en català per dirigir-se a un senyor al qual se li hagi de dar aquest tractament?

PROFESSOR.—Doncs, se li diu *senyor*, solament. [...] Aquest *don* no és més que una contracció del llatí *dominus*. [...]

MILIU.—Així *dòminus* vol dir *senyor*?

PROFESSOR.—Això mateix. [...]

TORESKY.—Però, antigament, els catalans bé tenien un tractament semblant a aquest *dom* o *don*!

PROFESSOR.—Us referiu a l'*En*? [...] Veritablement, aquest *En* havia servit en altres temps com una mena de títol donat als homes d'especial dignitat. [...] I és que aquest *En* també ve del llatí. També és una contracció de la paraula *seniores*, que significava els *vells*, els *avantpassats*, els *pares*, els *senadors* o *consellers* [...]. Aquest *En* s'ha vulgaritzat tant, que avui gairebé es pot dir que tothom l'usa com article. (p. 161-163)

3.2. Formulari epistolar

TORESKY.—[...]I ara que sabem que amb el tractament de *Senyor* ja n'hi ha prou hauríem de preguntar al senyor Balot com ho hem de fer per escriure, correctament, una carta en català.

PROFESSOR.—*Distingit senyor*, o *Benvolgut senyor*.

MILIU.—És bonic. I després, què hi posaria més?

PROFESSOR.—Ah! Després tothom ha de posar-hi el que més li convingui; ben entès que, com més s'ajusti al que hom pensi i més s'acosti a la manera com ell ho diria si podia parlar a la persona a qui escriu, més bé estarà la carta. [...]

MILIU.—Quan un ja ho ha dit tot... [...]

PROFESSOR.—La més corrent és: «Aprofito aquesta avinentesa per a oferir-vos el testimoni de la meva distingida consideració», o «Aprofito aquesta avinentesa per a saludar-vos afectuosament», o «Us saludo atentament». (p. 163-165)

CONVERSA 22^a:

1. *Lliçó*:

Paraules que s'escriuen igual i es diferencien per l'accentuació

PROFESSOR.—Doncs, apunta. S'accentua *bé*, significant «bien» i *béns*, «bienes», per diferenciar-lo de...

MILIU.—*Be* (anyell) i *bens*.

PROFESSOR.—I també s'accentua l'adverbi *bé* (està molt *bé*), però no quan volem anomenar la lletra *be*.

Llista de paraules amb accent diacrític d'aquesta lliçó:

bé – be, béns – bens, bóta – bota, cóm – com, cóp – cop, cós – cos, déu – deu, dóna i dónes – dona i dones, és – es, féu – feu. (p. 174-176)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

ORTOGRAFIA – ACCENT DIACRÍTIC

(Núm. 49)

L'accent gràfic serveix també per a diferenciar, en l'escriptura, certs mots d'altres que s'escriuen amb les mateixes lletres que ells. Tals són: *bé* (cast. *bien*), *déu* (cast. *dios*), *nét* (cast. *nieto*), *món* (cast. *mundo*), *bóta* (cast. *cuba*); – *és* (del verb *ésser*), *té* (del verb *tenir*), *véns* i *vénen* (del verb *venir*), *féu* i *véu* (perfets dels verbs *fer* i *veure*), *sóc* i *són* (del verb *ésser*), *dóna* i *dónes* (del verb *donar*), *fóra* (del verb *ésser*); – *més* (adverbi); – *mà* (cast. *mano*), *pèl* (cast. *pelo*), *sèu* (cast. *sebo*), *sòl* (cast. *suelo*), *mòlt* (del verb *oldre*), i d'altres que cal aprendre de memòria (V. *Diccionari ortogràfic*, pàgs. 26 i 27).

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 907, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

S'explica amb més detall dins la *Ortografia catalana*, 1925, p. 720-721, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Correccions ortogràfiques:

PROFESSOR.—Oh! espera't. Està molt ben usat el *llur*. Però a aquest noi que escriu força bé i que es veu que hi té afició, li hem de fer alguna advertència respecte altres mots, que estan equivocats.

Es fan les correccions ortogràfiques de les paraules següents: *sont* (són), *amatens* (amatents), *somatent* (sometent). (p. 170-171)

3. Altres:

3.1. Locutor

MILIU.—Quin nom s'ha de donar als que parlen per això, pel micròfon?

PROFESSOR.—Home, tu diràs! Què li diuen al senyor Toresky?

MILIU.—Oh! Li diuen molts noms. [...] *Locutor, espeaker, anunciador, xerraire*, etc.

PROFESSOR.—El millor és el de *locutor*. (p. 171)

3.2. Complert i complet

MILIU.—Es que si em falta aquesta part, em sembla que la lliçó no és *complerta*. [...]

PROFESSOR.—Què et sembla que vol dir aquesta frase teva en castellà?

MILIU.—«Me parece que la lección no está *completa*».

PROFESSOR.—Ho veus com estàs equivocat!

MILIU.—Caram! Doncs, què vol dir?

PROFESSOR.—«Me parece que la lección no está *cumplida*».

MILIU.—No és pas això el que volia dir.

PROFESSOR.—Ja m'ho he pensat que no era això. Però per expressar en català el que tu volies dir, [...] hauries d'usar una altra paraula que, desgraciadament, no usa mai ni la gent culta. [...] *Completa* i no *complerta*. *Completa* del verb *completar* vol dir «completa» i *complerta* del verb *complir*, vol dir «cumplida». (p. 172)

3.3. Emparar

MILIU.—Ell també ja comença a dir: *Menys, luxe, avinentesa, assabentar* i *emprar*, que no sé què vol dir.

PROFESSOR.—*Usar*.

MILIU.—Jo em creia que volia dir *amparar*.

PROFESSOR.—Això que tu vols dir no és *am* en català, sinó *em*, *emparar*. (p. 173)

CONVERSA 23^a:

1. *Lliçó*:

Continuació de les paraules que s'escriuen igual i es diferencien per l'accentuació
Afegeixen les següents paraules a la llista de la lliçó anterior:

fóra – fora, jóc – joc, mà – ma, més – mes, mèu – meu, mòlt – molt, món – mon, móra i móres – mora i mores, nét – net, nós – nos. (p. 181-184)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

ORTOGRAFIA – ACCENT DIACRÍTIC
(Núm. 49)

L'accent gràfic serveix també per a diferenciar, en l'escriptura, certs mots d'altres que s'escriuen amb les mateixes lletres que ells. Tals són: *bé* (cast. *bien*), *déu* (cast. *dios*), *nét* (cast. *nieto*), *món* (cast. *mundo*), *bóta* (cast. *cuba*); – *és* (del verb *ésser*), *té* (del verb *tenir*), *véns* i *vénen* (del verb *venir*), *féu* i *véu* (perfets dels verbs *fer* i *veure*), *sóc* i *són* (del verb *ésser*), *dóna* i *dónes* (del verb *donar*), *fóra* (del verb *ésser*); – *més* (adverbi); – *mà* (cast. *mano*), *pèl* (cast. *pelo*), *sèu* (cast. *sebo*), *sòl* (cast. *suelo*), *mòlt* (del verb *molde*), i d'altres que cal aprendre de memòria (V. *Diccionari ortogràfic*, pàgs. 26 i 27).

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 907, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

S'explica amb més detall dins la *Ortografia catalana*, 1925, p. 720-721, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. *Correccions*:

2.1. *Tetxo*

MILIU.—Miri, avui, corria a casa un dragó pel *tetxo*.

PROFESSOR.—Oh! Quina una que n'has dit ara!

MILIU.—No es pot dir *tetxo*?

TORESKY.—No, home, que se'n diu *sostre*. (p. 177)

2.2. *Xasco*

TORESKY.—El primer *xasco*.

PROFESSOR.—No és *xasco*, que és *perboc*.

TORESKY.—*Perboc*? [...]

PROFESSOR.—Doncs, *perboc* és «una cosa, gens agradosa, que mai no podia hom esperar-se».

TORESKY.—No ho esperava, la veritat.

MILIU.—I s'ha trobat *xasquejat*.

TORESKY.—No, que deu ésser *perbocat*.

PROFESSOR.—*Perbocar* és una altra cosa. [...]

MILIU.—[...] *Xasquejar* vull que m'expliqui com es diu en català.

PROFESSOR.—Doncs, mira, donar *perbocs*. (p. 177-178)

2.3. Huelga

MILIU.—Jo m'estimaria més fer *huelga*.

PROFESSOR.—Es diu *vaga*.

MILIU.—I del que *vaga* se'n deu dir *vagarro*, oi? [...]

PROFESSOR.—A més d'aquest mot *vagarro*, que tu has dit, de la *vaga* es deriven *vaguista*, *vagar*, *vagància*, *vagabund*, *vagant*, *vagarívol*, *vagabundejar*, *vagabunderia*, *vagarejar*, *vagarós*, *vagassejar*, *vagatiu*...

MILIU.—Prou. Faci *vaga general* i no digui més paraules d'aquestes, que m'emmandreixen. (p. 178)

2.4. Membrillo

MILIU.—Renoí! Tant que m'agrada. És *membrillo*.

PROFESSOR.—*Codonyat* has de dir i no *membrillo*. [...] *Codonyat* ve de *codony*, que és el fruit del *codonyer*. (p. 179)

2.5. Golosina

MILIU.—D'això que a mi tant m'agrada, no se'n diu pas *golosina* en català?

PROFESSOR.—I ara; no! El desig és *golosia*.

MILIU.—I el menjar?

PROFESSOR.—*Llamí*, *llepoleria*, com també *llaminadura* o *llepolia*, és igual, que ve de *llépol*.

MILIU.—Què vol dir?

PROFESSOR.—*Llaminer*. (p. 179-180)

2.6. Gloton

MILIU.—Sóc molt *gloton*.

PROFESSOR.—I ara, noi! D'on surts amb aquest «*glotón*»?

MILIU.—Com se'n diu en català?

PROFESSOR.—*Golafre*, *golós*, *golut*, derivats de *gola*.

MILIU.—I *fart*?

PROFESSOR.—També es pot dir, encara que resulta potser vulgar.

MILIU.—És que és vulgar *atipar-se*?

PROFESSOR.—*Atipar-se*, és més bonic.

MILIU.—Quedem que no es diu «glotón».

PROFESSOR.—En tot cas fóra *glotó*, d'on ha sortit *glotonia*.

MILIU.—Que deu ésser *golafreteria*.

Professor.—Però no *glotoneria*. (p. 179-180)

CONVERSA 24^a:

1. *Lliçó*:

Continuació de les paraules que s'escriuen igual i es diferencien per l'accentuació

Afegeixen les següents paraules a la llista de les lliçons anteriors:

ós – os, óssa – ossa, pèl – pel, pórca – porca, què – que, ròssa – rossa, sé – se. (p. 190-192)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

ORTOGRAFIA – ACCENT DIACRÍTIC

(Núm. 49)

L'accent gràfic serveix també per a diferenciar, en l'escriptura, certs mots d'altres que s'escriuen amb les mateixes lletres que ells. Tals són: *bé* (cast. *bien*), *déu* (cast. *dios*), *nét* (cast. *nieto*), *món* (cast. *mundo*), *bóta* (cast. *cuba*); – *és* (del verb *ésser*), *té* (del verb *tenir*), *véns* i *vénen* (del verb *venir*), *féu* i *véu* (perfets dels verbs *fer* i *veure*), *sóc* i *són* (del verb *ésser*), *dóna* i *dónes* (del verb *donar*), *fóra* (del verb *ésser*); – *més* (adverbi); – *mà* (cast. *mano*), *pèl* (cast. *pelo*), *sèu* (cast. *sebo*), *sòl* (cast. *suelo*), *mòlt* (del verb *molde*), i d'altres que cal aprendre de memòria (V. *Diccionari ortogràfic*, pàgs. 26 i 27).

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 907, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

S'explica amb més detall dins la *Ortografia catalana*, 1925, p. 720-721, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. *Correccions*:

2.1. *Gasto*

TORESKY.—Un minut i ja en fa cinc que estàs fent el *gasto*.

PROFESSOR.—Ei! Compte amb aquest mot. *Gasto* no és català.

TORESKY.—I no es *gasta* en català?

PROFESSOR.—Sí que es *gasta*, però el mot *gasto* no està admès com l'heu emprat; en tot cas, *gastament*. [...] És clar que també s'aplica a un home *desnarit*. [...]

MILIU.—I no hi ha una altra paraula?

PROFESSOR.—Hi ha *despesa*.

MILIU.—*Dispesa*?

PROFESSOR.—*Despesa* que no és igual. L'acció o efecte de *despendre*.

MILIU.—Ah! vet ací perquè diuen: «Aquell home és molt *desprès*»!

PROFESSOR.—No. No cal confondre *despendre* amb *desprendre*. [...] *Desprendre*, amb *r*, és separar alguna cosa d'allò que la té agafada. [...] I *despendre*, sense *r*, és donar o emprar diner per procurar-se alguna cosa, o temps, o esforços per a obtenir un resultat. [...] És clar que allò del *desprès*, que has dit abans, també vol dir, aplicat a una persona, que fàcilment es *desprèn* del que té, que és generosa. (p. 186-188)

2.2. Endemés i Bueno

MILIU.—Endavant, *endemés* i *bueno*.

PROFESSOR.—Ara no m'has agradat.

MILIU.—Endavant, *amunt* i *crits*.

PROFESSOR.—Això ja és més acceptable. (p. 188)

2.3. Lutxa

MILIU.—Es que és una *lutxa* grossa.

PROFESSOR.—I ara! «S. Marc, Sta. Creu...»

MILIU.—«Santa Bàrbara no ens deixeu».

TORESKY.—Es tracta d'una barbaritat. [...] No ho saps, home, que es diu *lluïta*. [...]

PROFESSOR.—Veus com et distreus a vegades. O *lluïta* o *brega*, però *lutxa* mai. (p. 188)

2.4. Nano

MILIU.—I anem a l'ortografia.

TORESKY.—Molt bé *nano*.

PROFESSOR.—Es diu *nan*. (p. 190)

3. Altres:

3.1. Plaçons

MILIU.—He vist un títol que deia: «*Plaçons*»

PROFESSOR.—I no saps què vol dir? [...] Doncs, mira, un *plançó* és un arbre nou que h d'ésser trasplantat; o una branca plantada perquè arrelí i, en sentit figurat, també vol dir fill. (p. 187-188)

3.2. Taquilla o guixeta

MILIU.—Com se'n diu d'una *taquilla*?

PROFESSOR.—*Taquilla*, igual.

MILIU.—Com que a vegades he vist escrit *guixeta*!

PROFESSOR.—Sí, així ho escrivien alguns per fugir de la *taquilla*. [...] Ara ha acceptat mestre Fabra el mot *taquilla* al darrer diccionari, fent constar, però, que és un castellanisme. (p. 189)

3.3. Callista

MILIU.—D'un *callista*, com se'n diu?

PROFESSOR.—Se'n pot dir *callista* igual.

TORESKY.—*Callista* no vé de «callo».

PROFESSOR.—Però nosaltres tenim *call*, significant *durícia* que surt a la pell.

MILIU.—I també hi ha «els quatre cantons del Call».

PROFESSOR.—Ací té un altre significat. El de *pas estret* i *enclotat*, o *entre dues parets*.

MILIU.—Sí, vaja, una mena de carreró.

PROFESSOR.—Això. I també el *palmell* de la mà.

MILIU.—El *call* de la mà?

PROFESSOR.—Sí; i *pas*.

MILIU.—Obrir-se *call*?

PROFESSOR.—Obrir-se *pas* això és. I, antigament, *barri de jueus*. [...]

TORESKY.—Però no hi ha una altra paraula, a més de *callista*?

PROFESSOR.—Prou. Vol dir un mot més tècnic, més científic?

TORESKY.—Això. I més universal. *Pedicur*.

PROFESSOR.—Té raó; que vol dir *el que té cura del peu*. (p. 189)

CONVERSA 25^a:

1. Lliçó:

Continuació de les paraules que s'escriuen igual i es diferencien per l'accentuació

Afegeixen les següents paraules a la llista de les lliçons anteriors:

séc – sec, sèu – seu, sí – si, só – so, sóc – soc, sòl – sol (p. 198-200)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

ORTOGRAFIA – ACCENT DIACRÍTIC

(Núm. 49)

L'accent gràfic serveix també per a diferenciar, en l'escriptura, certs mots d'altres que s'escriuen amb les mateixes lletres que ells. Tals són: *bé* (cast. *bien*), *déu* (cast. *dios*), *nét* (cast. *nieto*), *món* (cast. *mundo*), *bóta* (cast. *cuba*); – *és* (del verb *ésser*), *té* (del verb *tenir*), *véns* i *vénen* (del verb *venir*), *féu* i *véu* (perfets dels verbs *fer* i *veure*), *sóc* i *són* (del verb *ésser*), *dóna* i *dónes* (del verb *donar*), *fóra* (del verb *ésser*); – *més* (adverbi); – *mà* (cast. *mano*), *pèl* (cast. *pelo*), *sèu* (cast. *sebo*), *sòl* (cast. *suelo*), *mòlt* (del verb *moldre*), i d'altres que cal aprendre de memòria (V. *Diccionari ortogràfic*, pàgs. 26 i 27).

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 907, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

S'explica amb més detall dins la *Ortografia catalana*, 1925, p. 720-721, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. *Correccions:*

2.1. *Hall* i *avantsala*

TORESKY.—I ara, «Miliu», no comencis amb la xerrameca de cada dilluns, i vés al gra.

A veure, què duies escrit en aquells papers que llegies ara mateix al *hall*, mentre esperàvem l'hora de la lliçó?

MILIU.—Doncs, en l'un, hi repassava les parauletes de la lliçó passada i uns mots que vull consultar al senyor Balot, i en l'altre una cosa que ja sabran després. [...] Començaré per una paraula que m'ha suggerit ara el senyor Toresky. [...] *Hall*. [...] No vam dir aquest dia que s'abusava de les paraules estrangeres, malgrat tenir-ne de catalanes per a expressar allò mateix? [...] Doncs, en comptes de *hall*, digui la paraula corresponent.

TORESKY.—La paraula corresponent és *sala*. Així *music hall* és *sala de música*.

MILIU.—Jo em creia que era *vestíbul* i també *sala d'espera* o *avantsala*.

PROFESSOR.—*Antesala*. [...]

MILIU.—*Ante*, no es castellà?

PROFESSOR.—És llatí.

MILIU.—Està bé. Ja sabem que és *antesala* i no *avantsala*. (p. 193-194)

2.2. *Amateur*

MILIU.—Té raó. Li porto una altra parauleta d'aquestes que ens podríem estalviar.

Amateur. [...]

PROFESSOR.—Ja et dic que sí, que s'abusa d'aquest mot *amateur*. Serà que a alguns els deu sonar millor un mot estranger que el propi d'*aficionat*, que és el que realment significa. És que potser els sembla que la paraula *aficionat* és despectiva, que els rebaixa. [...] Llavors tindria raó la *gente bien* de menysprear la nostra parla, titllant-la d'ordinària. Ja vaig dir-te en una altra ocasió que de gent ridícula que s'estimava més parlar una llengua estranya que no pas la seva, n'hi havia arreu del món. Per això el Dant ja en el seu temps digué: «Vergonya eterna a aquells qui menyspreant llur idioma, lloen el dels altres». (p. 194-195)

2.3. Vistasso

MILIU.—Molt bé, molt bé i molt bé. I escolti; em vol donar ara un *vistasso* a aquest altre paper?

PROFESSOR.—D'on surts ara amb el *vistasso*?

TORESKY.—A tu sí que te l'hauran de donar el *vistasso*!

PROFESSOR.—Vostè també amb el *vistasso*?

TORESKY.—S'encomana això, senyor mestre.

MILIU.—Doncs no em recordo en aquest moment com se'n diu.

PROFESSOR.—*Mirada, cop d'ull, vista, cop de vista.*

MILIU.—Té raó. Doncs, doni-m'hi un *cop dull* o una *mirada*. Com vulgui. (p. 195)

2.4. Acera

MILIU.—«Quan jo anava per l'*acera*...»

PROFESSOR.—No és *acera*. [...] *Andana, voravia, i millor vorera.* (p. 195)

2.5. Andèn

TORESKY.—Queda't a la *vorera* i, des d'allí, digues-li al senyor Balot que l'*andana* l'he vist usada en altres significats que el d'*acera*, ai, *vorera*.

PROFESSOR.—Efectivament, i potser en l'accepció que més l'haureu vist emprar haurà estat en la d'allò que encara molta gent en diu l'*andèn* a les estacions dels ferrocarrils. (p. 195)

2.6. Muletetes

MILIU.—«Quan jo anava per la *vorera*, vaig veure que passava, pel mig del carrer, un home coix amb unes *muletetes*...» [...]

PROFESSOR.—*Muleta* s'anomena la barqueta que serveix especialment per navegar pels rius. [...] I també significa, en llenguatge torero...

MILIU.—Sí, ja ho sé; un *bastonet* amb un drap vermell per enganyar el toro i poder-lo matar millor.

PROFESSOR.—Això mateix; però tu no volies dir això; volies dir uns *bastons* amb n travessar al cap d'amunt, que serveix per arrepenjar-s'hi posant-lo sota l'aixel·la. [...] Doncs, d'aquests *bastonets* se'n diuen *crosses*. (p. 196)

2.7. Limosna

MILIU.—«Un home coix amb unes *crosses*, que demanava *limosna*...»

PROFESSOR.—Compte amb la *limosna*.

MILIU.—Té raó que és *demanar caritat*.

PROFESSOR.—O *captar* o *demanar almoïna*. (p. 196-197)

2.8. Abillar

MILIU.—«...un home coix amb unes *crosses*, que demanava *caritat*, i en veure un senyoràs que feia cara d'*abillar-la*»...

PROFESSOR.—Una altra ensopegada.

MILIU.—No es pot dir *abillar*?

PROFESSOR.—En aquest sentit, no. [...] Generalment s'usa en el sentit d'anar ben vestit, encara que també pot significar preparar alguna cosa: «*abillar* un cotxe, *abillar* el menjar». [...] Així, doncs, en el teu conte diràs...

MILIU.—«...i en veure un senyoràs que anava ben *abillat*...» (p. 197)

2.9. Desabrotxar

MILIU.—«...Se li acosta en actitud suplicant. Llavors aquest es *desabrotxà* l'abric...»

PROFESSOR.—Maria Santíssima! [...]

MILIU.—Ah! Té raó. Com se fa per *desabrotxar-lo* en català?

PROFESSOR.—Doncs, *descordant-lo*. (p. 197)

2.10. Aconteixement

MILIU.—«...Llavors, aquest es *descordà* l'abric i li donà un duro. Allò, per al pobre, fou un *aconteixement*...»

PROFESSOR.—No es pot dir en català *aconteixement*. S'ha de dir *esdeveniment*. (p. 197)

3. Altres:

3.1. El «Miliu» escriu una novel·leta

PROFESSOR.—I què és això?

MILIU.—Un escrit meu.

TORESKY.—Que has escrit una comèdia?

MILIU.—No, encara no. He començat per un conte. (p. 195)

CONVERSA 26ª:

1. *Lliçó*:

Continuació de les paraules que s'escriuen igual i es diferencien per l'accentuació

Afegeixen les següents paraules a la llista de les lliçons anteriors:

són – son, té – te, ús – us, véns – vens, vénen – venen, vés – ves, véu – veu, vós – vos, rés – res, tót – tot (p. 206-208)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

ORTOGRAFIA – ACCENT DIACRÍTIC

(Núm. 49)

L'accent gràfic serveix també per a diferenciar, en l'escriptura, certs mots d'altres que s'escriuen amb les mateixes lletres que ells. Tals són: *bé* (cast. *bien*), *déu* (cast. *dios*), *nét* (cast. *nieto*), *món* (cast. *mundo*), *bóta* (cast. *cuba*); – *és* (del verb *ésser*), *té* (del verb *tenir*), *véns* i *vénen* (del verb *venir*), *féu* i *véu* (perfets dels verbs *fer* i *veure*), *sóc* i *són* (del verb *ésser*), *dóna* i *dónes* (del verb *donar*), *fóra* (del verb *ésser*); – *més* (adverbi); – *mà* (cast. *mano*), *pèl* (cast. *pelo*), *sèu* (cast. *sebo*), *sòl* (cast. *suelo*), *mòlt* (del verb *molde*), i d'altres que cal aprendre de memòria (V. *Diccionari ortogràfic*, pàgs. 26 i 27).

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 907, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

S'explica amb més detall dins la *Ortografia catalana*, 1925, p. 720-721, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. *Correccions*:

2.1. *Les set i mitja*

TORESKY.—Comença a treure els patracols.

MILIU.—Ja va, home, ja va. Tot just són *les set i mitja*...

PROFESSOR.—I ja diem disbarats. [...]

MILIU.—I doncs, com s'ha de dir?

PROFESSOR.—*Dos quarts de vuit*. [...] *Les set* ja han passat, ja no ens n'havem de preocupar. Ara són les vuit les que ens interessin. (p. 201)

2.2. *Asco*

MILIU.—Això d'anar sempre amb presses és un *asco*.

PROFESSOR.—*Fàstic*, home, i no *asco*. [...] I si no volies dir *fàstic*, també podies dir: «és empipador». (p. 201-202)

2.3. Locura

MILIU.—I tant si ho és. Miri, a mi, em té indignat això de les presses. És una *locura* de la Humanitat actual.

PROFESSOR.—D'on surts ara amb la *locura*!

MILIU.—Ai, té raó, *bogeria*! (p. 202)

2.4. Barato

TORESKY.—I no en diguis més i continua aquell conte estrany de l'altre dia; ah, i contan'ns-ho ben *barato*.

PROFESSOR.—Es diu *barat*. (p. 202)

2.5. Necetats

TORESKY.—Tu sí que en diràs de *necetats* en el teu conte.

PROFESSOR.—Ei, senyor Toresky, que ara vostè ha relliscat. [...] De *neci* es forma la paraula *neciesa*, millor que *niciesa*, que també està admesa. (p. 202-203)

2.6. Dematí

MILIU.—«A l'endemà *dematí*...»

PROFESSOR.—Com l'escrius aquest *de matí*? Amb una sola paraula o amb dues?

MILIU.—Amb *una*.

PROFESSOR.—Ja m'ho pensava!

MILIU.—Es a dir que són dues?

PROFESSOR.—Sí. *De matí*, que vol dir *de bon matí*, *ben aviat*, i no *dematí*, com si fos igual que *matí*. Diu molta gent el *dematí*, la *tarda* i el *vespre*, en comptes de dir el *matí*, la *tarda* i el *vespre*. [...] Quan volem dir que anirem a tal lloc *l'endemà al matí*, direm: «Vindrem demà al *matí*», i quan volem dir que hi anirem de matinada: «Vindrem demà *de matí*». (p. 203)

2.7. Trasnotxar

MILIU.—«... es trobà més satisfet que els altres dies, en què havia *trasnotxat*...»

PROFESSOR.—Què dius, ara!

MILIU.—No es pot dir *trasnotxar*?

TORESKY.—No veus que ve de «noche»? [...]

PROFESSOR.—Es pot dir perfectament *tranuitar*. [...] S'usa poc, perquè la gent més aviat empra tota una frase per a expressar el significat d'aquest verb: «He passat la nit en blanc» o «No he anat a dormir en tota la nit». Però podria perfectament dir-ho amb una sola paraula: «He *tranuïtat*». (p. 203)

2.8. Hèroe

PROFESSOR.—Jo no; però es veu que l'heroi del teu conte sí que ho era.

MILIU.—L'hèroe vol dir?

PROFESSOR.—L'heroi. I d'ací, *heroïcitat, heroïsme, heroic, heroica, heroicament, heroïna...* (p. 204)

2.9. Quarto, gabinet

MILIU.—«... més satisfet que els altres dies, en què havia *tranuïtat* i, obrint el finestral del seu *quarto...*»

PROFESSOR.—D'on surts amb el *quarto*!

MILIU.—Doncs, què vol que digui? *Gabinet*?

PROFESSOR.—Home, *gabinet* s'aplica a «*cambra* destinada a l'estudi, la sala de treball d'un advocat, d'un metge, etcètera».

MILIU.—No parli més, ja l'he agafada. *Cambra*. (p. 204)

2.10. Assomar

MILIU.—«... i obrint el finestral de la seva *cambra* s'hi *assomà...*»

PROFESSOR.—Quina ensopegada més grossa!

MILIU.—Maleïda sigui! Tan bé que anava! Digui, doncs, com s'ha de dir?

PROFESSOR.—En general, es pot dir *abocar*. [...] Però en el teu exemple s'ha de buscar un gir, una frase adequada, com per exemple: «... obrint el finestral de la seva *cambra*, *tragué el cap al defora...*» (p. 204)

2.11. Estripaqüentos

MILIU.—Calli, *estripaqüentos*.

TORESKY.—*Estripacontes*, diràs.

PROFESSOR.—Millor *esgarriacries*. (p. 204)

2.12. Abrumar

MILIU.—«... respirar millor l'airet de la matinada i treure's del damunt totes les preocupacions que l'*abrumaven...*»

Professor.—No, això no. [...] *Aclaparar, carregar, oprimir, afadigar, molestar*. (p. 204-205)

2.13. Abotxornar

MILIU.—«... totes les preocupacions que l'*aclaparaven*. S'*abotxornava* a si mateix...»

PROFESSOR.—Atura't. [...] És *avergonyir, aporrinar*, o, si vols, *retreure* o *tirar en cara* faltes o defectes. (p. 205)

2.14. Juergues i francatxeles

MILIU.—Molt bé. «... es *tirava en cara* totes les lleugereses que havia fet i tots els dies que havia perdut en *juergues i francatxeles*...»

PROFESSOR.—Ei!, que això ja passa de mida. [...] D'on surts amb les *juergues i francatxeles*?

MILIU.—Oh, això no és culpa meva.

TORESKY.—Doncs, de qui?

MILIU.—Del meu *heroi*, que era un *juerguista*. [...] No són *juerguistes* els catalans?

TORESKY.—Ja ho crec que ho són!

PROFESSOR.—Però no es diu així. [...] *Disbauxats*.

MILIU.—De *disbauxa*, està bé.

PROFESSOR.—Però, ara, falta l'altra. [...] Les *francatxeles*.

MILIU.—Té raó. Què hi posarem?

PROFESSOR.—*Tiberis, xeflis*. (p. 205)

2.15. Pàrrafos

MILIU.—Esperi's que acabaré el capítol.

TORESKY.—Noi, que els fas curts. Això són *pàrrafos* i no capítols.

PROFESSOR.—*Paràgrafs*. (p. 206)

2.16. Enmienda

MILIU.—«... que havia perdut en *disbauxes i tiberis*, i proposà l'*enmienda*...»

PROFESSOR.—*Esmena*.

MILIU.—Ai, sí, *esmena*; «... i es proposà l'*esmena*, i fer, d'aquell dia endavant, una vida nova». (p. 206)

CONVERSA 27^a:

1. Lliçó:

Conclusió de les paraules que s'escriuen igual i es diferencien per l'accentuació

TORESKY.—No m'havies dit, «Miliu», que d'aquestes paraules n'havies fet una estadística especial?

PROFESSOR.—Una estadística?

MILIU.—Sí, senyor.

PROFESSOR.—Ah! Ja m'agrada això.

MILIU.—Sap quantes paraules hi ha d'aquestes?

PROFESSOR.—No les he contades mai.

MILIU.—Doncs, amb les dues noves, *quaranta-una*. [...] I sap quantes n'hi ha amb accent *agut* i quantes amb accent *greu*?

PROFESSOR.—No m'hi he fixat tampoc. I creu que és una cosa ben curiosa! Les agudes deuen dominar?

MILIU.—Sí, senyor. Són *trenta-una*.

PROFESSOR.—Així les greus *deuen ésser deu*?

MILIU.—Sí, senyor.

PROFESSOR.—Home, essent tan poques, fóra convenient de dir-les, perquè així ja sabrien els que segueixen aquestes lliçons quan no és l'aguda la paraula accentuada d'aquestes que s'escriuen igual.

MILIU.—*Mà*. [...] *Mèu*. [...] *Mòlt*. [...] *Nòs*. [...] *Pèl*. [...] *Què*. [...] *Ròssa*. [...] *Sèu*. [...] *Sòl*. [...] *Tòt*. (p. 215-216)

2. Correccions:

2.1. *Estropici i jusgat*

MILIU.—Ja comencem! Un dia faré un *estropici* i ens hauran de portar al *jusgat*.

PROFESSOR.—Ara ets tu que has començat. [...]

MILIU.—No es pot dir, *estropici*?

PROFESSOR.—És «*estropicio*», home.

MILIU.—Té raó. I, doncs, com ho direm?

PROFESSOR.—*Disbarat*.

MILIU.—Bé; i *jusgat*?

PROFESSOR.—Això no és més que una corrupció del mot castellà *juzgado*. Catalanitzar la «zeda», i fer-ne «essa» i convertir el *ado* en *at*, i ja està. «*Juzgado*», *jusgat*. No, home, no; això és igual que si del «*juez*» en diguessis «*juès*».

MILIU.—Té raó, que vé de *jutge*... *Jutjat*. (p. 209)

2.2. *Libre*

PROFESSOR.—És clar... Erem quatre o cinc jovenets que ens preocupàvem de la depuració de la nostra llengua, i la gent ens deia «els cebes», «els iniciats», etcètera, i quan nosaltres empràvem el mot lliure «l'individu lliure», «la pàtria lliure», «la Humanitat lliure», els mofetes ens deien «lliura o quilo?», «lliura o unça?»...

MILIU.—Quina poca-solta!... I doncs, ells com ho deien?

TORESKY.—«*Libre*», oi, senyor Balot? (p. 210)

2.3. Actrís i emperatrís

PROFESSOR.—[...] En aquells temps de totes les «zedes» castellanes en feien *esses* i es quedaven tan tranquils. Així de «primera actriz»...

TORESKY.—En deien *primera actrís*.

MILIU.—Jo en dic *primera actriu*.

PROFESSOR.—Molt ben dit.

TORESKY.—I *emperatrís*.

MILIU.—*Emperatriu*.

PROFESSOR.—*Emperadriu*.

MILIU.—Ai, sí, *emperadriu*. (p. 210)

2.4. Averiguar

MILIU.—«... després d'haver dinat va voler *averiguar*...»

PROFESSOR.—*Esbrinar*. (p. 212)

2.5. Librea

MILIU.—Vostè ho ha endevinat... «Va tocar un timbre i va aparèixer un criat amb *librea*...»

PROFESSOR.—*Librea* és castellà, de «libre».

MILIU.—Doncs, com?

PROFESSOR.—*Lliurea*, de *lliure*. (p. 212)

2.6. Quefe

MILIU.—«...Què voleu, senyor?» «Hauríeu de telefonar a la Comissaria de Beneficència i preguntar al *quefe*...»

PROFESSOR.—Això sí que no.

MILIU.—Doncs a qui ho han de preguntar?

PROFESSOR.—*Quefe*, que dius tu, vé de *jefe* castellà, i aquest és un gal·licisme tret de *chef*, que ve del llatí *caput*, que vol dir *cap*. (p. 213)

2.7. Ojalà

MILIU.—«... I preguntar al *cap* si sap res d'un pobre coix amb crosses, que capta per aquesta barriada. Torna a quedar sol el senyor i exclama: —*Ojalà!*...»

PROFESSOR.—Ei! Això sí que no pot anar ni amb rodes. [...] Posa-hi: *tant de bo!* (p. 213)

2.8. Bocina

MILIU.—Ara. «... Així que el té a punt, surt de l'habitació i al cap d'un minut, se sent la *bocina*...»

PROFESSOR.—*Botzina*.

MILIU.—Qui *rondina*?

PROFESSOR.—No; que d'allò, que tu en dius *bocina* en castellà, se n'ha de dir *botzina*.

(p. 214)

3. *Altres:*

3.1. Sentir i escoltar

MILIU.—Escolti, ara que estem dintre les correccions. Aquest dia censuraven el locutor d'aquesta hora perquè deia «heu sentit tal cosa» o «acabeu de sentir tal altre».

PROFESSOR.—Doncs trobo que està molt bé. Com voldrien que ho digués aquest locutor?

MILIU.—«Heu escoltat» o «Acabeu d'escoltar».

PROFESSOR.—I que ho sap aquest locutor si els radiooients escolten o no escolten? [...] *Sentir*, en general, vol dir «percebre per mitjà dels sentits, comunament amb exclusió de la vista, tenir la sensació de quelcom». [...] *Escoltar* és «fer atenció a allò que diu algú, aplicar l'orella a oir quelcom». [...] Ara, doncs, digues: Et sembla si aquest locutor faria bé de dir: «Heu escoltat» o «Acabeu d'escoltar»?

MILIU.—No, senyor, perquè molts *senten* les coses i no les *escolten*. [...] (p. 210-211)

3.2. Esmorzar, dinar i sopar

MILIU.—Ara el que hauríem de fer és dinar.

PROFESSOR.—Què t'empatolles!

MILIU.—Oh, què m'empatollo!, què m'empatollo! Jo ho he llegit això en un diari.

PROFESSOR.—No pot ésser.

MILIU.—Sí, home. Deia: «Avui el senyor ministre tal ha anat al migdia a esmorzar a tal banda i al vespre ha anat a dinar a tal altra».

TORESKY.—Devia passar a França, això.

MILIU.—No, senyor, a Madrid.

PROFESSOR.—I ho portava un diari castellà?

MILIU.—No, senyor, català.

PROFESSOR.—Ja no sé on sóc. A França, i a Castella, sí que ha estat sempre costum d'esmorzar al migdia, consistent en un àpat, relativament lleuger, i fer el dinar

o àpat fort, sobretot a França, a les sis de la tarda; però ací, sempre se n'ha dit esmorzar del primer àpat lleuger que s'ha fet al matí, dinar de l'àpat fort del migdia, i sopar de l'àpat lleuger de la nit. (p. 211-212)

CONVERSA 28ª:

1. *Lliçó:*

Noms masculins en català i femenins en castellà

PROFESSOR.—[...] Ara que, abans, voldria fer-te un aclariment d'una cosa que vaig sentir un dia, per ràdio, que tu comentaves tot estranyat. [...] Vaig sentir que tu no et sabies avenir que *corrent* en català fos masculí. [...] A tu, com que només saps castellà, t'estranya molt que un mot, que en aquesta llengua és femení, en català sigui masculí i viceversa [...], et diré una colla de noms catalans com *el corrent*, que no tenen el mateix gènere gramatical que en castellà. [...]

MILIU.—M'hi fixo i ho apunto.

PROFESSOR.—Comença per *avantatge*. [...] Aquest que dèiem suara de *corrent*. [...] *Costum*. [...] *Senyal*. [...] *Llegum*. (p. 224)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

29. Hi ha alguns noms de cosa sobre el gènere dels quals hom s'equivoca sovint, tals com *avantatge, corrent, costum, senyal*, masculins, — *calor, gla, àgape, fi* (no significat el terme al qual tendeix una acció), femenins. Sobre el gènere dels noms de cosa, hom pot consultar el DICIONARI GENERAL.

Certs mots tenen dos gèneres que corresponen a dues significacions diferents. Per exemple : *el son i la son, la llum i el llum, la vall i el vall, la fi i el fi*. Alguns, com *mar*, admeten els dos gèneres amb una mateixa significació.

Imatge de la *Gramàtica catalana*, 1918/1933, p. 164, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. *Correccions:*

2.1. *Resbalar*

MILIU.—Avui sí que em pensava no poder venir.

PROFESSOR.—I això, per què?

MILIU.—Perquè en sortir de casa he *resbalat*.

PROFESSOR.—Ara sí que t'ha passat això que tu dius.

TORESKY.—Es veu que avui tens mal dia. *Rellisques* a tot arreu.

MILIU.—Ara ho sé! *Relliscar* havia de dir i no *resbalar*. (p. 217)

2.2. Bassura

MILIU.—És que, al davant de casa, hi han deixat molta *bassura*.

PROFESSOR.—Què dius, sant cristià?

MILIU.—Té raó, que són *escombraries*! (p. 217)

2.3. Cruce

MILIU.—«... Quan l'auto arribà al *cruce* dels carrers...»

PROFESSOR.—Una altra paraula castellana.

MILIU.—Té raó. Però ni que em matessin no em recordaria com es diu en català.

PROFESSOR.—A veure. Com es diu *cruz* en català?

MILIU.—*Creu*.

PROFESSOR.—Com se dirà *cruzar*, doncs?

MILIU.—*Cre-uar*.

PROFESSOR.—Això. I *cruce*?

MILIU.—*Cre...ua... ment*?

PROFESSOR.—*Encreuament*, és a dir, *en forma de creu*. (p. 217-218)

2.4. Súcia

MILIU.—«... tombà al *costat esquerre* i es trobà tot seguit davant d'una casa *súcia*...

TORESKY.—Ep! No diguis *brutícies*!

MILIU.—Ja ho tinc. «... d'una casa *bruta* i negra, que feia por d'entrar-hi...» (p. 218)

2.5. Vivienda

MILIU.—«... que feia por d'entrar-hi. Baixa de l'auto i, decidit, es dirigeix a aquella *vivienda*...»

PROFESSOR.—No, *vivienda*, no. [...] En català hi ha una paraula ben bonica per a expressar el lloc on hom viu. [...] *Estatge*. [...] *Estatge* és allà on hom *està*, on hom fa *estada*.

TORESKY.—I d'ací deu venir la paraula *estadant*.

PROFESSOR.—Això mateix, l'*estadant*, *inquilí*, o *estatger* que viu en un *estatge*. (p. 218-219)

2.6. Recibidor

MILIU.—«... Com que a la casa no hi ha *recibidor*...»

PROFESSOR.—Què dius ara! D'on surts amb el *recibidor*!

TORESKY.—Em sembla que *rebràs*!

MILIU.—Té raó que, de *rebre*, deu venir *rebedor*. (p. 219)

2.7. Silló

MILIU.—Comprès «... no hi ha *rebedor*, es troba tot seguit en una mena de cambra, on sols hi havia una màrrega en un recó, una taula coixa, dues cadires ídem, i un *silló...*»

PROFESSOR.—No es pot dir *silló*, en català, que és traducció del castellà *sillón*, i aquest ve de *silla*.

MILIU.—Doncs, com ho direm?

TORESKY.—Potser *seient*?

PROFESSOR.—*Seient* és tota mena de lloc on hom seu, cadira, butaca, etc.

MILIU.—Ja ho tinc. *Butaca*.

PROFESSOR.—Encertat. *Butaca, poltrona, cadira de braços*; el que vulguis, menys *silló*. (p. 219)

2.8. Ambient

TORESKY.—Hi ha *ambient*.

PROFESSOR.—*Ambient*.

TORESKY.—Jo em creia que *ambient* era més català.

PROFESSOR.—No; és *ambient*; d'*ambire*, envoltar, *ambientem*, el que *envolta*. Segueix. (p. 219-220)

2.9. Assombrats

MILIU.—«... i una *poltrona* vella i atrotinada. Els de la casa, en veure entrar el senyor, quedaren *assombrats...*»

PROFESSOR.—Jo sí que en quedo! [...]

MILIU.—Digui, doncs, senyor Balot, com ho he de dir?

PROFESSOR.—En aquest cas, quedaren *astorats*. (p. 220)

2.10. Quartos i peles

MILIU.—Es que es pot ésser modern i no tenir *quartos*.

TORESKY.—Que és ordinari això dels *quartos*!

PROFESSOR.—Ordinari i no és català.

MILIU.—*Peles*, doncs.

PROFESSOR.—I ara, d'on surts amb les *peles*! [...]

MILIU.—Doncs *pessetes*. (p. 221)

3. Altres:

3.1. Esquerre i esquerra

MILIU.—Entès. «... a l'encreuament dels carrers que li havien dit, tomà al costat esquerra...»

PROFESSOR.—Com escrius aquest *esquerre*?

MILIU.—Ai, ai! Amb *a*.

PROFESSOR.—Doncs, no, senyor, és amb *e*. [...] Si dius *costat* ha d'ésser *costat esquerre* amb *e*, no amb *a*. L'*esquerra* amb *a* es deixa per als femenins; *banda*, *mà*... (p. 218)

3.2. Nombre i número

PROFESSOR.—I ara, per quatre o cinc noms canviats t'espantes! Ja estaríem ben contents que tots els canvis i excepcions fossin tan petits en *nombre*.

MILIU.—*Nombre* vol dir *número*, oi?

PROFESSOR.—Sí.

MILIU.—Així, doncs, *número* no és català?

PROFESSOR.—Sí.

MILIU.—Es poden dir tots dos?

PROFESSOR.—Sí, però és preferible usar *nombre* quan hom es refereix a *quantitat* i *número* quan s'aplica concretament a les *xifres*. [...] (p. 223)

3.3. Massa

PROFESSOR.—Sí, però és preferible usar *nombre* quan hom es refereix a *quantitat* i *número* quan s'aplica concretament a les *xifres*. Com: «Per aprendre la gramàtica s'han d'estudiar un gran *nombre* de regles».

MILIU.—*Masses*.

PROFESSOR.—No diguis *masses*, que *massa* adjectiu és invariable. (p. 223)

CONVERSA 29^a:

1. Lliçó:

Noms masculins en castellà i femenins en català

MILIU.—Ara ens ha d'explicar els noms que són masculins en castellà i femenins en català.

PROFESSOR.—Prepara el llapis. [...] *Calor, gla, àgape, fi*. (p. 228)

Noms que tenen dos gèneres

PROFESSOR.—A *la fi* d'aquests noms femenins en català i masculins en castellà i al principi d'aquells que us vaig dir que podien ésser les dues coses. [...]

MILIU.—Ah! *Fi* també pot ésser masculí?

PROFESSOR.—Sí, quan significa terme o objecte al qual tendeix una acció. [...]

MILIU.—Un altre.

PROFESSOR.—*Son*. [...]

MILIU.—Es *el son* i *la son*?

PROFESSOR.—Sí. «*Quin son* més tranquil té!» i «Té *una son* que no hi veu»; o sigui, el primer, el masculí, *el son*, significant l'acte de dormir, i el segon, el femení, *la son*, les ganes de dormir. [...] *Llum*. [...] *El llum* i *la llum*. [...]

MILIU.—Ja ho entenc; el llum és l'aparell que usem per il·luminar-nos. [...]

PROFESSOR.—Tens raó. *La llum*, doncs, és...

MILIU.—Deu ésser la claror que ens permet de veure les coses. [...]

PROFESSOR.—Prou, Emili, i anem-nos-en a *la vall*.

MILIU.—Sí, a *la vall*, que segons la Geografia és l'espai de terreny comprès entre dues cadenes de muntanyes, que arreguen d'un punt comú, entre dos contraforts d'una serralada. [...] I també hi ha *el vall*? [...]

PROFESSOR.—Sí, i significa una excavació longitudinal pregona feta en el sòl, especialment la que es fa al voltant d'una fortificació. [...]

MILIU.—Està bé, m'ho apuntaré. Es *la mar* d'interessant això!

PROFESSOR.—A propòsit de *mar*. Aquest mot també admet els dos gèneres sense canviar, però, la seva significació. (p. 229-231)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

29. Hi ha alguns noms de cosa sobre el gènere dels quals hom s'equivoca sovint, tals com *avantatge*, *corrent*, *costum*, *senyal*, masculins, — *calor*, *gla*, *àgape*, *fi* (no significant el terme al qual tendeix una acció), femenins. Sobre el gènere dels noms de cosa, hom pot consultar el DICCIONARI GENERAL.

Certs mots tenen dos gèneres que corresponen a dues significacions diferents. Per exemple : *el son* i *la son*, *la llum* i *el llum*, *la vall* i *el vall*, *la fi* i *el fi*. Alguns, com *mar*, admeten els dos gèneres amb una mateixa significació.

Imatge de la *Gramàtica catalana*, 1918/1933, p. 164, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. *Lo*

MILIU.—«...no trobava paraules per a expressar *lo* que sentia en aquell moment...»

PROFESSOR.—*Lo*, no. Ja vam dir un dia que, en català, no existia l'article neutre; que s'havia de substituir per *el* o per una frase adient. (p. 225)

2.2. Después

MILIU.—«...per expressar *el* que sentia en aquell moment. *Después...*»

PROFESSOR.—*Després*, home, *després*. (p. 225-226)

2.3. Monedero

MILIU.—«...es va treure el *monedero...*»

PROFESSOR.—Com?

TORESKY.—*Moneder*, home.

MILIU.—Té raó, *moneder*.

PROFESSOR.—I on el duia el *moneder*?

MILIU.—A la butxaca.

PROFESSOR.—I li cabia?

MILIU.—No era pas massa gros.

PROFESSOR.—Però ja saps què és un *moneder*?

MILIU.—Ai, ai! Una bossa o cartereta per a dur-hi diners.

PROFESSOR.—Estàs completament equivocat. [...] *Moneder*, el mot *moneder*, de fa molt temps, de sempre, que ha significat l'home que fabrica *moneda*; d'ací els *moneders falsos*, frase abans molt viva, perquè abundaven més que ara. [...] I *portamonedes...*

MILIU.—Allò que serveix per a dur-hi les *monedes*. (p. 226)

2.4. Integro

MILIU.—Ja està «...es va treure el *portamonedes*, i va donar el total *íntegro...*»

PROFESSOR.—*Íntegre* has de dir. (p. 226)

2.5. Desprecio

MILIU.—[...] «...Llavors el senyor li digués: Espero que no us negareu a acceptar, que no em fareu aquest *desprècio...*»

PROFESSOR.—Mare de Déu, tan bé que anava! [...] Tenim una paraula ben catalana per a expressar això. *Menyspreu*. (p. 227)

2.6. Menyspreuar

MILIU.—Sí que és bonica. I de *menyspreu* en deu venir *menyspreuar*.

PROFESSOR.—*Menyspreuar*, com dius tu i com diu molta gent, no; s'ha de dir *menysprear*. (p. 227)

2.7. Malo

PROFESSOR.—Molt bé. Tens bona intuïció.

MILIU.—Ho faig molt bé quan el senyor Toresky dorm.

TORESKY.—Tu, que ho sento tot!

MILIU.—*Malo*.

PROFESSOR.—Es diu *malament*.

MILIU.—Veü, ell es desvetlla i jo ja m'entrebanco. (p. 230)

2.8. Fosso

MILIU.—[...] I també hi ha *el vall*? [...]

PROFESSOR.—Sí, i significa una excavació longitudinal pregonna feta en el sòl, especialment la que es fa al voltant d'una fortificació.

MILIU.—Vol dir un *fosso*?

PROFESSOR.—En català, *fossat*. (p. 230-231)

2.9. Fondo

MILIU.—«Quin vall més *fondo*».

PROFESSOR.—En tot cas: «més *pregon* o *profund*». (p. 231)

3. *Altres:*

3.1. Centenari de l'«Oda» de l'Aribau

MILIU.—Què és això del Centenari de la Renaixença Catalana i la vinguda de valencians i de catalans de França per a celebrar-lo?

PROFESSOR.—Senzillament, que ara fa cent anys, l'any 1833, Bonaventura Carles Aribau [...] va escriure una poesia catalana (llavors tothom escrivia en castellà) segurament en un moment d'enyorança de la Pàtria... [...] I va ésser tal l'efecte que va produir, que tot seguit es desvetllaren altres poetes i va anar creixent l'onada fins arribar a aixecar el nostre poble que, a la fi, al cap de cent anys, es troba amb una autonomia, un govern i un parlament.

MILIU.—I tot degut a l'Aribau i a la seva poesia?

PROFESSOR.—Quasi, quasi, ja que ella fou e punt de partida.

MILIU.—I es titula...

PROFESSOR.—«Oda a la Pàtria».

MILIU.—Reciti-me-la.

PROFESSOR.—Home, tota no, que és tard i ara no és hora de poesies, sinó de gramàtica.

MILIU.—Doncs un tros, abans d'anar-nos-en, perquè jo en pugui conèixer quelcom.

PROFESSOR.—Escolta un dels fragments més interessants:

«Plau-me encara parlar la llengua d'aquells savis
que ompliren l'univers de llurs costums i lleis,
la llengua d'aquells forts que acataren els reis,
defengueren llurs drets, venjaren llurs agravis.
Mori, mori l'ingrat que, en sonar en sos llavis
per estranya regió l'accent natiu, no plora,
que en pensar en ses llars, no es consum ni s'enyora,
ni cull del mur sagrat les lires dels seus avis.»

MILIU.—Es bonica, noi!

TORESKY.—Vet ací que nosaltres també hem celebrat, a la nostra manera, el Centenari
de Renaixement Català.

PROFESSOR.—Gràcies a l'Emili, que hi ha pensat.

MILIU.—I a vostè, que m'ho ha explicat. (p. 232)

CONVERSA 30^a:

1. *Lliçó*:

Accentuació

PROFESSOR.—Prou. Ara lliçó nova.

MILIU.—La dièresi?

PROFESSOR.—Encara no.

MILIU.—Vostè bé m'ho va prometre!

PROFESSOR.—Sí; però com que amb les lliçons no seguim un ordre rigorós, ara resulta
que encara no hem parlat de l'accentuació; i la dièresi hi està tan lligada, que
no es pot explicar aquesta sense abans parlar d'aquella. [...]

MILIU.—Això rai! Ja ho sé del castellà.

PROFESSOR.—Oh! És que no és ben bé igual. [...]

MILIU.—Quina diferència hi ha?

PROFESSOR.—Ara ho veurem. Primerament, com es divideixen les paraules per la seva
accentuació?

MILIU.—En agudes, *llanes* i *esdrújules*.

TORESKY.—*Planes* deuen ésser, home!

MILIU.—Té raó; *agudes*, *planes* i...

PROFESSOR.—*Esdrúixoles*.

[Repassen les normes d'accentuació: les agudes s'accentuen quan acaben en vocal, en *s* i en *an*, *on* i *un*; les planes, quan no acaben en una de les anteriors terminacions; les esdrúixoles, totes.] (p. 238-240)

Particularitats de la *i* i de la *u*

PROFESSOR.—Molt bé. Però en català hi ha unes paraules esdrúixoles, que en castellà són planes.

MILIU.—Ja ens emboliquem. Vinga l'explicació!

PROFESSOR.—I escolta-la bé, perquè és molt necessària per a comprendre la dièresi.

[...] Quan vam parlar de les vocals, no vam dir quasi res de la *i* i de la *u*. [...]

Doncs bé, la *i* i la *u* tenen la culpa que en català siguin esdrúixoles motes paraules que en castellà són planes i que sigui una mica delicat l'ús de la dièresi.

[...] Tu ja saps què és un diftong?

MILIU.—Sí, senyor, la reunió de dues vocals que es diuen d'un sol cop com *cau*, *rei*, *oi*.

PROFESSOR.—Molt bé. Fixa't com en aquests exemples la *i* i la *u* van darrera de l'altra vocal. [...] Doncs bé, a l'inrevés, com en *pronunci-a*, *cu-a*, no passa així; és a dir, que la *i* i la *u* no fan mai diftong amb la vocal que segueix. [...] I llavors passa allò que et deia abans, que són esdrúixoles algunes paraules que, en castellà, són planes. Així, *glòria* en castellà no cal accentuar-la i en català sí, perquè diria..

MILIU.—*Glori-a*. (p. 240-241)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

ORTOGRAFIA – ACCENTS

(Núm. 48)

Abans de passar a donar les tres regles que regeixen l'accentuació dels mots polisíl·labs, cal fer observar:

1. Que la *i* i la *u* febles situades entre dues vocals, són considerades com consonants *i*, com a tals, formen síl·laba amb la vocal següent. Ex.: *esglaia* (es-gla-ia), *encreua* (en-cre-ua). Igual ocorre amb la *i* feble inicial de paraula i amb la *u* feble precedida de *g* o de *q*. Ex. *iode* (io-de), *hiena* (ie-na), *llengua* (llen-gua), *obliqua* (o-bli-qua).

2. En tot altre cas en què una *i* o una *u* febles està en contacte amb una altra vocal, la combinació de les dues vocals és monosil·làbica (amb comptades excepcions) si la *i* o la *u* va darrera de l'altra vocal; però la combinació és sempre disil·làbica si la *i* o la *u* va davant de l'altra vocal. Ex.: *aire* (ai-re), *taula* (tau-la); però *diada* (di-a-da), *suara* (su-a-ra), *glòria* (glò-ri-a), *pèrdua* (pèr-du-a).

Quan (com ocorre en *aire* o *taula*) la combinació de les dues vocals és monosil·làbica, es diu que aquestes dues vocals formen un *diftong decreixent*.

Cal també recordar que la síl·laba forta d'un mot polisíl·lab pot ésser l'última, la penúltima o l'antepenúltima, i que el polisíl·lab s'anomena *agut* en el primer cas, *pla* en el segon i *esdrúixol* en el tercer.

Les tres regles d'accentuació dels polisíl·labs diuen:

I. S'accentuen els mots aguts que terminen en alguna de les dotze terminacions: *a, e, i, o, u – as, es, is, os, us – en, in*. (Entenent-se que en les terminacions *i, is, in, u, i us, la i* i la *u* no formin part d'un diftong decreixent!) Ex.: *capità, mercè, camí, carbó, oportú*; – *matalàs, francès, vernís, boirós, abús*; – *comprèn, esplín*. (Noteu: *desmai, servei, palau, correu*, sense accentuar!)

II. S'accentuen els mots plans que no terminen en cap de les dites dotze terminacions. Ex.: *fàcil, capítol, cànem, diàfan, príncep, exàmens, anàreu, diguéreu*.

III. S'accentuen tots els mots esdrúixols. Ex.: *ànima, mecànica, glòria, gràcia, contínua, pèrdua*. (Noteu: *contínua, pèrdua*, amb accent, però *llengua, obliqua*, sense.)

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 905-906, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Nano

TORESKY.—Ets massa *nano* per a veure't.

PROFESSOR.—*Nano*, no; en tot cas, *nan*. (p. 233)

2.2. Tragar

MILIU.—«...L'home de les crosses que, d'emocionat que estava, no es podia *tragar* la saliva...»

PROFESSOR.—Què dius? D'on ho has après això de *tragar*. [...] No vulguis fer-nos *empassar* aquest *tragar* del teu conte.

MILIU.—Té raó que és *empassar*. (p. 233)

2.3. Al fi i al cap

TORESKY.—*Al fi i al cap* no fa més que complir amb el seu deure.

PROFESSOR.—Ei, ei, ei! Això de «al fi i al cap» és una traducció directa del castellà que, en català, resulta incorrectíssima, precisament pel que vam explicar a la lliçó passada respecte *al fi* i a *la fi*. [...] Per comptes de *la fi*, comença *pel cap*. [...]

MILIU.—«*Al cap*... i a *la fi*...». Ara sembla que queda bé.

PROFESSOR.—Així és correcte, com també; «*al cap i a l'últim*». (p. 234)

2.4. Pillo

MILIU.—Oh! Jo només l'escric perquè vostè em vagi corregint les meves incorreccions.

TORESKY.—Mira el *pillo*!

MILIU.—Em sembla que *pillo* no es pot dir.

TORESKY.—Com es diu *pillo*, senyor Balot?

PROFESSOR.—*Pillet, murri, picardiós*. (p. 234)

2.5. Atràs

MILIU.—«...A *la fi*, el pobre de les crosses digué: Dies *atràs*...»

TORESKY.—I ara, Miliu, en comptes d'anar endavant, te'n vas *atràs*?

MILIU.—*Endarrera* vol dir!

PROFESSOR.—Ho veus com tu mateix rectificues! Corregeix-ho tot seguit. (p. 234-235)

2.6. Antes

MILIU.—«...El senyor, *antes* que el pobre acabés...»

PROFESSOR.—Ja has tornat a relliscar. D'on surt aquest *antes*?

MILIU.—Té raó que és *abans*. [...] (p. 235)

2.7. Borràr

MILIU.—[...] On és la goma que *borraré* l'*antes*.

PROFESSOR.—No es diu *borraré* [...]; és *esborrar*. (p. 235)

2.8. Borrador

MILIU.—I doncs d'un *borrador* com se'n diu, *esborrador*?

PROFESSOR.—Segons el que vulguis dir, pot ésser un *esborrany*.

MILIU.—*Es-bor-rany*? Sí que és estrany!

PROFESSOR.—No gens; d'*esborrar*, *esborrany*, que vol dir *borrador*, quan hom fa referència a un escrit que es fa com assaig, amb esmenes, per a copiar-lo després en net. [...] (p. 235)

2.9. Topo

PROFESSOR.—[...] També hi ha un altre verb semblant a *esborrar*, que és *esborrallar*. [...] Fer taques de tinta, *topos* que diries tu. [...] I havent-hi el verb *esborrallar*, dels *topos* se n'han de dir *esborralls*. (p. 235)

2.10. Gorrero

TORESKY.—Noi, aviat em diràs que sóc un *gorrero*.

MILIU.—En tot cas *gorrer*, oi, senyor Balot?

PROFESSOR.—És clar, *gorrer*, el qui és aficionat a *gorrejar*.

MILIU.—I *gorrejar*?...

PROFESSOR.—És menjar i beure de *gorra*.

MILIU.—O sigui, *pagant un altre*. [...]

TORESKY.—Bé; i del qui fa *gorres*, com se'n diu?

PROFESSOR.—*Gorreter* o *gorrista*... [...] (p. 236)

2.11. Papagaio

MILIU.—Rucades, i dic la lliçó com un *papagaio*!

PROFESSOR.—*Papagai*, en tot cas. (p. 236-237)

CONVERSA 31^a:

1. Lliçó:

Continuació de les particularitats de la *i* i de la *u*

MILIU.—Doncs ara, vinga la dièresi.

PROFESSOR.—Abans hem d'explicar una altra particularitat de la *i* i de la *u*. [...] Doncs la *i* i la *u*, a vegades fan de *consonant*. [...] Quan són febles i es troben entre

dues vocals. Llavors fan síl·laba amb aquelles que les segueixen i que altres vegades han menyspreat i no hi ha volgut fer diftong. [...] També passa això amb la *i* o *hi* al principi de paraula, com *iam-be*, *io-de*, *hie-na*... [...] (p. 247-248)

Enunciació de la dièresi

PROFESSOR.—[...] I ara, explicat tot això, abans d'acomiar-nos, perquè no pugués dir que avui no t'he dit quan s'emprava la dièresi, t'ho apuntaré només, deixant, per a dilluns que ve, el seu desenrotllament i la part pràctica. [...] Es fa ús de la dièresi, o sigui, es posen els dos puntets sobre la *i* i la *u*, quan aquestes lletres no formen diftong amb la que els va al davant, ni fan de consonant de les que els va al darrera, ni han d'anar accentuades segons les regles de l'accentuació.

MILIU.—Ai, Déu meu, que el cap em roda! No ho *capiré* mai, jo, això! (p. 248)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

ORTOGRAFIA – ACCENTS

(Núm. 48)

Abans de passar a donar les tres regles que regeixen l'accentuació dels mots polisíl·labs, cal fer observar:

1. Que la *i* i la *u* febles situades entre dues vocals, són considerades com consonants i, com a tals, formen síl·laba amb la vocal següent. Ex.: *esglaia* (es-gla-ia), *encreua* (en-cre-ua). Igual ocorre amb la *i* feble inicial de paraula i amb la *u* feble precedida de *g* o de *q*. Ex. *iode* (io-de), *hiena* (ie-na), *llengua* (llen-gua), *obliqua* (o-bli-qua).

2. En tot altre cas en què una *i* o una *u* febles està en contacte amb una altra vocal, la combinació de les dues vocals és monosil·làbica (amb comptades excepcions) si la *i* o la *u* va darrera de l'altra vocal; però la combinació és sempre disil·làbica si la *i* o la *u* va davant de l'altra vocal. Ex.: *aire* (ai-re), *taula* (tau-la); però *diada* (di-a-da), *suara* (su-a-ra), *glòria* (glò-ri-a), *pèrdua* (pèr-du-a).

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 905, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Fiera

PROFESSOR.—Així m'agrada, que treballis!

TORESKY.—Aquest noi per al treball és una *fiera*.

PROFESSOR.—*Fera*. (p. 241)

2.2. Interrompim

MILIU.—I no *interrompim*, sent, senyor Toresky, no *interrompim*.

PROFESSOR.—Ei! Que no es pot dir *interrompim*.

MILIU.—Doncs em sembla que ho he sentit dir a algun locutor.

PROFESSOR.—Doncs avisa'l, perquè no ho digui, que és mal dit.

TORESKY.—Com s'ha de dir?

PROFESSOR.—*Interrompem*. [...] El verb no és *interrompir*, sinó *interrompre*. (p. 241-242)

2.3. Omplenar

MILIU.—«...Va agafar el portamonedes i va començar a *omplenar* de petons les mans del seu benefactor...»

PROFESSOR.—*Omplenar*, no. [...] O *omplir* o *emplenar*. (p. 243)

2.4. Arriba

TORESKY.—Ja veig que això acabarà bé.

MILIU.—«...I exclamà finalment: «*arriba* els cors».

PROFESSOR.—Doncs ha acabat molt malament, senyor Toresky, perquè aquest *arriba* no pot anar ni amb rodes. *Enlaira* o *amunt*, home! (p. 243-244)

CONVERSA 32^a:

1. Lliçó:

Continuació de la dièresi

PROFESSOR.—Vam dir que quan aquestes dues lletres, la *i* i la *u* febles [...] no feien diftong amb la vocal que els anava al davant, ni feien de consonant de la que els anava al darrera, ni duïen accent, per no exigir-ho les regles de l'accentuació [...], llavors s'hi posava la *dièresi*, o siga aquells dos puntets, o la *crema* que en dèieu a estudi. [...] Amb exemples ho veuràs ben clar.

MILIU.—Ja em convé, perquè ara ho veig ben fosc.

PROFESSOR.—Però abans...

MILIU.—Més complicacions encara?...

PROFESSOR.—No t'esveris, que no es tracta de cap complicació, sinó simplement de dir que la *dièresi* també s'usa, igual que en castellà, en *gu* i *qu*, per indicar que s'ha de pronunciar aquesta *u*. (p. 253-254)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

DIÈRESI

I. Una *i* forta situada entre dues vocals no és, naturalment, consonant com ho és si és feble. Aquesta *i* forta intervocàlica és escrita *í* o *ĩ* segons que hagi o no d'accentuar-se d'acord amb les tres regles d'accentuació dels polisíl·labs. Així:

AMB ACCENT	AMB DIÈRESI
<i>cloíem, cloíeu</i>	<i>cloïa, cloïes, cloïen</i>
<i>plaíem, plaíeu</i>	<i>plaïa, plaïes, plaïa</i>
	<i>atribuïu, construïu</i>
	<i>traïu, entebeïu</i>

II. Una *i* o una *u* fortes situades darrera d'una vocal no formen, naturalment, diftong amb aquesta vocal, i són escrites resp. *í* o *ĩ*, *ú* o *ũ* segons que hagin o no d'accentuar-se d'acord amb alguna de les tres regles d'accentuació dels polisíl·labs. Així:

AMB ACCENT	AMB DIÈRESI
<i>veí</i>	<i>veïns, veïna</i>
<i>beduí</i>	<i>beduïns, beduïna</i>
<i>suís</i>	<i>suïssos, suïssa</i>
<i>país</i>	<i>raïm, traït, reix</i>
<i>traí, traïrem, traïreu</i>	<i>traïres, traïren</i>
<i>traís, traïssim traïssiu</i>	<i>traïssis, traïssin</i>
	<i>peüc, reüll, transeünt</i>

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels mestres*), 1931, p. 907, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra. Se'n parla des de la pàgina 907 fins la 908.

2. Correccions:

2.1. Pesombre

MILIU.—Doncs que vaig tenir un *pesombre*.

PROFESSOR.—Um... Això de *pesombre*...

MILIU.—Jo ho he vist usat.

PROFESSOR.—Sí, alguns l'usen en lloc de *pesadilla*.

MILIU.—I no es pot dir?

PROFESSOR.—És que s'ha *esbrinat*... [...] que era una corrupció valenciana de la *pesadumbre* castellana. I com no té res a veure la *pesadumbre* amb la *pesadilla*, ni tampoc hem d'admetre corrupcions d'altres llengües... [...]

MILIU.—Oh! I encara no sabem com se'n diu de la «*pesadilla*».

PROFESSOR.—*Malson*, tota una paraula. (p. 249-251)

2.2. Averiguar

PROFESSOR.—És que s'ha *esbrinat*...

MILIU.—*Esbrinat*, noi quina parauleta! [...] *Esbrinar*, vol dir *averiguar*, oi?

PROFESSOR.—Sí, però *averiguar* és castellà. El veritable significat d'*esbrinar* és separar els brins d'una planta i, en sentit figurat, pervenir a conèixer la veritat d'una cosa, cercant-la fins a descobrir-la. (p. 249)

3. *Altres*:

3.1. Fulls i fulles

PROFESSOR.—Però, poc o molt, n'has fet alguna cosa?

MILIU.—Sí, senyor, dues o tres *fulles* només.

PROFESSOR.—Tu escrius a les *fulles*?

MILIU.—Sí, senyor, a les *fulles* de paper.

PROFESSOR.—El paper no té *fulles*.

MILIU.—I, doncs, què té?

PROFESSOR.—*Fulls*. [...] De *fulles* només en tenen els arbres. (p. 251)

CONVERSA 33^a:

1. *Lliçó*:

Continuació de la dièresi

PROFESSOR.—[...] Ara parlem de les excepcions. [...] Primerament, no cal posar dièresi a la *i* dels sufixos *isme*, *ista*. [...] Tampoc cal posar *dièresi* a les terminacions verbals *ir*, *int*, o sigui als infinitius i gerundis dels verbs en *ir*. [...] Ni tampoc als futurs i condicionals dels esmentats verbs. [...] Ni a la *i* i la *u* febles darrera *re* i *co* inicials. [...] No es posa *dièresi* a la *u* de les terminacions llatines *us*, *um*... (p. 263-264)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

Excepcions. S'escriuen sense dièresi: *ir* terminació d'infinitiu, *int* terminació de gerundi, i els dos sufixos *isme* i *ista*. Ex.: *trair*, *traint*, *egoisme*, *altruista*.

III. En les síl·labes que segueixen la vocal forta, la *i* i la *u* no deixen de formar diftong amb la vocal precedent sinó en les terminacions de subjuntiu *i*, *is*, *in* (que s'escriuen *ī*, *īs*, *īn*) i en les terminacions llatines *us* i *um* (que s'escriuen sense dièresi). Ex.: *creī*, *creīs*, *creīn* (del verb *crear*), *triī*, *triīs*, *triīn* (del verb *triar*), *evacuī*, *Pius*, *Sīrius*, *harmòniūm*, *aquàriūm*.

IV. En les síl·labes anteriors a l'accentuada (en les quals la pronúncia habitual no sempre és una bona guia per a l'escriptura de la *i* i de la *u* precedides de vocal) cal recordar que una *i* o una *u* fortes del primitiu esdevenen *ī* i *ū* en el derivat, i que si el primitiu té un diftong, aquest es conserva en el derivat, llevat, però, en el cas que es tracti d'un mot savi (pres del llatí o del grec), en el qual cas el diftong es desfà en el derivat. V. els exemples c.

a) <i>raīm</i>	<i>raīmet</i> , <i>arraīmar-se</i>
<i>veí</i> , <i>veīna</i>	<i>veīnal</i> , <i>veīnatge</i>
<i>abriüll</i>	<i>abriüllar</i>

Excepció. De la mateixa manera que s'escriu sense dièresi la terminació d'infinitiu *ir*, s'escriuen sense les terminacions de futur i condicional *iré*, *iràs*, etc., *iria*, *iries*, etc. Ex.: *trairé*, *trairàs*, etc., *trairia*, *trauries*, etc.

b) <i>aire</i>	<i>airejar</i> , <i>airós</i>
<i>aigua</i>	<i>aigüera</i>
<i>beina</i>	<i>embeinar</i>
<i>boira</i>	<i>boirós</i>
<i>vuit</i>	<i>vuitè</i> , <i>vuitanta</i>
<i>buit</i>	<i>buidar</i> , <i>buidor</i>

c) <i>fluid</i>	<i>fluïdesa</i> , <i>fluïditat</i>
<i>heroic</i>	<i>heroicitat</i>
<i>trapezoide</i>	<i>trapezoïdal</i>

Notem *ītat* (llevat darrera de *gū* i *qū*). Ex.: *deītat*, *vacuītat*, *continuītat*, *exigūitat*, *obliqūitat*. Sense dièresi: *meitat*.

Notem, encara, l'absència de dièresi darrera dels prefixos *re* i *co* en mots com *reiterar*, *reunir*, *coincidir*.

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels mestres*), 1931, p. 908, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra. Se'n parla des de la pàgina 907 fins la 908.

2. Correccions:

2.1. *Quant més*

MILIU.—«*Quant més* avançava el dia...»

PROFESSOR.—Això de *quant més* no m'agrada.

MILIU.—No es pot dir *quant més*? Els castellans bé diuen *cuanto más*.

PROFESSOR.—Sí, en castellà està ben dit, però en català tenim una manera més nostra de dir-ho.

MILIU.—*Com?*

PROFESSOR.—Tu acabes de dir la paraula. [...] *Com*. [...] «*Com* més avançava el dia...» (p. 258)

3. *Altres:*

3.1. Quan i quant, tan i tant

MILIU.—I ara que parlem de *quant*. Jo, a vegades ho he vist escrit amb *t*, i a vegades sense, igual quela paraula *tant*. [...]

PROFESSOR.—[...] S'escriu *tan*, sense *t*, quan en castellà és «*tan*». [...] I amb *t* quan en castellà és «*tanto*». [...] I amb *quan* passa una cosa semblant; *quan*, sense *t*, quan en castellà és «*cuando*», i *quant*, amb *t*, quan en castellà és *cuanto*. (p. 259)

CONVERSA 34^a:

1. *Lliçó:*

Continuació de la dièresi

PROFESSOR.—Deixa't de bromes i escolta. La *u* després de *g* o *q*, fa diftong amb la vocal que li va al darrera, com *guant*, *llengua*, *pasqua*, *quatre*... [...] En tots aquests mots formen una sola síl·laba *qua*, *quo*, *qüe*, *qüi*.

MILIU.—I *gua*, *guo*, *güe*, *güi*.

[Repassen les excepcions] (p. 270-271)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

γ. DIÈRESI

6. I. La vocal *u* s'escriu *ü* quan està situada entre una *g* o *q* i una *e* o *i*. Ex.: *següent*, *ambigüitat*, *freqüent*, *obliquüitat*.

Imatge de la *Gramàtica catalana*, 1918/1933, p. 149, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. *Correccions:*

2.1. *Rencorós*

TORESKY.—Aquest és molt *rencorós*.

PROFESSOR.—Com ho escriuríeu això de *rancorós*?

MILIU.—Amb *e*, *ren-corós*.

PROFESSOR.—Doncs és amb *a*, *ran-corós*. (p. 265)

2.2. Xacolata

TORESKY.—I què, es van atipar bé?

MILIU.—Ja ho crec. Els van servir fruites, formatge, nates, *xacolata*... [...]

PROFESSOR.—D'on l'has tret aquest *xa*?

MILIU.—Que potser és *xe*?

PROFESSOR.—*Xo*.

MILIU.—No m'insulti!

PROFESSOR.—No, home, que s'escriu *xo*. (p. 265-266)

2.3. Despidos

MILIU.—«El senyor Jordi, després d'una petita pausa, digué: He pensat molt en vosaltres i com que fa alguns dies que vaig donar els *despidos*...»

PROFESSOR.—*Despidos*, no; de cap de les maneres.

TORESKY.—Que no et recordes que és *acomiar*!

PROFESSOR.—*Acomiar* o, també, en aquet cas, pot dir *despatxar*. (p. 269)

2.4. Susto

MILIU.—No res; el senyor Balot que em dóna cada *susto*.

PROFESSOR.—Jo, *susto*, no te'n dono cap. [...] En tot cas, *espats*, *esglais*, *ensurts*, *surts*. (p. 271)

2.5. Quant antes

MILIU.—Es que convindria que em sortís el *susto*, ai!, dic l'*esglai*, *quant antes*.

PROFESSOR.—Ara sí que m'has mort. [...] Això sí que no pot ésser més castellà. [...]

Com vam traduir un *quant* castellà, dilluns passat?

MILIU.—Ah! Ja me'n recordo: *Com antes*?... No em sona.

TORESKY.—Com vols que et soni si «antes» és castellà!

MILIU.—*Com abans*?... Tampoc em sona.

PROFESSOR.—*Com més aviat millor*, diria un bon català. (p. 271-272)

3. Altres:

3.1. Amicalment i amigablement

MILIU.—«... Després d'esmorzar, el senyor Jordi i en Gervasi estaven ben disposats a conversar *amigablement*»...

PROFESSOR.—M'agrada més *amicalment*.

MILIU.—No es pot dir *amigablement*?

PROFESSOR.—Sí. *Amigablement*, d'*amiga*, i *amicalment*, d'*amic*. [...] *Amigablement*, com deies tu, es refereix més a la manera d'arranjar una qüestió per via de conciliació: «Pere i Joan han arranjat llurs diferències *amigablement*.» [...] I, *amicalment*, és la manera amistosa de tractar una persona. (p. 267)

CONVERSA 35^a:

1. *Lliçó*:

Estudi de la X

PROFESSOR.—Això mateix. I ara parlem de la *xeix*. [...] No sé si et recordes que vam dir, en parla r de les consonants, que la *xeix* tenia dos sons. El de *xeix* i el de *ics*. [...] El so de *xeix*, equivalent a un *ch* francesa, com el mateix del nom *xeix* i el de les paraules que abans m'has retret d'*això* i *mateix*, i el de *ics* o *ecs*, anomenat així perquè el seu so equival a *cs*, com en *excursió* i *crucifix*. [...] Aquest so de *xeix* el té aquesta lletra al principi de paraula com *xocolata*. [...] També el té darrera de consonant, com *marxa*. [...] I també té só de *xeix* quan troba *ix* darrera *a*, *e*, *o* i *u*, si aquesta no forma part d'un diftong. (p. 279-280)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

X

35. La successió dels dos sons *c* i *s*, s'escriu *cs*, *gs*, *cc*, *x* o *xc*.

S'escriu *cs* en els plurals dels noms en *c*. Ex.: *sac sacs*, *amic amics*, *préssec préssecs*. S'escriu així mateix *cs* en *dacsa*, *facsimil*, *fúcsia*, *fucsina*, *sac-sar*, *sacsó*.

S'escriu *gs* en els plurals dels noms en *g* (V. § 38). Ex.: *pedagog pedagogs*, *estrateg estrategs*, *pròleg pròlegs*.

En els altres casos, quan no s'escriu *cc* o *xc* (V. § 22), la successió dels dos sons *c* i *s* és escrita *x*. Ex.: *axioma*, *màxima*, *oxigen*, *apoplexia*, *sexe*, *taxa*, *sintaxi*, *complexió*, *reflexió*, *fluxió*, *convex*, *prolix*, *sufix*, *ortodox*, *índex*, *apèndix*, *pretext*, *excavació*, *excursió*, *exclamació*, *exclu- / [38] sió*, *expectació*, *experiència*, *explicar*, *explorar*, *exposar*, *expulsar*, *extensió*, *extern*, *extinció*, *extracció*, *extraordinari*, *extrem*. Alguns cops es troba escrit equivocadament *ex-* en lloc de *es-*, com per exemple en *estendre*, *estranger*, *espontani*, *escèptic*.

La successió dels dos sons *g* i *z* és també escrita *x*. Ex.: *examen*, *exemple*, *excel·lent*, *exercici*, *exigir*, *exigu*, *exonerar*, *exordi*, *exòtic*, *exuberant*; *exhalar*, *exhibir*, *exhortar*, *exhumar*.

Imatges de la *Ortografia catalana*, 1925, p. 732, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Freqüentment

MILIU.— Procuraré acabar-la *com més aviat millor*. Fixi's, senyor Balot, que no he dit *quan antes!*

TORESKY.— En canvi, *quant antes*, és el que es diu més *freqüentment*.

PROFESSOR.— Doncs, ni s'ha de dir *quant antes*, ni és bonic *freqüentment*.

TORESKY.— [...] No és català *freqüentment*?

PROFESSOR.— Sí que ho és; però hi ha una paraula més catalana per a expressar això mateix.

MILIU.— Jo la sé. [...] *Sovint*. (p. 273-274)

2.2. De quan en quan

MILIU.—Oh! És que *de quan en quan* tinc unes pensades...

PROFESSOR.— Tampoc m'agrada *de quan en quan*. [...]

MILIU.—[...] Com s'ha de dir perquè sigui ben català?

PROFESSOR.—En bon català s'ha de dir sempre: «*De tant en tant*». (p. 274)

2.3. Per lo tant

MILIU.—[...] «...vaig *despatxar* la meitat del servei i, per *lo tant*...»

PROFESSOR.—No, per *lo tant*, no. [...] Aquesta vegada rai, és fàcil d'arreglar. [...] El teu per *lo tant*. Només cal treure el *lo*.

MILIU.—I dir només *per tant*?

PROFESSOR.—Això. Ja veus si és fàcil! (p. 275-276)

2.4. Menos mal, menys mal i del mal el menys

PROFESSOR.—No, per *lo tant*, no. [...] Aquesta vegada rai, és fàcil d'arreglar.

MILIU.—*Menos mal*.

TORESKY.—*Menys mal*, home.

PROFESSOR.—No m'agrada, ni *menos*, ni *menys*. [...] No es tracta de la paraula, sinó de la frase. És aquesta la castellanitzada. [...] En comptes de *menys mal*...

MILIU.—*Del mal el menys...*

PROFESSOR.—Tampoc, en comptes de *menys mal*, m'estimaria més: «*Més val així*».
(p. 275)

2.5. Prompte

MILIU.—No sigui impacient. *Prompte* ho sabrà.

PROFESSOR.—No, *prompte*, no.

MILIU.—No és català tampoc?

PROFESSOR.—Sí, però no en la forma que tu l'uses. [...]

MILIU.—Digui, doncs, què passa amb aquest *prompte*?

PROFESSOR.—Que així com en castellà *pronto* serveix igual d'adverbi que d'adjectiu [...], en català, no; *prompte*, solament és adjectiu, «té el geni *prompte*», però quan es vol traduir el *pronto lo sabrà*, que has dit tu, s'ha de fer per mitjà de l'adverbi *aviat*: «*aviat ho sabrà*», o, en tot cas, «*promptament ho sabrà*». (p. 277-278)

2.6. Calitat

MILIU.—Sí, senyor. *Quantitat, qualitat*.

PROFESSOR.—M'agrada aquest exemple perquè em dóna ocasió de parlar de la *qualitat*, que molts catalans no usen sempre que cal.

MILIU.—Vol dir que no saben fer la distinció entre *calitat* i *qualitat*?

PROFESSOR.—Al revés; que aquesta diferència només la fan els castellans i que nosaltres sempre hem de dir *qualitat*, mai *calitat*, paraula que no existeix al Diccionari català. (p. 278)

CONVERSA 36^a:

1. *Lliçó*:

Continuació de la *xeix*

PROFESSOR.—I ara fem un xic de lliçó. I per aprofitar el temps, avui explicarem la *ics* i deixarem pel dia que ve el repàs general de la *xeix* i de la *ics*. [...] La lletra *x* té so de *ics*, o siga, que sona com *cs* en mots d'origen erudit o en neologismes. [...] A vegades aquesta *ics*, en comptes del so fort de *cs*, té el sonor de *gz*, i

això passa generalment en les paraules que comencen amb *ex*, seguit de vocal o *h*, com en *exacte*, *exhortar*, *exhaurir*. (p. 287-288)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

X

35. La successió dels dos sons *c* i *s*, s'escriu *cs*, *gs*, *cc*, *x* o *xc*.

S'escriu *cs* en els plurals dels noms en *c*. Ex.: *sac sacs*, *amic amics*, *préssec préssecs*. S'escriu així mateix *cs* en *dacsa*, *facsimil*, *fúcsia*, *fucsina*, *sacsar*, *sacsó*.

S'escriu *gs* en els plurals dels noms en *g* (V. § 38). Ex.: *pedagog pedagogs*, *estrateg estrategs*, *pròleg pròlegs*.

En els altres casos, quan no s'escriu *cc* o *xc* (V. § 22), la successió dels dos sons *c* i *s* és escrita *x*. Ex.: *axioma*, *màxima*, *oxigen*, *apoplexia*, *sexe*, *taxa*, *sintaxi*, *complexió*, *reflexió*, *fluxió*, *convex*, *prolix*, *sufix*, *ortodox*, *índex*, *apèndix*, *pretext*, *excavació*, *excursió*, *exclamació*, *exclu- / [38] sió*, *expectació*, *experiència*, *explicar*, *explorar*, *exposar*, *expulsar*, *extensió*, *extern*, *extinció*, *extracció*, *extraordinari*, *extrem*. Alguns cops es troba escrit equivocadament *ex-* en lloc de *es-*, com per exemple en *estendre*, *estranger*, *espontani*, *escèptic*.

La successió dels dos sons *g* i *z* és també escrita *x*. Ex.: *examen*, *exemple*, *excel·lent*, *exercici*, *exigir*, *exigu*, *exonerar*, *exordi*, *exòtic*, *exuberant*; *exhalar*, *exhibir*, *exhortar*, *exhumar*.

Imatges de la *Ortografia catalana*, 1925, p. 732, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Bones tardes

MILIU.—*Bones tardes*, senyor Balot. [...]

TORESKY.—Que Déu el guardi, senyor professor.

PROFESSOR.—Que Déu em guardi dels castellanismes. [...] Doncs, com a Déu vos guard, ja me n'has clavat un. [...] Quan, al matí, tu vas a una casa, ¿què dius en entrar?

MILIU.—*Bon dia*.

PROFESSOR.—Molt bé... I en ésser fosc?

MILIU.—*Bona nit*.

PROFESSOR.—Perfectament. Mai no dius «Bons dies» ni «Bones nits»...

MILIU.—No, senyor.

PROFESSOR.—Perquè el dia és un i la nit també una. [...] I la tarda, que no és una també?

MILIU.—Sí, senyor.

PROFESSOR.—I doncs, perquè em dius «bones tardes». [...] Posats a dir-ho, fóra preferible «Bona tarda» a «Bones tardes». Ara, que nosaltres els catalans, es veu que, per als efectes de la salutació, sols fem una divisió del dia i de la nit. [...]

TORESKY.—Bé, finalment, com hem de dir el «Bones tardes»?

PROFESSOR.—Doncs, o dir «Bon dia», mentre sigui clar, o catalanitzar-ho i dir «Bona tarda», o emprar una de les moltes formes de salutació que tenim com: «Déu vos guard!», «Hola!», «Què tal?», «Com anem!», o desitjar simplement una bona tarda amb una frase qualsevol com: «Que passeu una bona tarda», etc. (p. 281-282)

2.2. Sueño

PROFESSOR.—Tornant, doncs, al castellà, hem de dir que, així com per a expressar aquesta idea de *qualitat* té dues paraules i per a expressar-ne d'altres li passa igual, en canvi en algunes és al revés. [...] El mateix passa amb el mot *sueño*, que igual el fan servir per a expressar el nostre *son* o la *son* que tenim, com per a expressar l'acte de *somniar*, el *somni* [...] (p. 284)

2.4. Paquita i Francisca

MILIU.—Doncs, d'allò que em deia de batejar-la, jo havia pensat de dir-li *Paquita*.

PROFESSOR.—D'on surts ara amb la *Paquita*?

MILIU.—Que no és ben bonic aquest nom?

PROFESSOR.—En castellà, prou. Però en llavis catalans, pronunciat amb les nostres vocals neutres, «*Paquita*», no ho és gens. [...] Tots els noms, per ésser bonics, han d'ésser pronunciats en la seva llengua.

MILIU.—Doncs com s'ha de dir en català?

TORESKY.—*Francisca*, home!

PROFESSOR.—Tampoc, *Francisca* també és castellà.

TORESKY.—Que no hi ha *Francisco* en català?

PROFESSOR.—No hi ha més que *Francesc*. [...]

MILIU.—Així, doncs, aquesta noia s'ha de dir... [...] *Francesca*?

PROFESSOR.—Així hauria d'ésser. (p. 285-286)

3. *Altres:*

3.1. Frases intraduïbles

TORESKY.—Sí, home; el senyor Balot vol dir que, com més costa de traduir una frase d'una llengua a una altra, és senyal que és ben característica d'aquella llengua.

PROFESSOR.—Això mateix. I quasi sempre les frases ben característiques d'una llengua, en ésser traduïdes literalment a una altra, queden ridícules. [...] Així per exemple, nosaltres coneixerem un català «d'una hora lluny» si li sentim dir en castellà... aquesta mateixa frase que acabo de dir ara: «Se conoce de una hora lejos».

MILIU.—Oh, oh, oh! Sí que és estrany.

PROFESSOR.—Això vol dir que, «es coneix d'una hora lluny», és ben català. (p. 283)

3.2. Riquesa de paraules:

MILIU.—De llengües, també n'hi ha de riques i de pobres?

TORESKY.—Ja ho crec; oi, senyor Balot?

PROFESSOR.—Sí, però no tant com la gent pensa. El que passa és que hi ha llengües que, per a expressar unes idees determinades, tenen més riquesa de paraules que altres i, en canvi, per a expressar altres conceptes, en tenen menys. [...] Així és que totes les llengües, si fa o no fa, estan al mateix nivell d'això que en diuen riquesa de paraules, que també respon a les seves característiques diverses i modalitats diferents... [...] (p. 284-285)

CONVERSA 37^a:

1. Lliçó:

Continuació de la *xeix*

PROFESSOR.—Apa, deixem la broma, i a veure si em dius quan és que aquesta lletra té el so propi de *xeix*, equivalent al de la *ch* francesa.

Miliu.—Al principi de paraula. [...]

Professor.—I, només al principi de paraula, aquesta lletra té el so propi de *xeix*?

Miliu.—També el té darrera consonant. [...] Darrera vocal amb una *i* entremig. [...]

Professor.—I darrera *u*?

Miliu.—Quan forma part d'un diftong com *disbauxa* o *arrauxat*.

Professor.—Molt bé. Ho heu fet molt bé. A veure; quan la *xeix* sona *ecs* o *ics*?

Miliu.—En les paraules *tibades*. [...]

Professor.—Ah, ja! Vols dir en les paraules que vénen del grec o del llatí. [...] I aquest so fort d'*ecs* o *ics* no esdevé *sonor*, a vegades? [...]

Miliu.—A les paraules començades per *ex* i seguides de *vocal* o *hac*. [...]

Professor.—Vam dir que encara hi faltava alguna cosa. [...] Que aquests mots que tenen *ics* es corresponen amb mots castellans que també en tenen *o*, en son lloc, *j*. [...] Cal notar unes petites excepcions. [...] «Extender», en català *estendre* amb *s*. El mateix passa amb «extraño» i «extranjero» que nosaltres també fem amb *s*, *estrany*, *estranger*, igual que *escèptic*, *espontani*, etc. (p. 294-296)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

X-IX

1. Hom escriu *x* en general i *ix* darrera *a*, *e*, *o* i *u* no subjuntiva. Exemples: *xarop*, *xerigot*, *xifra*, *xiprer*, *xop*, *xuclar*, *gronxar*, *punxar*, *burxar*, *marxar*; *guix*, *clixé*, *mixa*, *rauxa*, *disbauxa*, *grauxa*, *nauxer*; *caixa*, *aixella*, *madedixa*, *eixam*, *eixamplar*, *boix*, *moixó*, *gruix*, *uixer*.

2. La *x* pronunciada *cs* (*c*, *s*) o *gz* no és emprada sinó en mots d'origen erudit com a transcripció d'una *x* llatina o d'una *χ* grega. Els mots castellans corresponents presenten també *x* (alguns cops, però *j*), així com els francesos i els anglesos corresponents: *convex convexo*, *ortodox ortodoxo*, *òxid óxido*, *axioma axioma*, *índex complexió complexión*, *fluxió fluxión*, *text texto*, *examen examen*, *ejemplo ejemplo*, *excel·lent excelente*, *excepció excepción*, *excursió excursión*, *exhalar exhalar*, *expiar expiar*, *extensió extensión*.

Notem: *extender estendre*, *extraño estrany*, *extranjero estranger*.

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 924, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

No es fan correccions noves.

3. Altres:

3.1. Coses que els castellans donen i els catalans fan.

PROFESSOR.—Ara que parles de donar, i seguint allò que hem dit tantes vegades de les característiques de les llengües, a veure si endevines unes coses que els castellans *donen* i nosaltres *fem*.

Llisten, entre tots, les coses que els castellans *donen* i els catalans *fan*: abraçades, petons, tombarelles, passos, voltes, passejades, goig, pena, llàstima. (p. 291-293)

CONVERSA 38^a:

1. Lliçó:

TX, L·L, M-MP-N, QU-CU

PROFESSOR.—Acabada la *xeix*, anem a estudiar la *te xeix*. [...] Doncs bé, en fi de paraula, el so de *tx* és representat per *ig* darrera *a*, *e*, *o* i *u*, i per *g* sola darrera *i*. [...] Solament s'escriuen amb *tx* aquells mots que ho necessiten per als derivats com *despatx*, per a fer *despatxar*... [...] Anem a la *l* doble o geminada, representada per una *ll* amb un puntet al mig. [...] Si pronunciéssim bé el català no hi hauria cap dubte. Ara és difícil de saber-ho, puix per a escriure la *l* doble ens hem de regir pel grec i el llatí. [...] Si no, ho hem d'aprendre a còpia de pràctica i de diccionari... I parlem de les *m*, *mp* i *n*. [...] S'escriu sempre *m*, davant de *b*, *p* i *m*. [...] També s'escriu *m* davant de *f*; com *àmfora*, *limfa*, *trionf*... [...] Però si la paraula comença per *con*, *en*, *in*, llavors és *n* davant de *f*; com *conferència*, *enfit*, *infant*... [...] Davant de *n*, la pronunciació ens indicarà si ha d'ésser *m* o *n*. [...] Davant les altres consonants, generalment *n*. [...] S'escriu *mp* en alguns mots com *compte*. [...] Només falta dir-te que s'escriu *q* davant de *u* feble seguida de vocal com en *quatre*, *qüestió*, *obliquïtat*, *aquós*; i això passa quan fa diftong la *u* amb l'altra vocal, com en els exemples dits; si no, s'escriuen amb *c* com *cu-a*, *evacu-ar*, etc., i els seus derivats. (p. 301-304)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

IG-TX

En fi de paraula, el so de *tx* és representat per *ig* darrera *a*, *e*, *o* i *u*, i per *g* darrera *i*. Ex.: *maig*, *raig*, *gaig*, *vaig*, *faig*; *lleig*, *bateig*, *oreig*, *veig*; *boig*, *estoig*, *goig*; *rebuig*, *puig*, *enuig*, *fuig*; *mig*, *desig*, *trepig*.

Un nombre reduït de mots són escrits amb *tx* final: *despatx*, *empapatx*, *empatx*, *tatx*, *campetx*, *escabetx*, *bolitx*, *esquitx*, *resquitx*, *cartutx*, *sacabutx*, *càrritx*.

ORTOGRAFIA – CONSONANT L

(Núm. 55)

El so de *l* palatal és representat pel símbol *ll*; el so de *l* doble o geminada és representat pel símbol *l·l*. Exemples:

lladrar, *lluna*, *colla*, *orella*, *cavall*, *pell*, *enllaçar*, *manlleu*; *-tll* representa la *l* palatal geminada: *espatlla*, *vetlla*.

fal·lera, *futil·la*, *carretel·la*, *postil·la*, *putxinel·li*, *taral·lirot*, *til·la*, *xarel·lo*, *xinel·la*, *xitxarel·lo*.

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 918, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra. Es parla de totes les consonants *tx*, *l·l*, *m-mp-* *n* i *qu-cu* des de la pàgina 918 fins la 921.

2. Correccions:

2.1. *Emprendat* i *prenda*

MILIU.—«Va arribar un moment que el senyor Jordi va notar el canvi de Francina, i en va quedar *emprendat*.»

PROFESSOR.—No m'agrada això d'*emprendat*.

MILIU.—No ve de *prenda*?

PROFESSOR.—Sí; *prenda*, paraula castellana que, en català, cal traduir per *peça* si es refereix a roba, i per *penyora*, si es tracta d'una cosa que es deixa com a garantia d'un deute. [...]

MILIU.—I doncs quan a una persona estimada se li diu *prenda meva*.

PROFESSOR.—Se li ha de dir *joia meva* o *reina meva*. [...]

MILIU.—I quan a un noi molt bo, com jo, se li diu: «és un noi de *totes prendes*».

PROFESSOR.—S'ha de dir: «és un noi de molt *bones qualitats*». [...]

MILIU.—I d'aquell *empendar* de la novel·la, què en farem?

PROFESSOR.—Aquell *empendar* vol dir que Francina va *agradar* molt al senyor Jordi?

MILIU.—Això. [...]

PROFESSOR.—«...i en va quedar *agradat*», que equival a dir: «en va quedar *enamorat*».
(p. 299-300)

2.2. Requebro

MILIU.—Però si això es diu a una noia quan se li tira un *requebro*.

PROFESSOR.—Ai, Sant Marc, Santa Creu...! [...]

MILIU.—Però vostè no n'havia tirat mai de *requebros* a les noies?

PROFESSOR.—Mai.

MILIU.—Doncs què els tirava?

PROFESSOR.—*Pedretes*. [...] Vull dir *floretes*. [...]

TORESKY.—«Qui tira *pedretes* tira *amoretetes*.»

MILIU.—Així, doncs, dels *requebros* se n'han de dir *floretes*?

PROFESSOR.—*Floretes* o *amoretetes*, paraules ben boniques i afalagadores. (p. 299)

2.4. Veranejar

MILIU.—Després de les vacances... I, on va a *veranejar*?

PROFESSOR.—*Veranejar* ve de *verano*.

TORESKY.—*Estiuejar*, d'*estiu*. (p. 304)

3. Altres:

3.1. Conclusió de la novel·leta del "Miliu".

Com que fan vacances, el «Miliu» ha acabat la seva novel·la.

MILIU.—Miri, en previsió jo ja porto la novel·la llesta. (p. 298)

CONVERSA 39^a:

1. Lliçó:

R i RR

PROFESSOR.—Ara, doncs, parlarem de la *r*. [...] Tu ja saps que en principi de paraula té el so fort. [...] I en mig d'una paraula, després de consonant...

MILIU.—També fort, com *enrenou*.

PROFESSOR.—Perfectament. Però si en mig de la paraula i entre vocals ha de tenir el so fort, llavors...

MILIU.—Hi posarem *dos rr*.

PROFESSOR.—*Dues*. [...] Però hi ha excepcions. [...] No s'escriu doble la *r*, encara que sigui forta, després dels prefixos *anti*, *mono* [...] *contra*, *supra*, *bi*, *tri*, etc. [...] També s'escriuen amb una sola *r*: *conirostre*, *dentirostre*, *tenuïrostre*, etc. [...] S'escriuen amb *r* final, encara que no es pronuncii, els infinitius aguts. [...] També s'escriuen amb *r* final els infinitius plans de la 2.ª conjugació que no tenen *r* suau abans de la *e* de la darrera síl·laba. [...] També s'escriuen amb *r* final els noms que necessiten aquesta lletra per als femenins o derivats, com *carter*... [...] I també porten *r* final els noms acabats amb els sufixos *-ar*, *-er*, *-or*, i *-dor*. (p. 309-312)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

R-RR

1. Hom escriu amb *r* final tots els infinitius aguts. Exemples: *comptar*, *portar*, *menjar*, *començar*, *anar*; *haver*, *voler*, *poder*, *valer*; *sentir*, *compadir*, *aplaudir*, *beneir*; *dar*, *fer*, *dir*, *dur*.

Hom escriu igualment amb *r* final els infinitius plans la darrera síl·laba dels quals no conté una *r* suau. Exemples: *témer*, *esprémer*, *empènyer*, *vèncer*, *créixer*, *conèixer*, *ésser*, *córrer*.

En canvi (sense *r* final): *cabre*, *perdre*, *rebre*, *absoldre*, *vendre*, *respondre*, *caure*, *beure*, *riure*, *cloure*.

Hom escriu amb *r* final els noms (substantius o adjectius) els femenins o els derivats dels quals presenten una *r*: *clar clara claredat*, *claror*, *aclarir*; *lleuger lleugera lleugeresa*, *alleugerir*; *madur madura maduresa*, *madurar*; *darrer darrera darrereria*, *endarrerir*; *flor floreta florir*; *dolor adolorir*; *por poruc*; *xiprer xipreret*, *xiprerar*.

Tenim, demés, *r* final en els substantius formats amb els sufixos *-ar* (col·lectius, de lloc), *-er* (noms de persona, de lloc, d'instrument, de planta), *-or* (noms abstractes derivats d'adjectius i de verbs), *-dor* (noms de lloc, instrument): *alzinar* (de *alzina*), *canyar* (de *canya*), *gatosar* (de *gatosa*), *bestiar* (de *bèstia*), *colomar* (de *colom*); *fuster* (de *fusta*), *cendrer* (de *cendra*), *taronjer* (de *taronja*), *llimoner* (de *llimona*), *galliner* (de *gallina*); *blancor* (de *blanc*), *tristor* (de *trist*), *cremor* (de *cremar*); *assegador* (de *assecar*), *estenedor* (de *estendre*), *espolsadors* (de *espolsar*).

2. El so que té la *r* en principi de paraula (*raó*) i darrera determinades consonants (*honra, somriure*) és representat per *rr* entre vocals: *terres, córrer, sorra, irregular, corregir*.

Excepcions. Hom escriu *r* en lloc de *rr* darrera els prefixos llatins *contra, supra, bi, tri* i els prefixos grecs *a* privatiu, *anti, mono, &*. Ex.: *contraregistre, contrarevolució, suprarenal, birectangle, birefringent, trirectangle; arítmic, antireligiós, monorímic*. Anàlogament: *conirostre, dentirostre, fissiostre, &*.

Però en els compostos dels tipus *camacurt* (subst. + adj.) i *portamonedes* (verb + nom), en els quals el primer component acaba en vocal i el segon comença en *r*, hom intercala un guionet entre els dos components. Ex.: *barba-ros, busca-raons, cara-rodó, cerca-renous, escanya-rals, penja-robes, torca-raor, salta-regla*.

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 921-922, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. *Vago*

PROFESSOR.—Així, digues que et deus haver oblidat de totes les lliçons de català?

MILIU.—Home, no; en tinc un record *vago*.

TORESKY.—Això és el que tu ets, un *vago*.

PROFESSOR.—Prou *vagos*, que això no és català.

MILIU.—Vol dir que els catalans no son *vagos*, oi?

PROFESSOR.—No; vull dir que no es diu així.

MILIU.—Com se diu, doncs, senyor Balot?

PROFESSOR.—*Vague*.

MILIU.—*Baga*?

PROFESSOR.—No *baga*, amb *b* inicial i *a* final, que vol dir llaç que es fa a les cordes, sinó *vague*, amb *v* inicial i *e* final, que vol dir *imprecís, indeterminat*. [...]

TORESKY.—I, de gandul, també se'n diu *vague*?

PROFESSOR.—També se'n pot dir *vague*, encara que és més adient *gandul* o *vagabund*.

(p. 305-306)

2.2. Sabiduria

TORESKY.—Ja veuràs quan te n'escapi alguna a tu!

MILIU.—A mi! A un home de la meva *sabiduria*!

PROFESSOR.—*Saviesa*. (p. 308)

2.3. Emplear

MILIU.—Ací, venim no sols a aprendre gramàtica, sinó a corregir el *lèxic*.

TORESKY.—Caram, d'on l'has tret aquesta parauleta?

MILIU.—És que jo sóc un gandul que llegeix. [...] Està ben *empleada* aquesta parauleta?

PROFESSOR.—No, *empleada*, no.

MILIU.—No l'he *usada* bé?

PROFESSOR.—*Usada*, sí. [...]

TORESKY.—El senyor Balot vol dir que *empleada* no és catalana, i *usada*, sí.

PROFESSOR.—Això mateix. S'ha de dir *usar* o *emprar*, mai *emplear*. (p. 306-307)

2.4. Amparo

MILIU.—[...] I escolti: si *emparar* vol dir *protegir*, aquelles noies que es diuen *Amparo*, com s'han de dir en català?

PROFESSOR.—*Empara*, amb *e* inicial i *a* final, *Empara*. (p. 307)

2.5. Pepita, Angelita, Rosita

PROFESSOR.—[...] Bé; què em deies de les *Pepites*?

MILIU.—Ah, Té raó. Em preguntaven com s'havien de dir en català perquè els quedés el nom bonic?

PROFESSOR.—Doncs, mira, seguint el mateix procediment de les *Francines*, o sigui *emprant* [...] la terminació femenina *-ina*, tindrem: de *Josefa*, *Josefina*.

MILIU.—Sí que queda bonic, *Josefina*. Aquest *-ina* és un recurs meravellós.

TORESKY.—Fa miracles. Converteix en bonics tots aquells noms que, per la falta de costum, en català semblen *lleigs*. [...] I les *Angeles*?

PROFESSOR.—Si no els agrada *Angeletes*...

MILIU.—*Angelines*.

TORESKY.—I les *Rosites*?

PROFESSOR.—Poden dir-se *Rosetes*, i si no...

MILIU.—*Rosines*. (p. 307-308)

2.7. Miliu

TORESKY.—Que tu aconselles a tothom que es catalanitzi el nom i tu el tens castellanitzat.

MILIU.—Vol dir perquè em dic «Miliu»?

TORESKY.—I és clar, t'hauries de dir...

MILIU.—Ja ho sé, *Emili*. Però tothom ja em coneix així.

PROFESSOR.—Tens raó, «Miliu». Tu ja has devingut una Institució i, encara que et volguessin ara catalanitzar el nom, tu sempre fores el *Miliu*. És un mal d'origen. (p. 308-309)

3. Altres:

3.1. Emprar i Emparar

PROFESSOR.—Això mateix. S'ha de dir *usar* o *emprar*, mai *empear*.

MILIU.—*Usar* o *emparar*?

PROFESSOR.—No *emparar*; *emprar*. *Emparar*, que dius tu, vol dir posar algú sota la nostra protecció. (p. 307)

CONVERSA 40ª:

1. Lliçó:

S i SS

PROFESSOR.—I ara podem parlar de la *s*.

MILIU.—Ja en vam parlar a les primeres lliçons.

PROFESSOR.—Sí, però només vam parlar-ne respecte al seu so de *s* sonora o de *s* sorda, i també de la seva ortografia, però no de totes les particularitats de la *s*. Per de moment, igual que la *r*, hi ha *s* senzilla i *ss* doble. [...] I també, com passa amb la *r*, s'escriu una sola *s* amb so de sorda en els noms amb els prefixos *ante*, *anti*, *contra*, etc. [...] El que em sembla que no vam dir a les primeres lliçons és que també en els mots compostos de nom i adjectiu, i verb i nom, acabant el primer en vocal i començant el segon en *s*, s'escriuen amb un guionet al mig. [...] Vam dir que també la *z* feia de *s*...

MILIU.—...sonora, com en *zero* i *benzina*.

PROFESSOR.—Però mai entre vocals.

MILIU.—Entre vocals, la *s* sola, com en la *camisa* que he dit abans, en *rosa*, *nosa*, etc.

PROFESSOR.—Doncs, mira, en certs mots provinents del grec s'usa *z* entre vocals. [...]

MILIU.—I els que no sabem el grec com ho hem de fer?

PROFESSOR.—Consultant el diccionari. [...] I després el que passa també...

MILIU.—Més complicacions?

PROFESSOR.—Aquestes són filles de la mala pronunciació d'algunes paraules que nosaltres fem amb so fort i no ho són, o a l'inrevés. Així nosaltres diem *adhesió* i és *adhesió* [...]. (p. 319-320)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

S-SS-Z

El català posseeix una *s* sorda o forta i una *s* sonora o suau. La primera és la que se sent en els mots *savi*, *pensa*, *pas*; la segona és la que se sent en els mots *causa*, *nosa*, *grisa*. Fent abstracció dels casos en què la *s* sorda és representada per *c* o *ç*, els dos sons de *s* sorda i de *s* sonora s'escriuen d'acord amb les tres regles següents:

I. En principi de paraula *i* entre una consonant i una vocal, el so de *s* sonora és representat per *z*, i el de *s* sorda, per *s*. Exemples: *zero, zèfir, zenit, zodíac, zona, zoologia, alzina, salze, colze, donzella, benzina, onze, quinzena, catorze, esmorzar; savi, sentir, sostre, surt, molsa, polseguera, dansa, pensa, premsa, capsa, observa*. Excepcions. Hom escriu *s* i no *z* en els dos mots *endinsar* i *enfonsar*, i en el prefix *trans*. Ex.: *transigir, intransigent, trànsit*.

II. Entre dues vocals, el so de *s* sonora és generalment representat per *s*, i el de *s* sorda, per *ss*. Exemples: *nosa, posar, riquesa, desembre, camisa, església, causa; grossa, possible, vessar, batussa, possessió, pressa, ossera*.

a) Hom escriu *z* entre dues vocals en els mots següents (on és transcripció d'una ξ grega): *amazona, apozema, àzim, bizantí, coniza, coriza, hillozisme, osmazoma, ozena, ozon, piezòmetre, rizòfag, rizoma, rizotònic, sizígia, topazi, trapezi, trapezoide* i els en *-zoic, -zoari* (com, per exemple, *palezoic, neozoic, protozoari, hematozoari*).

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 922-923, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Tamany

MILIU.—Miri-se'l; és de gran *tamany*.

PROFESSOR.—Ja hi som. [...] És un castellanisme.

MILIU.—Com s'ha de dir, doncs?

PROFESSOR.—*Grandària, mida, format*. (p. 313)

2.2. Del mateix

MILIU.—I li he de llegir tots els exemples del *mateix*?

PROFESSOR.—Del *mateix* què?

MILIU.—Del *mateix* paper.

PROFESSOR.—Així dient-me «del mateix paper», bé; però dient-me sols «del mateix», molt malament. [...] És un castellanisme, desgraciadament molt *usat*. [...] Els castellans usen molt aquest gir: «Así que haya empezado el concierto en la sala tal, quedarán cerradas las puertas *de la misma*». [...] I en català el *mateix*, la *mateixa*, no són res més que adjectius.

MILIU.—Que han d'anar sempre amb el nom. (p. 314-315)

3. Altres:

3.1. Emprar i Usar

PROFESSOR.—És un castellanisme, desgraciadament molt *usat*.

MILIU.—Molt *emprat*.

PROFESSOR.—És igual.

MILIU.—Oh! és que em torno molt purista, jo!

PROFESSOR.—Home, és que tan pur és *usar* com *emprar*. [...] Diu el Diccionari Fabra: «*Usar*, fer ús d'una cosa» i «*emprar*, fer servir alguna cosa». (p. 314)

CONVERSA 41^a:

1. Lliçó:

Mots compostos

MILIU.—[...] I ara, de què parlarem?

PROFESSOR.—Dels mots compostos. [...] Generalment, en català els mots compostos s'escriuen formant un sol mot, com *apagallums*, *portamonedes*, *capficar*, [...] però n'hi ha alguns que per raons ortogràfiques no poden ésser escrits d'aquesta manera.

MILIU.—Quins són?

PROFESSOR.—Els que acabem d'estudiar aquests darrers dies.

MILIU.—Ah! Vol dir aquells en què el primer component acaba en vocal i el segon amb *r* o *s*, com *cama-roig* i *boca-sec*?

PROFESSOR.—I també aquells en què el segon component comença amb *xeix*, com *escura-xemeneies*. [...] També s'escriuen amb guionet els compostos de dos adjectius d'un mateix tipus, com *físico-matemàtic*, *hispano-americanà*, *catalano-aragonès*, *greco-llatí*, etc. [...] Però no s'escriuen amb guionet *gastrointestinal*, *electromagnètic*, *liguopalatal*, etc. [...] Uns altres que s'escriuen amb guionet són els compostos amb els prefixos *pseudo*, *vici* i *sots*. [...]

Continua enumerant tots els mots compostos que porten guionet. (p. 326-329)

ORTOGRAFIA – ÚS DEL GUIONET

(Núm. 58)

e) MOTS COMPOSTOS

5. Les combinacions de mots que tenen la força d'un sol mot (substantiu, adjectiu, &), són escrites, adés, com si fossin un mot simple, ço és, sense esta-

blir cap separació entre llurs elements components (*capgirar*), adés deixant llurs components completament separats l'un de l'altre (*argent viu*). D'una manera general, d'aquests dos procediments d'escriptura dels mots compostos, el primer és l'adoptat per als compostos sintètics (*portamonedes, lligabosc, camacurt, carafaixat, capficar, carvendre*; així com els compostos el primer element dels quals és una partícula: *contradir, sobreeixir, malagradós, besavi*), i el segon, per als compostos paratètics (*cap gros, porc senglar, mestre de cases, blat de moro, cirera d'arboç*), posat que entre llurs components no s'hagi operat una soldadura com, per exemple, en *aiguardent, vinagre* o *parenostre* (pl. *parenostres*).

Hi ha, encara, un tercer procediment d'escriptura dels mots compostos consistent a intercalar un guionet entre llurs elements components (Cp. en francès *cerf-volant, eau-de-vie*), el qual és avui correntment usat pels escriptors catalans, sia per marcar gràficament l'existència d'un compost paratètic sense haver de recórrer a la fusió completa de llurs components (*cap-gros, mal-de-cap*) sia per isolar els components d'un compost sintètic a fi de retre'n la composició més aparent, facilitar-ne la lectura, la comprensió, &. (*barba-ros, cor-dur*), sia en fi per prefixar certs noms, com *pseudo, vice, sots, &* (*pseudo-apòstol, vice-president, sots-diacon*).

Imatges de «*L'ensenyament del català*» (*Butlletí dels Mestres*), 1931, p. 926-927, volum 4 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra. Se'n parla des de la pàgina 926 fins la 929.

2. Correccions:

2.1. Paradògic

TORESKY.—Ets molt *paradògic*!

PROFESSOR.—Compte amb el *paradògic*.

TORESKY.—Ai, ai! No es diu *paradoja* en castellà?

PROFESSOR.—Sí, però ja vam dir que a la *j* castellana corresponia molt sovint una...

MILIU.—Una *xeix*.

PROFESSOR.—Així, doncs, la *paradoja* castellana no serà *paradoja* en català, sinó...

MILIU.—*Paradoxa*.

PROFESSOR.—I el *paradògic* que ha dit el senyor Toresky?

MILIU.—*Paradòxic*.

PROFESSOR.—No és ben bé això, encara que s'hi assembla. [...] És *paradoxal*. (p. 323)

3. Altres:

3.1. Diferències entre “ir y venir” i *anar* i *venir*.

TORESKY.—No diguis *voy*, que el senyor Balot et sent.

MILIU.—*Vaig*. Ja he rectificat i he dit *vaig*.

PROFESSOR.—Ni *voy*, ni *vaig*.

MILIU.—Doncs, què faig? [...] És a dir que no es pot dir ja *vaig*?

PROFESSOR.—Però tu te'n vas?

MILIU.—No, que *vinc*.

PROFESSOR.—Ara ho has dit bé.

TORESKY.—Noi, té raó el senyor Balot. Una cosa és *anar* i l'altra és *venir*. [...]

PROFESSOR.—El castellà, que és a casa seva, diu o escriu a un amic seu, al qui vol convidar: «Ven mañana a mi casa». En canvi, si el troba pel carrer, li diu simplement: «Vé mañana a mi casa». En el primer cas *ven*, de ver *venir*, i en el segon *vé*, del verb *ir*. [...] En canvi, el català, tant si és a casa seva com si no hi és, sempre diu: «Vina demà a casa», i mai: «Vés demà a casa». I és que el català, encara que no hi sigui, s'hi situa mentalment a casa seva. Cal tenir ben present el significat dels verbs *anar* i *venir*. Diu Fabra: *Anar* és «moure's passant d'un punt a l'altre, en una direcció determinada indicada per un adverbial o frase adverbial: dirigint-se a un indret determinat, que no és ni *ací* ni *aquí*, indicat per una determinació circumstancial. [...] En canvi, de *venir* diu Fabra: «transportar-se d'un lloc al lloc on és (o era o serà en el moment de l'acció) el qui parla o aquell a qui hom parla; moure's amb moviment contrari al designat per *anar*. [...] (p. 321-322)

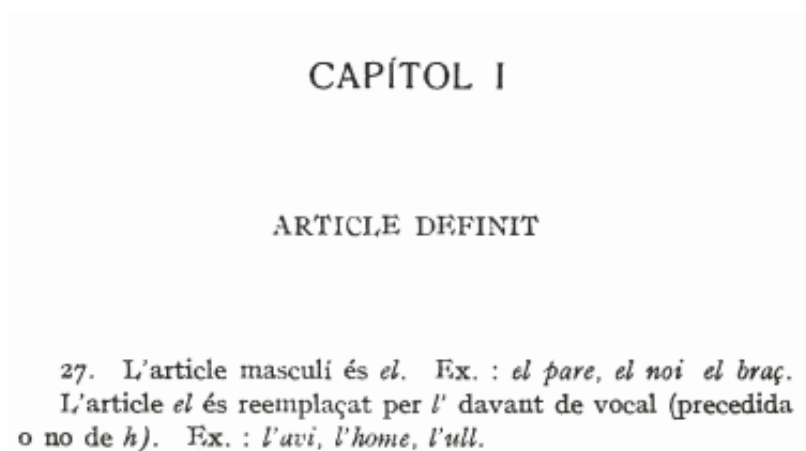
CONVERSA 42^a:

1. *Lliçó*:

L'article

PROFESSOR.—Perquè no sigui dit, deixarem començada la morfologia, que és la part de la Gramàtica que tracta de la forma dels mots. [...] Començarem, doncs, per les formes del *nom* i de l'*article*. [...] L'*article* es posa davant del nom per indicar que aquest és un o més d'un, masculí o femení, una cosa determinada o indeterminada. [...] (p. 336)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

Imatge de la *Gramàtica catalana*, 1918/1933, p. 161, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra. Se'n parla des de la pàgina 161 fins la 162.

2. *Correccions*:

No es fan correccions noves.

3. *Altres*:

3.1. Canvis de temps del castellà al català

PROFESSOR.—Esplèndid, noi. Ara repassarem els mots compostos.

MILIU.—Però d'això ja n'*hem parlat*.

PROFESSOR.—Quan?

MILIU.—La setmana passada.

PROFESSOR.—De la manera que ho has dit semblava que n'*acabéssim* de parlar ara mateix. [...]

MILIU.—Els temps també es canvien del castellà al català?

PROFESSOR.—Ja ho crec, i àdhuc els *modes*. [...] T'he dit que aquell *ja n'hem parlat*, referint-te a la setmana passada, era un castellanisme.

MILIU.—Com s'ha de dir, doncs?

PROFESSOR.—*Ja en parlàrem o ja en vam parlar* la setmana passada.

MILIU.—I els castellans diuen *ya hemos hablado la semana pasada*?

PROFESSOR.—Solen dir indistintament *ya hablamos o ya hemos hablado*. En canvi, quan parlen de coses esdevingudes avui mateix diuen: «Esta mañana llegó el Ministro de Marina». [...] En resum: que referint-nos a una acció esdevinguda avui no hem d'emprar el pretèrit simple, sinó el compost de present. (p. 329-330)

3.2. Vam, vau

PROFESSOR.—[...] I a propòsit d'aquest *va ésser*!

MILIU.—Què! Que està malament, també?

PROFESSOR.—No; que aquestes formes *vaig, vas, va, vam o vàrem, vau o vàreu i van o varen*, hi ha qui no les sap comprendre del tot. [...] En castellà, *voy, vas, va, vamos, vais, van*.

MILIU.—I en català, jo *vaig*, tu *vas*, ell *va*... [...] Nosaltres *vam*, vosaltres *vau*...

PROFESSOR.—Vols dir que diem nosaltres *vam* i vosaltres *vau*?

TORESKY.—No, home, no; nosaltres *anem*, vosaltres *aneu*.

MILIU.—Té raó. Doncs d'on surten aquests *vam* i *van*?

PROFESSOR.—Del verb *anar*, encara que no s'hagin usat mai en català. Aquestes formes *vam o vàrem, vau o vàreu* com el *vàreig* i *vares* del singular, solament les fem servir per fer la forma *perifràstica* del pretèrit dels verbs. (p. 331)

CONVERSA 43^a:

1. *Lliçó*:

Continua l'article

PROFESSOR.—Bé. Amb els exemples, que tu ens has posat, hem vist que els articles definits o determinats són *el*...

MILIU.—*La; els, [...] les. [...]*

PROFESSOR.—I ara ve allò que dèiem del *lo*.

MILIU.—L'article neutre.

PROFESSOR.—Que no existeix en català. [...] Així, doncs, quedem que en català no hi ha més que dos gèneres, masculí i femení. Per al primer, o siga el masculí, *el* (llevat de les comarques tarragonines que conserven el *lo*) i per al femení *la*. [...] Els articles *el* o *els* es contrauen amb les preposicions *a, de* i *per*, així fes formen *al, als, del, dels, pel* i *pels*. [...] Però quan segueix un nom començat en vocal, llavors queda desfeta la contracció. Així no diem *del avi*, sinó *de l'avi*. (p. 342-344)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

CAPÍTOL I

ARTICLE DEFINIT

27. L'article masculí és *el*. Ex. : *el pare, el noi el braç*.
L'article *el* és reemplaçat per *l'* davant de vocal (precedida o no de *h*). Ex. : *l'avi, l'home, l'ull*.

Imatge de la *Gramàtica catalana*, 1918/1933, p. 161, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra. Se'n parla des de la pàgina 161 fins la 162.

2. Correccions:

2.1. Lo

TORESKY.—*Lo* primer que has de fer és saludar.

PROFESSOR.—Aquest *lo* no m'agrada gens. [...] Com que això entra de ple a la lliçó d'avui, ja que aquest *lo* vol ésser la traducció de l'article neutre castellà «lo», en desenrotllar l'explicació de l'article ja us ho aclariré. [...] I ara ve allò que dèiem del *lo*.

MILIU.—L'article neutre.

PROFESSOR.—Que no existeix en català. [...] Així, doncs, quedem que en català no hi ha més que dos gèneres, masculí i femení. Per al primer, o siga el masculí, *el* (llevat de les comarques tarragonines que conserven el *lo*) i per al femení *la*. (p. 337 i 343)

2.2. Comparativa

MILIU.—[...] Quan vaig ésser aprenent de la *Comparativa*...

PROFESSOR.—I ara, què és això?

MILIU.—Vostè no sap què és una *Comparativa*?

TORESKY.—Prou *Comparativa*. No veus que ho dius malament? [...]

MILIU.—Digui'm com s'ha de dir, doncs, això de la *Comparativa*.

TORESKY.—*Co-o-pe-ra-ti-va*.

MILIU.—I ara! No ho havia sentit mai. (p. 337)

2.3. Circumcisió

MILIU.—No en dic mai jo de disbarats! Miri. Ara em volien fer diputat per la *circumcisió*.

PROFESSOR.—Què dius ara, sant cristià!

MILIU.—Tampoc està bé això de la *Circumcisió*?

PROFESSOR.—Si la gent s'acostuma a tergiversar les paraules d'aquesta manera, no sé on anirem a parar!

MILIU.—I com s'ha de dir, doncs?

TORESKY.—*Circumscipció*. (p. 338)

2.4. Xubasco

MILIU.—Li volia fer saber que, aquests dies que ha plogut, he estrenat un *xubasquero*.

PROFESSOR.—Ara sí que ens ha caigut un aiguat a sobre. [...] *Xubasquero* ve de *xubasco*. [...] *Xubasco* no ha estat mai català. [...]

MILIU.—Doncs com se'n diu?

TORESKY.—*Ruixat*, home, *ruixat*. [...] *Ruixats* i *xàfec*s. Oi, senyor Balot, que també se'n pot dir *xàfec*?

PROFESSOR.—Sí, sí; *xàfec* i *ruixat*.

MILIU.—I *ruixim*, que deu ésser una pluja petita.

PROFESSOR.—Això. I *ruixada* i *ruixament*, acció de *ruixar*. [...] Per a què serveix aquesta *peça* que tu en dius *xubasquero*?

MILIU.—Per a no mullar-se, ves!

PROFESSOR.—Així, doncs, es necessitarà una roba especial. [...] I com se'n diu d'aquesta mena de roba? [...]

MILIU.—*Impermeable*. [...] En castellà també se'n diu «*impermeable*».

PROFESSOR.—Doncs ja veus si en té d'avantatges. Amb el *xubasquero* dius una castellanada, i amb l'*impermeable* quedes bé amb tothom. (p. 340-341)

2.5. Las

PROFESSOR.—Bé. Amb els exemples, que tu ens has posat, hem vist que els articles definits o determinats són *el...*

MILIU.—*La; els, las*. [...]

PROFESSOR.—No, home, res de *las*. Vam dir que els plurals femenins i els de les paraules que acaben en vocal neutra en singular...

MILIU.—Feien el plural en *es*, té raó. (p. 342)

2.6. Llàpissos

MILIU.—*El llapis, els llàpissos*.

PROFESSOR.—Ep! [...] No es pot dir *llàpissos*.

MILIU.—Ah, no? [...] I doncs, com es coneixerà que són més d'un?

PROFESSOR.—Precisament per a això serveix l'article.

MILIU.—Ah, ja! *El llapis, els llapis*. (p. 342)

CONVERSA 44^a:

1. Lliçó:

Acaba l'article

Recorden breument les qüestions sobre l'apòstrof de l'article femení. D'això ja se n'havia parlat a les pàgines 56-57 dins la Conversa 7^a.

Comença el nom

PROFESSOR.—I prou d'article i passem al nom. [...] Ja saps què és el nom? [...]

MILIU.—És el mot que serveix per a anomenar les coses. [...]

PROFESSOR.—Molt bé. Les persones, els animals i les coses. [...] (p. 352)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

SUBSTANTIUS

I. Noms o substantius són els mots que serveixen per a anomenar les persones, els animals o les coses. Exemples:

Noms de persona: — *home, nen, dona, tia, Josep, Maria.*
Noms d'animal : — *cavall, gos, gat, ocell, granota, peix.*
Noms de cosa : — *taula, llapis, cap, arbre, pedra, casa.*

Imatge de la *Gramàtica catalana. Curs mitjà*, 1918, p. 229, volum 2 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Tinc que

MILIU.—Per això sempre *tinc que* córrer.

PROFESSOR.—Ara no m'has agradat. [...]

MILIU.—Doncs ho he dit ben naturalment.

PROFESSOR.—Ja. D'això em queixo. [...] Que tenim tan arrelades les incorreccions, que ni ens n'adonem. [...] Aquest *tinc que* és horrorós. [...]

MILIU.—Que ens digui, doncs, què *hem de* fer.

PROFESSOR.—Ai, gràcies a Déu! Ara! [...] Ara ha sortit.

MILIU.—Què?

PROFESSOR.—L'*hem de* en lloc de *tenim que*. [...] És molt fàcil. Aquests temps, que se'n diuen d'obligació, es formen sempre en català amb el verb auxiliar *haver*, i no amb cap altre. [...] Així doncs, cal dir sempre *he de*, mai *tinc que*; en tot cas és menys dolent dir *tinc de*, encara que és preferible no usar mai el *tenir*, sinó l'*haver* en aquests temps d'obligació. (p. 345-346)

2.2. Dec dir-li

MILIU.—I «dec dir-li», es pot dir?

PROFESSOR.—També és preferible «*he de* dir-li».

TORESKY.—Així tampoc es pot dir *dec*?

PROFESSOR.—No dic que no es pugui dir, sinó que és preferible *he de*. [...] Respecte a aquest, també en alguns casos, quan és molt precisa l'obligació, pot substituir-se pel verb *caldre* [...] o *caler*. Així, en lloc de dir com fa la gent: «Jo *dec* estudiar força per acabar la carrera» (que com hem dit està més bé: «Jo *he*

d'estudiar força, etc.)), també es podria emprar la forma següent: «*Cal* que estudiï força» o «*Tinc el deure* d'estudiar força». (p. 346-347)

2.3. Quita

TORESKY.—Tens raó, Miliu. Però això no *quita*...

MILIU.—Ela!... *quita*!... Ha dit *quita*!

PROFESSOR.—*Quita* no, senyor Toresky! [...] En lloc de dir: «Això no *quita*...», doncs, «Això...»

MILIU.—«... no *priva*».

TORESKY.—Tens raó, noi.

PROFESSOR.—Molt bé, Emili. Així m'agrada, que comencis a tenir instint de parlar bé el català. (p. 347-348)

2.4. Aguardar

MILIU.—Aneu molt de pressa. Homes, *aguardeu* una mica!

TORESKY.—Ela! Ara ets tu que has relliscat! [...]

MILIU.—Sí, noi!... Ves si ho sé que *aguardar* és esperar! (p. 348)

2.5. Destino

TORESKY.—Es el *destino*.

PROFESSOR.—El *destí*. (p. 348)

2.6. Es pega

MILIU.—És que això *es pega*.

PROFESSOR.—*S'encomana*. (p. 348)

2.7. Tiesso

MILIU.—Callo i em quedo més *tiesso* que un rave. [...]

PROFESSOR.—*Tiesso* és castellà. [...] No has sentit mai: «Mira aquell que va *tivat*»? [...] En altres casos pot ésser traduït aquest mot *tiesso*, per *ert*, *èrtic*, *enravenat*, *encarcarat*, etc. (p. 348-349)

2.8. Bandeja

MILIU.—Aquest dia vaig veure un cambrer que anava tot *encarcarat* amb una *bandeja* a la mà.

PROFESSOR.—Una altra, «Mili», una altra. [...] Has dit *bandeja*.

MILIU.—I com és?

PROFESSOR.—*Safata*.

MILIU.—*Safata*, és veritat. Ja té raó el senyor Toresky, que val més que callem avui.

(p. 349)

CONVERSA 45ª:

1. Lliçó:

Femení dels noms

PROFESSOR.—Vam dir que avui parlariem de la formació dels femenins i dels plurals dels noms. [...] Digues-me el femení de *noi*, *fill*, *senyor*.

MILIU.—*Noia*, *filla*, *senyora*. [...]

PROFESSOR.—Tots aquests femenins com els hem format?

MILIU.—Molt senzillament. Afegint-hi una *a*.

PROFESSOR.—Això és, afegint una *a* al masculí. Aquesta és una de les maneres de formar els femenins dels noms. [...] A veure, ara. Digues-me els femenins de *germà*, *llegó*, *cosí*.

MILIU.—*Germana*, *lleona*, *cosina*. [...] També acaben en *a* aquests.

PROFESSOR.—Bé, però no es formen pas afegint la *a* solament al masculí. [...] Què hi trobes?

MILIU.—Que afegeixen *-na*, al masculí. Lleó, lleo-*na*.

PROFESSOR.—Això. I formen el femení així els noms acabats en vocal forta. [...] A veure si ara em fas els femenins de *nebot*, *cunyat* i *cabrit*. [...]

Continuen explicant com es forma el femení: canviant *t* per *da*, *e* (vocal neutre) per *a* (vocal neutra), afegint *essa*. No acaben:

PROFESSOR.—No, encara n'hi ha més, que direm dilluns que vé. (p. 358-360)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

I. El nom femení es forma sovint del nom masculí corresponent afegint a aquest la terminació *a*. Ex. : *noi, noia; avi, àvia; fill, filla; nét, néta; fillol, fillola; parent, parenta; espòs, esposa; senyor, senyora; xicot, xicota; gat, gata; cadell, cadella*.

Quan el nom masculí acaba en vocal forta, el femení corresponent acaba en *na*. Ex. : *germà, germana; minyó, minyona; cosí, cosina; padri, padrina; fadri, fadrina; lleó, lleona*. El femení de *orfe* és *òrfena*.

A alguns masculins en *t* corresponen femenins en *da*. Ex. : *nebot, neboda; cunyat, cunyada; cabrit, cabrida*. Anàlogament, a *llop* correspon *lloba*; a *serf*, *serva*. A alguns masculins en *s* corresponen femenins en *ssa*. Ex. : *gos, gossa; ós, óssa*. El femení de *hereu* és *hereua* o *hereva*; el de *romeu* és *romeua* o *romeva*.

Als masculins *sogre, mestre, deixeble, alumne*, corresponen els femenins *sogra, mestra, deixebla, alumna*.

II. Un bon nombre de noms femenins es formen dels masculins corresponents mitjançant l'addició del sufix *essa*. Ex. : *abat, abadessa; sastre, sastressa; sacerdot, sacerdotessa;*

poeta, poetessa; duc, duquessa; comte, comtessa; baró, baronessa; hoste, hostessa; déu, deessa; confrare, confraressa; diable, diablessa; ogre, ogressa. La muller del *metge*, del *jutge*, de l'*apotecari*, &., s'anomenen la *metgessa*, la *jutgessa*, l'*apotecariessa*, &. **Notem** que el femení de *príncep* és *princesa*.

Hom diu *geganta* i *gegantessa, mestra* i *mestressa, priora* i *prioressa, doctora* i *doctoresa*.

Imatge de la *Gramàtica catalana*, 1918/1933, p. 163-164, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Sonrisa

MILIU.—Sembla que està content, avui, senyor Balot?

TORESKY.—Que l'has vist trist algun dia?

MILIU.—No; però avui... no sé... sembla que se li dibuixa una *sonrisa* als llavis.

PROFESSOR.—Ja hi som! Ja hem començat! [...] Has dit *sonrisa*.

MILIU.—Ah, i no es pot somriure en català?

PROFESSOR.—Una cosa és *somriure* i l'altra *sonrisa*. Jo somric, però no se'm dibuixa (que dius tu) cap *sonrisa* als llavis. [...] Un *somrís*, en tot cas; i, millor, un *somriure*. (p. 353)

2.2. Heredar i hereder

MILIU.— Per equilibris vingui amb mi. Semblo l'*hereder* d'en Robledillo.

PROFESSOR.—*Hereder*, no.

MILIU.—No és *heredar*?

PROFESSOR.—No, home, que és *heretar*.

MILIU.—Així, doncs, serà *hereter*?

PROFESSOR.—Això; *hereter*, o simplement *hereu*. (p. 353-354)

2.3. Quin o qual per “cuyo”

MILIU.—*Hem de corregir-nos o cal corregir-nos de certs defectes, quines conseqüències podrien ésser-nos fatals.*

PROFESSOR.—Ara has dit la gran frase i el gran disbarat. [...] Primerament, traduïm-ho al castellà.

TORESKY.—«...de ciertos defectos, *cuyas* consecuencias, etcètera.»

PROFESSOR.—Això. Aquest *cuyo* en té la culpa. [...] El *cuyo* castellà indica possessió. [...] I els pronoms *quin* i *qual* no han estat mai possessius, sinó relatius. [...] Així, doncs, queda demostrat que *quin* i *qual* no poden mai traduir el *cuyo* castellà. [...] Doncs... «els defectes, les conseqüències dels quals...» [...]

TORESKY.—Així, *dels quals* tradueix el *cuyo*?

PROFESSOR.—És clar! Els castellans usen el *cuyo* en lloc de les expressions «*del cual*» i de «*de la cual*»; i com que nosaltres no tenim aquest *cuyo*, l'hem de traduir forçosament per *del qual* i *de la qual*. (p. 354-355)

2.4. Desterro, enterro, pago i cobro.

MILIU.—Deixi's d'ordre. Jo l'enviaria al *desterro* aquest mot. [...]

PROFESSOR.—Tu també has usat un mot que no està gens bé. [...]

MILIU.—Ah! No es pot *desterro* en llengua catalana?

PROFESSOR.—Sí; *desterro* sí que es pot dir en català. [...]

MILIU.—Doncs com s'ha de dir?

PROFESSOR.—*Desterrament*. Igual que, en lloc d'*enterro*, cal dir *enterrament*, de *pago*, *pagament*.

TORESKY.—I de *cobro*...

MILIU.—*Cobrament*. [...]

PROFESSOR.—Això. Ara que respecte a *desterro* i *desterrament*, encara hi ha uns mots més purs, de més tradició...[...] Del *desterrament* se'n deia *exili* i de *desterro*...

MILIU.—*Exiliar*. Ja ho he llegit, ja.

PROFESSOR.—Encara hi han dues paraules més per a expressar aquesta idea. [...]
Doncs hi han *bandejar* i *bandejament*. (p. 355-356)

2.5. Abolengo

PROFESSOR.—Això. Ara que respecte a *desterrar* i *desterrament*, encara hi ha uns mots més purs, de més tradició...

MILIU.—De més pur *abolengo*.

TORESKY.—D'on surts amb l'*abolengo*. No veus que és una paraula castellana! [...]

PROFESSOR.—*Abolengo*, equival a *avior*.

MILIU.—Com si diguéssim del temps de la picor. (p. 356)

2.7. Modo

TORESKY.—Fora l'únic *modo* de viure tranquils.

PROFESSOR.—*Manera*.

TORESKY.—Té raó. L'única *manera*. (p. 357)

CONVERSA 46^a:

1. Lliçó:

Continuació del femení dels noms

Expliquen més maneres de formar el femení dels noms: canviant les consonants sordes per les sonores, doblant la *essa* si el mot acaba en *essa*, afegint una *a* si acaben en *u*, canviant la *u* per *v*, canviant *-or* per *-riu*, afegir *-na*. Es presenten les paraules que formen el masculí a partir de femení, els noms que son completament diferent per a cada gènere i els que només tenen una forma pel masculí i el femení. (p. 364-368)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

Als masculins *emperador, actor, institutor*, corresponen els femenins *emperadriu, actriu, institutriu*.

Als masculins *rei, heroi, gall*, corresponen els femenins *reina, heroïna, gallina*.

Hi ha un cert nombre de noms masculins trets dels femenins corresponents mitjançant l'addició del sufix *ot*. Ex. : *bruixa, bruixot; abella, abellot; cabra, cabrot; perdiu, perdigot; merla, merlot; el marit de la dida és el didot*.

III. No és molt freqüent que els dos noms masculí i femení siguin dos noms de radical diferent : *home, dona; marit, muller; pare, mare; oncle, tia; gendre, nora; cavall, egua; ase, somera; boc, cabra; porc, truja*.

Un mateix nom, masculí o femení, serveix molt sovint per a anomenar indistintament els individus masculins i femenins d'una mateixa espècie. Ex. : *rossinyol, pinsà, escarabat, escorçó*, masculins; *cadenera, oreneta, formiga, serp*, femenins. En aquest cas, quan hom vol distingir el mascle de la femella, hom posposa respectivament al nom els mots *mascle* i *femella*. Ex. : *un rossinyol mascle, un rossinyol femella*.

Imatge de la *Gramàtica catalana*, 1918/1933, p. 164, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. *Correccions:*

2.1. Ondes i ones

MILIU.—En dic moltes jo de paraules. De *grans* paraules, que els radiooients escolten complaguts per mitjà de les *ondes* sonores.

PROFESSOR.—Ara sí que m'has acabat... [...] No sé que ens has dit de les *ondes* sonores.

MILIU.—I què?

PROFESSOR.—Que nos é què vols dir. [...] Jo no conec altres *ondes* que les del *cabell*.

MILIU.—Però que fa el pagès, senyor Balot!

PROFESSOR.—Potser un pagès et diria que no coneix altres *ondes* que les del cabell, les d'un cortinatge, etc.

MILIU.—Així, doncs, què són *ondes*?

PROFESSOR.—Diu Fabra: «En una línia corba, en un cos filiforme, etc., cadascuna de les seves parts que afecten la forma del perfil de la secció plana d'una *ona* en el sentit de la seva propagació (el cabell li fa *ondes*); i en una figura que té una vora curvilínia sinuosa, cadascun dels segments sortints limitats per una onda o un arc circular, oval, etc. (Les *ondes* de la vora d'un cortinatge. Es fa una *onda* que li tapa tot el front)».

MILIU.—I doncs com n'hem de dir d'això que jo en dic *ondes* sonores?

PROFESSOR.—*Ones*. [...] Escoltes altra vegada el senyor Fabra: «*Ona* és cadascuna de les elevacions produïdes en la superfície d'un líquid, que té normalment un moviment d'avançament distint del moviment d'oscil·lació de les partícules que successivament la componen (*onada*); en la propagació d'un moviment vibratori dins d'un medi o cos elàstic, el conjunt de les partícules vibrants que es troben cadascuna en una fase distinta de vibració compreses entre dues partícules que es troben en la mateixa fase. (Les *ones sonores*, *lluminoses*. Longitud d'una *ona*.)» (p.361-362)

2.2. Quartos

PROFESSOR.—Ara sí que m'has acabat...

MILIU.—Els *quartos*?

PROFESSOR.—No, perquè ni en tinc ni es pot dir.

MILIU.—No es pot dir *quartos*?

TORESKY.—*Diners*, home, *diners*. [...]

MILIU.—I doncs, dels *quartos* de dormir, com se'n diran?

PROFESSOR.—*Cambres*. (p. 361)

2.3. Fondo

MILIU.—En el *fondo* és igual.

TORESKY.—No parlis de *fondos* a mig mes.

PROFESSOR.—Ni *fondo*, ni *fondos*. [...]

MILIU.—*Fondo* i *fondos* són paraules castellanes, oi?

PROFESSOR.—És clar; i cal dir sempre *fons*. (p. 363)

2.4. Biombo

TORESKY.—Noi, amaga't que el senyor Balot comença a empipar-se.

MILIU.—No m'agafarà pas perquè m'amagaré darrera d'aquell *biombo*.

PROFESSOR.—Jesús, Jesús! Però com ho fas, criatura, per a parlar tan malament!

MILIU.—Sí, miri, dient el que sento dir. [...]

TORESKY.—Ara s'ha calmat. Ja pots sortir del *biombo*.

PROFESSOR.—No!

TORESKY.—No surtis que es torna a enfadar!

PROFESSOR.—No, vull dir que no digueu més *biombo*, si us plau.

TORESKY.—Ah! Ja pots sortir del...

MILIU.—No digui més *biombo*, que hi tornarem a ésser. [...] Com, senyor Balot?

PROFESSOR.—Perquè serveix aquest *estri*? [...]

MILIU.—Doncs miri; per amagar-s'hi. [...] Per fer una separació en una habitació. [...]

PROFESSOR.—És que m'has dit les coses secundàries per a les quals serveix, i no m'has dit la principal. [...]

TORESKY.—Sí, home, sí; per a resguardar de l'aire.

PROFESSOR.—Això mateix. Aquest és el fi principal per al qual fou inventat. Per a *parar* el...

MILIU.—El *vent*. Ja ho tinc: *paravent*. (p. 363-364)

2.5. Ciervo

PROFESSOR.—A veure, doncs, si endevines com farà el femení de *serf*, acabat en *f*.

MILIU.—Vol dir *ciervo*?

PROFESSOR.—No; *ciervo*, que dius tu, en català és *cérvol*, femení *cérvola*. El *serf*, que dic jo, és el que en castellà s'anomena «*siervo*». (p. 365)

2.6. Apariències

TORESKY.—Això vol dir que en aquest món no t'has de fiar mai de les *apariències*.

PROFESSOR.—*Aparences*. (p. 367-368)

CONVERSA 47^a:

1. Lliçó:

Continuació del femení dels noms

Repassen els mots masculins en català i femenins en castellà i els que són femenins en català i masculins en castellà.

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

29. Hi ha alguns noms de cosa sobre el gènere dels quals hom s'equivoca sovint, tals com *avantatge*, *corrent*, *costum*, *senyal*, masculins, — *calor*, *gla*, *àgape*, *fi* (no significat el terme al qual tendeix una acció), femenins. Sobre el gènere dels noms de cosa, hom pot consultar el DICIONARI GENERAL.

Certs mots tenen dos gèneres que corresponen a dues significacions diferents. Per exemple : *el son* i *la son*, *la llum* i *el llum*, *la vall* i *el vall*, *la fi* i *el fi*. Alguns, com *mar*, admeten els dos gèneres amb una mateixa significació.

Imatge de la *Gramàtica catalana*, 1918/1933, p. 164, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra.

2. Correccions:

2.1. Ensanxe i ensanxar

MILIU.—Ben rebentat vinc. Aquesta tarda m'he perdut per l'*Ensanxe*.

PROFESSOR.—I es veu que, quan estàs rebentat, parles malament! [...] Escolteu: com se'n diu d'«ensanchar» en català?

MILIU.—*Eixamplar*. [...] *Eixamples*.

PROFESSOR.—Doncs, ja ho tens. A Barcelona quan va devenir estreta per la molta gent que s'hi aplegava, no hi va haver més remei que fer-li...

MILIU.—Una *eixampla*. (p. 369)

2.2. Apeadero i apear-se

PROFESSOR.—I bé, què hi cercaves per l'*Eixampla*?

MILIU.—L'*apeadero*.

PROFESSOR.—Oh!... oh!... oh!... Això és l'apoeteosi! [...] A veure; què vol dir «apear-se»?

MILIU.—Baixar.

PROFESSOR.—Doncs ja està. D'un lloc d'on es pot baixar, com se'n dirà?

MILIU.—*Baixador*. Això és molt clar! [...] El *baixador* de l'*Eixampla*. Oi que ho direu així, amiguets? (p. 369-370).

2.3. Enfado

MILIU.—M'agrada l'*enuig*. A mi segurament m'hauria escapat de dir *enfado*.

PROFESSOR.—Mai *enfado*, sempre *enuig*.

MILIU.—Sí, sempre *enuig*; però no s'*enutgi*. (p. 370)

2.4. Tretxo

MILIU.—Fins que haurem dit tots els que di el nostre poble, encara hi ha un gran *tretxu*.

PROFESSOR.—Ai!, ai!, ai!, «Miliu», em mataràs a força de barbarismes!

MILIU.—Sí, ja me n'he adonat. És un castellanisme, oi?

PROFESSOR.—I tal. *Tretxu* és...

MILIU.—Sí, *camí*, *tros*, etc. (p. 370)

2.5. Piruetes

MILIU.—A veure si ara serà vostè el que voldrà que jo comenci a fer *piruetes*.

PROFESSOR.—Ja hi tornem! [...] És que aquesta paraula ja me la vas dir el darrer dia i com que et vas amagar en aquell...

MILIU.—*Biombo*, no; *paravent*.

PROFESSOR.—Això; en aquell *paravent*, jo em vaig distreure de corregir-te-la. [...] Què et sembla que és una *pirueta*?

MILIU.—Un *salt*.

PROFESSOR.—Això mateix. Un *salt*, un *bot*, un *saltiró*... (p.371)

2.6. Bailables i bailes

MILIU.—És que a mi m'agraden tota mena de *bailables*. [...]

PROFESSOR.—No home, no. [...] Que està mal dit. [...] *Bailables* que dius tu, ve de «baile».

MILIU.—I què?

PROFESSOR.—Que en català no se'n diu *baile*, sino *ball*.

MILIU.—Té raó. I de *ball*, és clar, *ballables*. (p. 371-372)

CONVERSA 48^a:

1. Lliçó:

Plural dels noms

PROFESSOR.—Així, doncs, podem assegurar que els plurals dels noms, per regla general, es formen afegint al singular una...

MILIU.—S.

PROFESSOR.—Una *s*, molt bé. A veure, ara, si em saps fer el plural de *casa*, *dona*, *problema*.

MILIU.—Cases, dones, problemes. [...] La *a* final d'aquests singulars s'ha transformat en *es*.

PROFESSOR.—Quedem que la modificació és solament ortogràfica, seguint aquella altra reglar que diu que tots els plurals acabats en *m*, *n*, *s*, *u*, s'escriuen amb *e*, si es tracta d'una vocal neutra. [...] Hi ha altres modificacions ortogràfiques en formar el plurals dels noms. [...]

S'enuncien les maneres de fer el plural amb els noms. (p. 382-384)

Referència dins les obres de Pompeu Fabra

30. El plural dels noms substantius es forma, per regla general, afegint una *s* al singular. Ex. : *pare, pares; avi, avis; carro, carros; ritu, ritus; remei, remeis; peu, peus; adob, adobs; bec, becs; fred, freds; baf, bafs; catàleg, catàlegs; raig, raigs; pal, pals; pell, pells; ram, rams; nen, nens; fenomen, fenòmens; codony, codonys; clap, claps; cor, cors; paret, parets; bulb, bulbs; folc, folcs; golf, golfs; tumult, tumults; tomb, tombs; triomf, triomfs; camp, camps; cranc, crancs; sumand, sumands; sang, sangs; font, fonts; torb, torbs; arc, arcs; record, records; exerg, exergs; erm, erms; carn, carns; serp, serps; mart, marts.*

31. Els noms acabats en *a* formen el plural canviant aquesta terminació en *es*. Ex. : *casa, cases; noia, noies; orella, orelles; dia, dies; problema, problemes*. Els noms acabats en *ga*, *ca*, *gua*, *qua*, *ça* i *ja* fan el plural respectivament en *gues*, *ques*, *gües*, *qües*, *ces* i *ges*. Ex. : *farga, fargues; oca, oques; llengua, llengües; pasqua, pasqües; plaça, places; pluja, pluges; corretja, corretges*.

Imatge de la *Gramàtica catalana*, 1918/1933, p. 165, volum 6 dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra. Se'n parla des de la 165 fins la 167.

2. Correccions:

2.1. Lletres i ròtuls

MILIU.—Sí, però sigui breu com diuen aquells *lletres* d'algunes cases comercials.

[...]

TORESKY.—*Ròtuls*, home, *ròtuls*.

PROFESSOR.—El senyor Toresky es crema, però tampoc és això.

MILIU.—Ara ho sé. [...] *Rètols*. (p. 378-379)

2.2. Mando

MILIU.—Els crits de *mando*.

PROFESSOR.—De què?

MILIU.—De *manament*. (p. 380)

3. Altres:

3.1. «Amunt i avall» i «A dalt i a baix»

PROFESSOR.—Home, a propòsit ara que dius *amunt i avall*. [...] Ara, que no és igual dir: «anar *amunt i avall*» que «anar *a dalt i a baix*».

MILIU.—És clar: «anar *a dalt*» vol dir... «anar *a dalt*». [...]

PROFESSOR.—Vol dir que és anar a un lloc determinat per a quedar-s-'hi. [...] I «anar a baix»? [...] Vol dir que també és anar a un lloc determinat. [...] En canvi, el que tu has dit abans: «anar *amunt i avall*» vol dir...

MILIU.—Ara d'una banda a l'altra, moure's.

PROFESSOR.—Exactament. Moure's. Els adverbis *amunt i avall* suposen moviment. (p. 379)

3.2. Manament, comanament, comandament

MILIU.—Els crits de *mando*.

PROFESSOR.—De què?

MILIU.—De *manament*.

PROFESSOR.—O de *comandament*. [...] Però no *comanament*.

MILIU.—*Comanar* no és manar?

PROFESSOR.—No; *comanar* és encomanar, encarregar. (p. 381)

3.3. Demanda, comanda

PROFESSOR.—No; *comanar* és encomanar, encarregar.

MILIU.—Així d'un encàrrec no se'n pot dir *demanda* en català?

PROFESSOR.—*Demanda* és una petició. Però encarregar és igual que *comanar*, i de *comanar*...

MILIU.—*Comanament*?

PROFESSOR.—No; *comanda*. (p. 381)

3.4. Nombre i número

MILIU.—Els accidents del nom són *gènere* i *número*. [...]

PROFESSOR.—No m'agrada. [...] Ja es pot dir *número* en català, però quan es refereix la *nombre*... [...] amb què és designada una persona o cosa, com la butaca *número* vuit. Però quan se'n tracta en general o hom es refereix a quantitats o com en el cas d'ara dels accidents gramaticals, llavors és...

MILIU.—*Nombre*. (p. 382)